

מנחם מ. אוסישקין לואיס ה. ברנדייס
אריה אברמזון יהושע גורדון יצחק סגלי
מן העומדים בראש המערכה הלאומית ובשורותיה
נ ע ד ר ו

פ מ ע ק ה

נ ע ש ה ב ע ו ד מ ו ע ד

החורף של 1941-42 יסמן אולי את נקודת-המפנה המכרעת במלחמה הזאת. אין אנו יודעים עדיין מה יהא בסופה של ההאבקות האדירה המתחוללת עכשיו ברוסיה המרכזית, מה יהא סיכומה האחרון. אבל אם כך ואם כך, יש להניח כי מכאן ואילך לא תהיה עוד המלחמה בחזית אחת בלבד. אין כל ספק שרוסיה הגדולה ורחבת-הידיים תהיה מסוגלת עוד, לא פחות מסיין, לעמידה עקשנית במשך שנים, אפילו במצבה של צ'ונקינג. ועוד צפון לה תפקיד רב בברית הגדולה נגד הנאצים. אבל יש להניח כי חלק מכוחות הגרמנים יתפנה ויופנה לכיוונים אחרים. והאפשרות הקרובה הזאת נושאת אזהרה לכל גוש המזרח התיכון — מגבולות תורכסטן וקוקז עד גדות הפרת וחופי קפריסין ועד למדבר המערבי: „הכון!“.

העולם הדובר-אנגלית מתכונן לקראת הבאות, וחלק ממאמציו מכוון לאזור זה: לוב—אירן. העתונים מספרים על זרם האניות לסואץ, הנושאות ציוד. הגיעה גם תגבורת אנשים מבני אוסטרליה (אם כי זו צפויה עכשיו לחזית קרובה יותר). בריטניה הגדולה, אפריקה הדרומית והודו אף הן מוסיפות לשלוח תגבורת לחזית המתרחבת של המזרח התיכון. מאמץ המלחמה הכלכלי של הודו גדל מיום ליום, והיא נעשית מרכז לייצור צבאי בשביל חזית המזרח התיכון. גם העמים שבתוך איזור הסכנה

שוקדים להגדיל את כוחם להגנת ארצם ולהבטחת עתידם הלאומי. העתונות מספרת על הקמת צבא לאומי בסוריה בהדרכת בעלי הברית. כן החלה שם פעולה להכשרת טייסים; ממשלת-עירק החדשה החליטה לחזק את צבאה; במצרים נוצרה יחידה סנוסית על דגלה הלאומי וסמליה. והישוב היהודי, הנמצא במרכז התכונה הכללית הזאת והעומד בפני סכנות מיוחדות, ודאי שחייב להגביר את מאמציו בכל השטחים האפשריים.

*

הגיוס ליחידות העבריות של הצבא הבריטי נמשך ויקשך עוד. „עצרת הגיוס“ נתנה את דחיפתה להכפלת הכוח הצבאי היהודי, ועוד יבוא הסיכום לנסיון זה. יש להדגיש כי ההכפלה במספר תגדיל את ערך הכוח פי כמה; כאן „הכמות הופכת לאיכות“ — הן מבחינה לאומית לדורות, והן מבחינה צבאית בימי מבחן אלה. ואולם גם עם מילוי המכסה הצבאית הזאת כולה לא יצא הישוב העברי ידי כל חובתו. והדברים אמורים לא רק ביחס לחזית הכלכלית. כוונתנו כאן לחובות נוספות בארגון „כוח האדם“ והכשרתו למפעל-המלחמה.

המערכות בארצות-השפלה, בכרתים, ברוסיה הוסיחו לנו, מה עמוק הוא העורף הבלתי-אמצעי הזקוק להגנה בחזית-מלחמה בימינו. ונחוצים מגינים נוספים לעורף זה, שלא להעסיק צבא סדיר לכך. בעתוני ארצנו נתפרסמו בשעתן הודעות חברי הממשלה הבריטית בפרלמנט בדבר „המשטרה להגנת הישובים“, המונה אלפי אנשי-קבע וזרבה המגיעה לרבבות. ונראה שהודעות אלו היו מכוונות לאותו התפקיד של הגנת העורף. ואולם, האם הגענו לכל ההיקף הדרוש לכך? והאם באו מתנדבים אחרים במקום הרבים שהלכו מתוך גוף זה לצבא? יש איפוא צורך למלא את השורות המפרנסות את הצבא והשוקדות על שלום הארץ.

*

יש להרחיב גם את חוג הנתבעים. ראשית צריכה העיר לשאת בעול ככפר. ושנית יש להרחיב את מושגי-הגיל. גיל הצבא בבריטניה מגיע כיום כמעט עד ארבעים. מכאן ואילך — „משמר הארץ“. אצלנו מסתפקים עדיין לשני התפקידים בגילים צעירים בלבד. ישוב קטן הקרוב לאזור הסכנות מצווה דוקא על פרופורציה גבוהה של גיוס כוח-האדם. כן הגיעה השעה להטיל חלק מן המאמץ גם על האשה. מאות אלפים מנשי בריטניה נתנו ידן לשירותי המלחמה. הגיוס הצבאי וגיוס-המשנה יהיו פרצות בישובינו, בבטחונם ובכלכלתם. על האשה העברית הצעירה לעמוד בפרץ הזה: בשמירה מקומית ובשירותי-עזר, ליד הטרקטור וליד הסדנה. יש לאמנה ולארגנה לכך. היא תיענה — גם החלוצה שבכפר וגם הנערה מן העיר.

ואל לנו להזניח את הנוער אשר למטה מגיל העשרים. „קורפוס ההכשרה האוירית“ של צעירי בריטניה (בגיל 16—18) מונה כבר למעלה מ-100,000 איש. אנו לא נעסוק בהקמת ציי-אוויר. אבל עלינו להקדים ולהכשיר את הנוער שיהא חזק בגופו ואיתן ברוחו, נכון לתפקידיו הקרובים. נעשה זאת בעוד מועד.

קוים למערכות ישראל בתקופת הבית השני*

עמים שקיומם הממלכתי נמשך מדורות יש להם, על הרוב, עבר צבאי-הגנתי לא-רחוק, ונקל להם ללמוד לקח ממנו. לא כן גורל עם ישראל בארצו. המלחמות הגדולות שנלחם העם על קיומו החפשי-העצמאי נערכו במסיבות טכניות ותוך כדי צירופים ניאור-פוליטיים רחוקים מאלה שבימינו; ומאז פסקה מסורת צבאית-ארצית בישראל נעלם עצם המצע למחשבת התנוונות לאומית קונקרטיית. ואף-על-פי-כן, או אולי דוקא משום כך, גדול הענין להבנת חזיונות-התנוונות שבעבר הקדום, אם כי המרחק הגדול מכביר על ראית הדברים באור המציאות ההיא. במערכות החשמונאים והקנאים הועמדה יהודה בפני שתי השיטות הצבאיות המנובשות ביותר אשר ידע העולם הקדמון – של יון ושל רומא. מתוך ידיעתנו את הארגון הצבאי והטכניקה הצבאית של שתי השיטות הנ"ל ואת אומנות המלחמה של שני העמים אשר נגדם עמד ישראל במערכה, יכולים אנו לתאר לנו את דמות ההאבקות של עמנו אז, ואת יחסי הכוחות כאשר היו במציאות. ויש בהתבוננות כזאת לא רק משום חישוף שרשים היסטוריים, להבנת הצלחותינו ותבוסותינו בימים ההם; אנו לומדים כאן גם לקח בהגנת ארץ ועם לקח לאומי-מדיני השומר על חזיונותו להפליא.

וזו השאלה המעסיקה אותנו תוך כדי עיון בפרק זה של מערכות ישראל: מה היה טיבם של שני הגורמים העיקריים במערכת ההתנוונות של יהודה, – קודם בפני יון, ואח"כ בפני רומא – מה היה אפיו של האויב, ומה היו מקורות הכוח היהודי?

*

רב ההבדל בין המושגים הצבאיים של התקופה ההיא לבין אלה של תקופתנו, הן בשטח ארגון החיילות, הציוד, הטרנספורט וכו', והן בשטח הטקטיקה והאסטרטגיה. המלחמות היו אז בעיקרן מלחמות של נשק-הקלם (shock), נשק הפועל בכוח תנופת הנוף וכובד הנשק עצמו. משקל הפלוגה המתקיפה (כובד וינה ושריונה) קבע אז את מהלך הקרב במידה רבה יותר מאשר כיום. עיקר הפעולה בקרב היה במרחק של יד מתוחה. אמנם, נוסף לזה גם נשק-הקלע, – אבן-הקלע, הקשת, הרומח, החנית המוטלת וכו' – אולם נשק זה היה פיס י או מיכני בלבד, כלומר משולל הכוח החימי של אבק השרפה. המלחמה היתה כלואה עדיין במסגרת מצומצמת של תנועת הנוף, או תנועת הקלע הנקלע באמצעים פרימיטיביים. עובדות אלה שיוו אז לכמה גורמים ערך שונה לנמרי מערכם עכשיו. למשל, מעצורים טופוגרפיים (נבעה, חורש) משפיעים פחות על מעוף הכדור מאשר על מעופו של חץ. גם אפשרויות התנועה של הצבא היו אז מוגבלות מאוד, ועל כן היה גדול יותר ערך המרחק. בזמן שהנלחמים היו עמוסים ציוד כבד של שריון ומגן, עלול היה מדרון קל של נבעה התפוסה על ידי אחד הצבאות לסייע הרבה להסתערותו על המתנגד, – וגם להפך. מובן מאליו, כי בהתאם לכך היו גם המבנים הטקטיים של הצבא שונים בתכלית מאלה הנהוגים בתקופתנו.

*

בדברנו על מלחמות החשמונאים מקובל לקרוא לאויב: – "יונים". לאמתו של דבר: היו הנייסות שנלחמו בהם החשמונאים לא הֶלֶנִּיִּים (יונים), כי אם הֶלֶנִּיִּים טִיִּים (מיוונים). האוכלוסין המיוונים של אסיה המערבית כולה, על עממיה השונים, היוו את הצבא הזה;

* הציונים הבאים הם עיבוד של פרקי הרצאה; ריבוי הפרשיות והענינים הכלולים בהן גרם לעתים, בחכרת, לצמצום הדברים, במקום שראוי היה להרחיב. כן מן הנמנע היה להביא אסמכתות ומראי מקומות. בגוף המאמר נכללו כמה ה. ו. ת. מפי ב. דינבורג וג. אלון.

וכל אשר יתאר אותו לעצמו בדמות אותו הנגיס היוני העממי אשר הנן בשעתו על אדמת יון מפני הפרסים לא יהא אלא טועה. לא היה זה חיל אורחי הערים החפשויות שבהלם, שצמח ונתפתח מתוך חיי קהילות מושרשות בעצמאות ובהתנוונות, בנות תרבות אחת, משגשגת ונברית. היה כאן צבא, שברק ליטוש קל של התיונות מנצנץ על פניו, והוא בלבד המאחד אותו. ואולם כדי לעמוד על אפיו של חיל הלניסטי זה ולהבינו, עלינו לראות את המקורות היונים אשר מתוכם עלה.

צבא-האורחים של יון

היסוד העיקרי של הצבא היוני האורחי במלחמת פרס במאה ה-V לפני הספירה היה ה-פֶּלֶנְקֶס של חיל-רגלים כבד — מבנה צפוף של אנשי קרב, ערוך בשורה ישרה ביותר, שלא היו בה רווחים; מעין חומה, המוננת בחזיתה על ידי שורת מגנים עגולים או כצורת הביצה. חומה כזאת מנינה על עצמה באופן אקטיבי עי שורה של חניתות המזדקרות לפנים. הלוחם היה נושא, איפוא, חנית ומגן, מלבד שריון-הגוף העשוי מתכת או עור, או גם בד עבה תפור, וכן קובע פלדה, ועל הרוב גם מוקים של מתכת להגנת רגליו. ה-פֶּלֶנְקֶס היה מלבן צר וארוך, שעומקו הנורמלי היה כדי 8 לוחמים הנמצאים זה מאחרי זה. פעמים היו מעמקים עד כדי 12 איש, וידוע גם מקרה של פלנקס בן 50 איש לעומק. רוחב החזית היה תלוי בגודל הגדוד ובעומק המבנה.

מה טעם היה למבנה הזה? כדי שנבין זאת עלינו לזכור את אפיו של הויון בזמן ההוא; הרובה שרם היה אז, על כן אפשרי היה המבנה הצפוף, אשר בימינו אלה, של אש משמידה, אין להעלותו על הדעת כלל. וכאן יש מקום לשאול, לשם מה דרוש היה עומק זה של 8 לוחמים בשורה עורפית? הן אנשי השורה השניה יכלו להגיע בחניתותיהם אל האויב רק דרך הרווחים שבשורה הראשונה, ואנשי השורה השלישית לא יכלו להגיע עד האויב כלל. ואולם ערכו של מבנה זה לעומק היה בלחצו קדימה. כוחו של הפלנקס, או הפלנגה, היה בהתקפה כבדה ומלוכדת, בלחץ גופני אדיר. ועוד תפקיד היה לאנשי העורף; צריכים היו לא רק ללחוץ על השורות הקדמיות, אלא גם לשמש להן כרובה, למלוי מקומות הנפגעים; אסור היה לפלנגה לתת שיתהו פרצים בחוכה, והיה כאן גם גורם פסיכולוגי: לוחמי השורות הראשונות פעלו ביתר בטחון בהרגישם בלחץ השורות המזוינות המוכנות לתפוס את מקומם. יש מקום לשער, כי בשורות האחרונות עמדו לעתים אנשים שזיונם היה לקוי. לשורה הראשונה בחרו, ודאי, באמיצי הלב ביותר. הדעה האומרת, כי האמיצים העמדו בשורת המאסף, למען ימריצו וידחפו לתוך הקרב את הנרתעים (כמו שנהוג היה בצבא הפרוסי במאה הי"ח), אינה מתקבלת על הדעת, כי בקרב מנע מן הנכון להשתמש בחייל האמיץ לשם מלחמה ממשית באויב. תפקידה המקסי של הפלנגה היה להדוף את האויב ועל ידי כך לפזרו. במקרה של אי-הצלחה היתה הנסיגה (צעידה אחורנית) קשה מאוד; קל היה לנפול; ובמצב כזה נאלצים היו הפלנגיסטים לפנות עורף, ונסיגתם נהפכה, על הרוב, לבריחה. על כן היה הקרב הקלסי של שתי פלנגות יוניות — קרב חניתות, מתוך לחץ המגינים משני הצדדים, ללא תמרון כמעט. הצד החלש "נדהף" משדה הקרב.

מתוך נוסח השבועה שנשבעו צעירי אתונה, בהגיעם אל ניל האורחות: — "לא אעזוב את מקומי בשורה, לא אחשוף את החבר העומד על ידי", — אפשר ללמוד על הערך הטקטי והפסיכולוגי שייחסו הקדמונים לרציפותה של הפלנגה ולישור שורותיה, וכן להרגשת כל איש ואיש בשורה כי אמנם נתמך ומוגן הוא משני צדדיו.

מלבד כובד התנועה וקשי הנסיגה התמרונית, אשר על הרוב לא הניחו מקום אלא לברירה אחת, נצחון או בריחה, היתה עוד תכונה אחת, משונה במקצת, לפלנגה. לפי שהלוחמים החזיקו ביד שמאל את מגניהם ואת החניתות ביד ימין, היתה הפלנגה לוחצת

יותר בכתפה הימנית והודפת בה את אנפו השמאלי של האויב, ונס נעתקת ימינה בהתקרמה. על כן אנו נתקלים, במשך תקופה של 150–200 שנה, בחזיון הניל במלחמות-הפלנגה, ששני האנפים הימניים היו מנצחים את אנפי השמאל של האויב אשר ממולם, ואח"כ היו מתיצבים שוב לקרב, אלה מול אלה, כדי להכריע את התוצאה הסופית של המערכה.

על הרוב סמכו היונים על כך, שהאויב לא יאריך יותר מדי את הפלנגה שלו (כי על ידי כך היה מחליש את כוחו לעמוד בפני סכנת פריצה במרכז). כל סדר הקרב היה בנוי על ההנחה שלא תהיינה עקיפות. במלחמה עם הפרסים הצליח סדר-קרב זה, משום שליונים היה זין כבד יותר ומשום אימונם האתלטי. וכן הסתייעו בריתמוס (נגינת חלילים ליוחה אותם בהתקפות); בעריכת ההשתערויות (כזינוק קצר) – הצטרפה תנופת המרוץ אל כובד הזיון ואל סדרה-שורה המיושר והמהודק. ואולם צפויה היתה סכנה לפלנגיטים בהתקלם בפרשים, באם השכילו אלה להתקיפם מהאגף.

מלבד חיילים רגלים כבדי זיון אלה, (שנקראו בשם הופליטים), הופיעו לאט-לאט גם לוחמים שונים קל יותר; חנית קלה, קובע פלדה, מגן-עור עגול ושריון עשוי בד. אלה היו הפלטיסטים, שנלחמו לא בפלנגה מהודקת אלא במבנה מפורז. השימוש בהם נבר ביחוד במאה הרביעית לפסה"נ, כאשר גדל בתוך הצבא חלקם של החיילות השכירים, הניתנים לאימון יותר ממושך ומקצועי*. בצבאות יון היו גם פרשים, אולם אלה לא היו רבים וגם לא מאומנים ביותר. הם עזרו בעיקר לשמירת

סדר-קרב טיפוסי בתקופה הקלאסית של יון
(המאה ה-5 לפסה"נ)

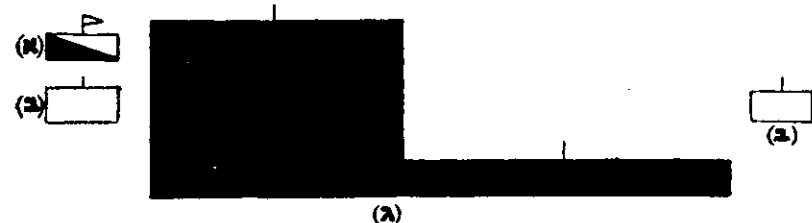

א. פרשים; ב. קל-זיון (פלטיסטים קשתים ועוד); ג. הפלנגה

הקשר וכן להתקפות פתאומיות. הפרשים, וכן הקלעים (קשתים וקולע-אבנים) שמספרם לא היה רב, היו מתיצבים באנפי הפלנגות, הרגישים מאד להתקפה, ושומרים עליהם. קרב כזה היה טיפוסי במאה החמישית לפני הספירה.

חידוש חשוב במבנה הפלנגה הנהיג המצביא היוני אפמינונדרס איש תבי. הוא התחיל לבנות את הפורמציות שלו לפי פרינציפ של מבנה נטוי. כדמות טרפזיה. כך, למשל, בקרב לאוקטרה הוא ערך באגף השמאלי שדרה המתבלטת לפנים, בעומק של 50 הופליטים, כלומר על כל שני נלחמים – 48 דוחפים. אנפו הימני היה ערוך במבנה הרגיל, רחב ולא עמוק, ולכן לא הגיע לידי מגע עם האויב, שעוכב על ידי השדרה המתבלטת

מבנה-הקרב הטיפוסי של אפמינונדרס, הקנה "מבנה נטוי"
(קרב לאוקטרה, המאה ה-4 לפסה"נ)

א. פרשים; ב. קל-זיון (פלטיסטים קשתים ועוד); ג. הפלנגה

(ראה שרטוט). ואכן התוצאה של סדר-הקרב הזה של אפמינונדרס היתה, שהאויב (הספרטאים), הערוך בחזית ישרה, נלחם רק באנפו האחד, ונגד עורף כוחות מוחלם. החלק השני של האויב הספרטאי נשאר ללא פעולה ותועלת, כי לו ניסה להתקדם ולתקוף היה שובר את מבנה הפלנגה שלו וחושף את

אנפו. ההתנגשות מתחילה, איפוא, רק בחלק של חזית ועם עורף כוחות מוחלם; ובהמשך הקרב, לאחר שהוכרע אגף הימין של האויב, שוב עומד לרשות המצביא הטיפוסי עורף כוחות מובטח. כל זה היה בנוי על יסוד ההנחה, שהצר השני לא יגלה יזמה רבה – מרוב נאמנותו

* בתקופה מסוימת התפתח גם טקטיקה עצמאית של הפלטיסטים, אשר חרגה מהמסגרת של חיל-מסייע בלבד; אולם לא כאן המקום להאריך בזה.

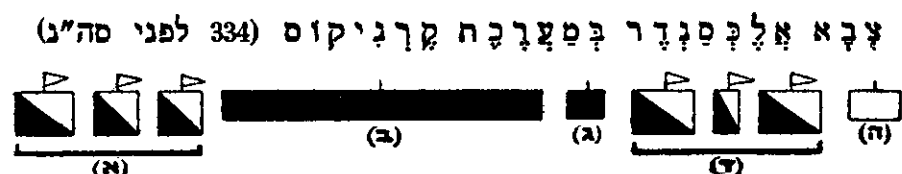
למסורת של רציפות-החיות ומתוך חוסר-הסתגלות למיתודה החדשה. הרי שערך-ההפתעה של טקטיקה חדשה היה גדול ב-371 לפני סה"נ, ממש כאשר בשנת 1940.

צבאות מוקדון והמלכות ההלניסטיות

המוקדונים קיבלו הרבה מיון והוסיפו שינויים וחידושים, בהתאם לאופים הלאומי ולתנאיהם. צבאם לא היה צבא אורחים נאים ואינדיבידואליסטיים, אף לא צבא שכירים-מתנדבים; החיילים היו אכרים מנוסים. אף-על-פי-כן היה זה צבא מקצועי שמסנתרו מאפשרת משטר מהודק יותר.

צורת הפלגה השתנתה: לא שמונה איש לעומק אלא ששה-עשר. כן נעשתה צפופה יותר. סדר-הקרב של ההופליטים היונים עוד נתן אפשרויות כלשהן לקרב אינדיבידואלי בין המתנגשים, כי הרוח בתוך השורות היה כדי שלש רגלים בין לוחם ללוחם. בפלגה המוקדונית הוקטנו הרווחים עד לרגל וחצי בלבד. הפלגניטים המוקדונים יכלו, איפוא, רק להטיל את חניתם לפני, מבלי שהיתה להם כל אפשרות לסיוף. כוחה של פלגה כזאת היה בלחצה המלוכד. יש דעה שחניתותיהם היו בנות 6-5 מטר, אך נראה שחנית כזאת הופיעה רק בתקופה מאוחרת יותר, בימי הדיאדוכים. בדורו של אלכסנדר היו החניתות המוקדוניות (הסריסות*) בנות 4-3½ מטר. חניתות ארוכות כאלה אי-אפשר וזה להחזיק

ביד אחת, ובקרב היו מונות על כתפיהן של השורות הקדמיות. אפילו חניתות השורה החמישית הניעו, איפוא, לחזית האויב. לפני כל פלגניט מוקדוני משורת-החיות נישאו תמיד

א. פרשים; ב. הפלגה; ג. היפספיסטים;
ד. פרשים כבדים ונושאי-חניתות; ה. קשתים

חמשה חודי חנית. אומץ רב נדרש מהאויב בשביל להתקרב אל חזית הפלגה.

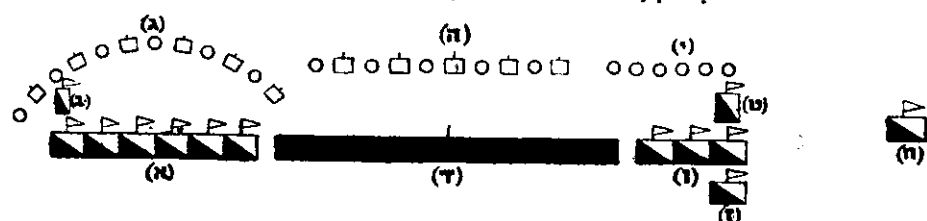
ובכל זאת עוד היתה לפלגה זו מידה של נמישות. כאשר גדלו הצבאות וקשה היה לקיים פלגה אחת רצופה לכל אורך החזית, התחיל אלכסנדר לחלקה, ולעתים קרובות אף לתת מחלקה מסוימת של הפלגה בדירוג לאחור או לפני - וכן נוצרה גם האפשרות להשתמש בה לשכסיסי עקיפה*. ואולם גם אלכסנדר לא הניע עדיין לחלוקת הצבא ליחידות טקטיות ממש, לפי תפיסת ימינו. גם לא היה מקום רב לחלוקה כזאת בתוך הפלגה, אשר נלחמה כולה כיחידה אחת, והחלוקות הפנימיות שהיו בתוכה נועדו בעיקר לצרכי הנהלה, לסידורי-הספקה וכד'. בכל מלחמות היונים היתה רק דוגמה אחת של חלוקה טקטית אמיתית ליחידות-משנה. הדבר מסופר אצל כסינופונט, ב"אנבסיס" שלו. לאחר מותו של כורש, הצעיר, הנסיך הפרסי, צריכים היו כשלושה-עשר אלף שכירים יונים, שהשתתפו במסעו, לסנת דרך הרי ארמניה; שם נתקפו במעברים הצרים ע"י שבטי-ההרים. בשטחים אלה מן הנמנע היה לקיים את המבנה המהודק הארוך של הפלגה הקלסית; וכך נאלצו להתחלק לפלגות צרות בנות 100 איש, פלגות בועיר-אנפין, שהיו צריכות להגן אחת על חברתה, ולתמוך זו בזו באופן נמיש, בהתקפה כבנסיגה. סדר זה מזכיר כבר את המגיפולים של הלניון הרומאי.

גם בצבא אלכסנדר היתה הפלגה יסודי-הכוח, אך היו לו גם פרשים רבים וטובים יותר מאשר ליוונים, מאורגנים ומאומנים לפעולה לא כיחידים בלבד, כי אם באסקדרונים שלמים.

* במערכה עם דריוש הפרסי ליד אֶרְבֵּל (בצפון עירק של ימינו), נערך הצבא כולו בדירוג, מימין לשמאל, מעין היפוכו של סדר-הקרב שהנהיג אסימינונדס, ובמצב זה צלח גם לעקיפה.

אחרי מות אלכסנדר נתפוררה מלכותו ונחלקה, ועמה נחלק גם צבאו; כך התפתחו צבאות ה"דיאדוכים" – ה"יורשים". צבא זה לא נוקה מהשפעת המזרח. עוד אלכסנדר הכניס באחרית ימיו לתוך צבאו בני-אסיה לרוב, ויחסם המספרי בתוך הפלנגות היה 3:1, בקירוב; המסורת אומרת, כי רק שלוש השורות הראשונות והשורה האחרונה היו מורכבות מבני מוקדון, וכל השאר היו בני אסיה. רבים משבטי אסיה (פרס ביחוד) רגילים היו לקשת, שהיתה נשקם העיקרי. ואולם כל ימי היות הפלנגה לא כללה מעולם בקרבה את נשק ההלם והקליעה יחד. היו איפוא ל"דיאדוכים" נדודים מיוחדים של חיל-קלעים, מקרב השבטים האסייתים, שהיו נלחמים מחוץ לפלנגה. וכן היה להם, כנראה, כוח-פרשים, גם בנוסח המערב המוקדוני (נושאי חנית) וגם בנוסח המזרח (קשתים רכובים). ההכרח להכניס יסודות אסייתיים לתוך הצבא האלקסנדרוני, הוא שהביא גם לידי גיוס יהודים ושומרונים לצבא אלכסנדר.

מִבְּנֵי הַסְּפּוֹסִי שֶׁל צָבֵא הַ"דִּיאָדוֹכִים"
(צבא אֶאֱמֶנֶס במערכת פֶּרְסֶקֶה — 317 לפסה"נ)

א.ב. פרשים; ג. 45 פילים וקליזון; ד. הפלנגה; ה. 40 פילים וקליזון; ו. רגלים; ז. משמר-ראש המצביא לו, את השימוש בפילי-

מלחמה; לעתים היו הפילים מצורפים לחיל-הפרשים (ועמדו באנפים), ולעתים היו ממלאים את תפקיד ה"מנקים" שבימינו ופעלו יחד עם חיל הרגלים (בעמדם לפניו).

מה היתה, איפוא, דמות הצבא אשר בו נלחמו החשמונאים?

הרקע התרבותי והלאומי של מדינות הדיאדוכים השפיע הרבה על צבאותיהם. מאז כיבוש אלכסנדר חלו כמה שינויים בפלנגה. כאמור, לא עוד היתה מורכבת ברובה מאנשי יון ומוקדון, כי אם מאסייתים מיונים. עם השינוי הזה ניטלה ממנה רוח המסורות האזרחית, שהיתה מציינת אותה ביון, וכן חסרה היתה את רגש הנאמנות למלך הלאומי, דוגמת מוקדון; ניטשטשה המסורת החברתית המוצקת שמקורם. בקרב הפלנגה החדשה, המורכבת שכירים חסרי מולדת אמתית, לא היו הלוחמים מסוגלים כלל לנילוי הלך-הרוח ה"ספרטאי", או אף לליכוד האזרחי אשר בלט בצבא אתונה או תְּבִי. ועל כן היה צורך לקבעם במבנים מאובנים עוד יותר מבראשונה; כבר הפלנגה המוקדונית הצפופה, שהונהגה בימי פיליפוס אבי אלכסנדר, נראית בעיני כמה חוקרים כניווץ צורת המלחמה הקלסית של העולם היווני. ואולם הבאים אחרי אלכסנדר עוד הרחיקו לכת באותה מגמה. בקרוב נעלמה אפילו נשית אלכסנדר לחלק את הפלנגה לקטעים מיוחדים. תפיסת הקרב היתה מעתה מיכנית גרידא, מבוססת על חשבון פשוט של אנשים, כלים ומשקל. ולכאורה היה גם יסוד לחשבון זה. בהתקדם הפלנגה נישאו חמש חניתות לפני כל איש שבשורת החזית. הפלנגה דמתה אז למין "קיפור" שהנישה אליו מצד החזית היתה כמעט בלתי אפשרית.

ואולם הלוחם האינדיבידואלי לא היה קיים כלל בפלנגה זו; ברנע שעזב הלוחם את מקומו בשורה – שוב לא היתה בו כל תועלת. אם לא יכול להשעין את חניתו הארוכה והכבדה על כתפי השורות שלפניו – שוב לא יכול עוד אף להחזיקה כהוגן. ביחוד – לאחר שבימי הדיאדוכים נעשתה ארוכה מקודם. על כן חסרים היו אנשי הפלנגה הזאת גם יכולת מינימלית של הנגה עצמית בודדת; אם הופתעו נושאי-הקריסות האלה ונתקפו

בשעה שאינם ערוכים לקרב, לא היתה להם כל תקוה להקים את מבנם המורכב ולהניע אפילו לדרגה של התנוונות מסודרת. * הם נועדו רק לקרב ערוך, ובהיותם בתוך הפלגה היו, למעשה, כפופים בה. כל התקפה מאנף או מעורף, כל קרע או כל שריו שתקע האויב בתוך שורותיהם, איפשרו לו לשחוט אותם בתוך שורותיהם הצפופות, ובעמדם בתוך "כלוב" החניתות המהודק, לא היתה להם אף האפשרות להמלט, כאשר קרה למוקדונים בקרב פידנה נגד הרומאים. מובן מאליו, כי בארץ הרים ובקעות היו מקרים רבים, שהשורות הארוכות ניתקו פעם בפעם בעל כרחן. גם מפלתם הנדולה הראשונה של המוקדונים לפני הרומאים, במערכת קינוסקפלי נגרמה ע"י קרע כזה במבנה המהודק. חזיונות רבים במסורתנו ההיסטורית, המספרים על מהלומות-חתף שהכו היהודים בצבאות הלניסטיים לא קטנים, יובנו לנו, אם נראה לפנינו בפלגה זו את דמות הצבא אשר עמו התנגשו החשמונאים.

נוסף על הפלגה המוקדונית הטיפוסית הזאת, היה כבר בתוך הצבא המוקדוני, ובודאי גם בצבאות הדיאדוכים, אחוז מסויים של חיל-רגלים "קל" יותר (הֶפֶסְטִיקֵסִים¹), שהיו דומים להופליטים של צבאות יון בתקופתם הקלסית) וכן גם קשתים וקולע-אבנים – אם כי לא באלה היה עיקר כוחו של הצבא הדיאדוכי. **

עוד בצבא היוני היה מקובל לא לבצר את המחנה בשעת חנית לילה (רק לעתים חפרו תעלה סביבו). אמנם החייל היוני היה לוחם טוב – אך אי אפשר היה להטיל עליו משמעת ועול-עבודה אלא בנבולות מצומצמים; את עול עבודת ביצור-המחנה לילה-לילה לא קיבל על עצמו.

רישול זה נשתמר גם בצבא הדיאדוכים; משום כך רגיש היה להפתעות; ומכאן נפתח פתח להצלחתו של יהודה המכבי בהתנפלויות-לילה על מחנות האויב.

הפרשים הסדירים לא מילאו בצבאות הדיאדוכים אותו תפקיד עיקרי שקצת מן ההיסטוריונים מיחסים להם. כנראה לא רב היה מספר הפרשים האלה, אולי מפני טעמים פיננסיים, כי סוג חיל זה עלה ביוקר; שכר הפרש היה גדול פי שלושה משכר החייל-הרגלי. משום כך נשענו הדיאדוכים בעיקר על חיל-הרגלים הכבד, המורכב משכירים והמרוכז בקסרקטינים. בכלל לא היו הצבאות של מדינות הדיאדוכים גדולים ביותר, ומאותו הטעם; כי צבא שכירים עלה ביוקר רב, והמדינות האלה חסרות היו כל מסד חברתי ולאומי להקים עליו צבא אזרחי מתנאים העולה בזול יותר. צבא סוריה או מצרים לא עלה, כל אחד, על 100–20 אלף איש.

היהדות לאחר שיבת בבל

ההתעמקות בזכרונות היסטוריים, מתוך חיפוש נרעניים משותפים לעבר ולתורה, עשויה לחזק את רגש הכוונות של דורנו. אנו תוהים על בעיות העבר ושואלים את עצמנו: מה דמות בתוך מציאותנו כיום לפתרוניות שנמצאו כבר בדורות הרחוקים ההם? אנו מקבילים מצבים קשים של אז לשל ימינו ומבקשים דרך; כיצד יושגו הפעם אותם הפתרוניות אשר

* הֶפֶסְטִיקֵסִים היתה, בעצם, נשק קולקטיבי בלבד, ומצבם של אנשי הסריסה בהתקפם פתאום היה דומה למצבה של קבוצת אנשים חשמשות מכונת-ירית, אם הקבוצה נתקפת ע"י האויב בשעה שהיא מפוזרת ואינה ערוכה לפעולה על יד הכלי שלה.

** ספק הדבר, אם המצביאים בתקופת יורש-אלכסנדר ידעו להשתמש בסוגי חיילות אלה כראוי. לפי דברי חוקר אחד של תקופת מלחמות החשמונאים "לא נמצא אף רמז כי הסורים התאימו את טכסיסיהם לאופיה של ארץ-ההרים אשר ביהודה". אלכסנדר ידע להשלים את הפלגה שלו בקרבות הרים ע"י תמרון קשתים ולהפעיל את אנשי-הקלע שלו בנקרות מיוערות. ואולם בתולדות מלחמת החשמונאים לא שרד לנו אפילו ציון כלשהו על הקשת (אף כי ידועה לנו מציאות הקשתים בני מדי פרס ועילם בצבא הסלווקים), או על הקלע (אף כי – ידועות לנו פלוגות-קלע התרקיות והקורדיות שלהם).

לא נמצאו או? ברם, בכל חיפושים שכאלה אין לשכוח שני סייגים: כל הקבלה בין שתי תקופות (ומה גם רחוקות כל כך זו מזו) היא בלתי שלמה, בהכרח, ועלולה גם להטעות. וכן רבות הפרצות בדיעותינו ורב הספק. לעתים אין לפנינו כל דרך בלתי אם למלא את החסר ע"י ריקונם מרוקציה היסטורית, כלומר ע"י מלאכת השערה מבוססת. לא כל דבר העולה על לבנו כהשערה, יהפך לעובדה מוצקת בהיסטוריוגרפיה של התקופה ההיא; ואף על-פי-כן יש ויש מקום לנסיון של אינטרפרמציה לחזיונות הצבא, המלחמה וההגנה בתקופות הבית השני.

מבחינת ההתפתחות האורגנית של חיי האומה קל להבחין בתקופה היסטורית זו שלושה שלבים נבדלים. הראשון – מזרובכל עד סוף שלטון בית-תלמי על הארץ (סוף המאה השלישית לפני הספירה המקובלת); השני – דורות החשמונאים, ימי המרד והעצמאות; השלישי כולל את מלחמות הקנאים, ובעצם גם את פולמוס טרַיָנוס ומרד בריכוכבא. שלושה פרקים אלה בדברי ימינו ניתנים, לפי תכנם ההיסטורי, לחלוקה לפי הגדרות אלו: ימי צבירת הכוחות; שנות המגע עם העולם ההלניסטי; שנות המגע עם הקיסרות הרומאית.

עם כל ההבדלים העמוקים שבין שלב לשלב יש מקום לנסיון של הסבר לאומי היסטורי לשלושתם, לאור קריטריון משותף אחד: מידת הכושר הלאומי להתנוונות.

*

כמה קיים בולטים מציניים את שלוש-מאות השנים הראשונות לאחר שיבת בבל, – שנים ללא כל ועזעים קשים המוקדשות כולן להשתרשות באדמת ארץ ישראל. הקיום האלה הם: הקבלות יחסית מעל העולם החיצוני; חוסר הפרעות קטסטרופליות מבחוץ (בתקופה הפרסית והאלכסנדרונית); נידול אורגני והדקני, התרבות אימית וצבירת כוחות פסיים ונפשיים; התגבשות הויה לאומית ויצירת טיפוס לאומי-רוחני של האדם העברי; התאחוות בקרקע ובעבודה; כלכלה עצמית הבנויה על סיפוק הצרכים העיקריים מפרי הארץ עצמה (חקלאות השדה והגן) ובכוחות עצמיים; על כל פנים – כלכלה ארצית שאינה תלויה בחו"ל או בגולה יהודית. צירוף כל הגורמים האלה מהווה את האקטיב העיקרי של התקופה ההיא מבחינה לאומית-היסטורית, ואף מבחינת ההגנה הלאומית. בכלל אקטיב זה יש לראות גם את עצם הצמיחה של דורות מושרשים בחיי הארץ, דור אחר דור, העובד אדמתו, החסון בנופו ורוחו והמסוגל, אפוא, לעמוד ולהגן על כל שעל אדמתו ההררית. כל אלה גילויים חיוביים. אך היו גם חזיונות שליליים לתקופה זו, שנבעו מחולשתה המדינית של הקהילה היהודית ומרפיון כוחה ההגנה שלה, – חולשה שנתגלתה בעיקר בשעות מבחן מאוחרות יותר. והחולשה היתה בעצם המסגרת של חיי ישראל באותה התקופה, מסגרת של קהילה, בעיקר. היא היתה מכוונת להפנות את המרץ העממי פנימה, ולא הרגילה את ההנהגה אשר בראש האומה הקטנה לעמידה עצמאית בשעת מבחן מדיני. היא לא חינכה את האנשים להכרת אחריות שלמה, לקיומו הלאומי והנופני של הכלל. קיצורו של דבר – מסגרת זאת לא הכשירה את העם לסגל לו את האמיתות הנוקבות של קיום מדיני. אשר לתוכן הפנימי של החיים – וראי שרבים היו ההישגים. ואולם, בתהליך הנורלי של יצירת דמות רוחנית לעם, בהתגבשות הטיפוס היהודי אשר חלה בדורות ההם, חסר בכל זאת משהו. אמנם, דורות ההתגבשות האלה הקנו לקהילה היהודית פרצוף מוסרי מעוצב; זו הרצינות בתפיסת החיים, זו היכולת להשליט על כל יחיד ציוויים חמורים, בתוקף רצונה הקולקטיבי של העדה, – כל אלה סימנים המעלים מאוד על דעתנו את התכונות הרוחניות-הנפשיות של הפוריסטניזם האירופי במאה הי"ז. אפשר לציין כמה וכמה קיום משותפים לזרם הפרושי בחיי היהדות ולנושאי דגל הפוריסטניזם האירופי בשעתו.

אלה ואלה השפיעו לא רק על התפתחות ערכי המוסר בדורם כי אם גם על המושגים הסוציאליים והכלכליים. את תכונות השקידה, החיסכון וחריצות-הצבירה של מעמדה-בינים האנלי במאה הי"ז ייחסו חוקרים רבים להשפעת הפוריטניות. וגם הספרות והמסורת העברית בתקופת הפרושים משקפות את התביעות המוסריות החדשות לעבודה ולחריצות, את הוללול בהולכי-בטל ובחיי הוללות. קווי-אופי חמורים אלה, אשר שופחו בקרב העם, הכשירו אותו בלי ספק לעמידה בנסיונות מרים ובמבחנים של כוח הרצון, ואף לקידוש השם, האישי והקולקטיבי. אך הם לא גרמו (כאשר היה הדבר אצל הקנאים הפוריטנים באירופה) ליסוד צבא-מלחמה מאורגן ומלוכד כחלק עיקרי במשטר המדיני של הארץ. ועל כן לא נתגבשה גם דמות אורח-לוחם יהודי. נראה הדבר, שהקריאה, "חרב לה", היתה סיסמה רוחנית בעיקרה, והצו הלאומי, ללמד בני יהודה קשת, לא קיים במידה מספקת. יודעים אנו כי בתקופה ההיא התגבשה דמותו של בית-הכנסת וטופח בית-הספר, אולם אין אנו יודעים הרבה על שדה האימונים (אדרבא, משהו בפרשת, "המתיונים" יכול, אולי, להעיד על יחס של חשד כלפי זה האחרון). תקופה זו של נידול אורגני חשוב חסרה את היסוד הדרוש לצמיחת חזיונות רוחניים-צבאיים מפורשים, מעין אותם שנתגלו לאחר דורות באירופה הפרוטסטנטית בצבאותיהם של גוסטב-אדולף וקרולין. מתוך כך נבין, אולי, את מצבה ההנחתי האוביקטיבי של הקהילה היהודית בבוא תקופת המבחן הראשונה – בימי החשמונאים.

וכאן יש להעיר, כי לא מן הנכון הוא לקבוע על יסוד עובדות שונות של התנוונות או נשיאת נשק ע"י יהודים בתקופת הפרסים או התלמאים, שקיים היה צבא יהודי באותה תקופה. אמנם באיזורי הגבול הרבים, אשר מסביב לעדה הקטנה המוקפת זרים, היו, ודאי, חיכוכים עם שכנים, והיו גם אנשים אמיצי-לב ובעלי-זרוע, אשר דאגו לבטחון ועסקו בשמירה וגם טיפחו יחסים, דיפלומטיים-למחצה, עם השכנים. יתכן, איפוא, כי היה ליהודים בימים ההם טיפוס של איש ממונה על הבטחון דוגמת הנוטרי, שבימינו, אבל לא היה קיים החזיון המנובש יותר של חייל יהודי בארצו*. ועובדה זו, היא שגרמה לצמצום רב של יכולת היהודים בראשית מלחמת שחרורם.

נורמים להצלחת המכבים

בדור החשמונאים נבדקו למעשה כוחות הקיום הלאומי, ואז נחשפו נקודות-העצמה וגם נקודות-הרפיון, התוקף הנפשי-המוסרי מצד אחד, וכנדרו-מיעוט ההכשרה השיטתית להננה. מלחמות יהודה המכבי היו בעיקרן מלחמות-נריליה. הדבר נבע, בהכרח, מתכונת הכוחות אשר נמצאו ברשותו, שהיו בלתי-סדירים, בעיקרם וחסרי ציוד כבד, מהיתרונות אשר לאויביו בזיון ואימון (ולעתים גם במספר), ובדאי גם מטבע הארץ ההררית המבוותרת. קרבות סדירים וערוכים במובן המלא של מושג זה יש ליהם רק לתקופה מאוחרת יותר בדורות החשמונאים.

ואולם דוקא האופי העראי-המקומי (הנוטריי) של הלוחמים אשר עמדו לפקודת המכבי יכול היה להתאים למלחמה פרטיזנית: ידיעתם את הטופוגרפיה המקומית, נסיונם בתחבולות הקטנות של תנרות-גבול ברדפם אחרי עדר נוול, בעריכת מארב וכיו"ב היו כאן לעזר רב. לעומת זה אין יסודות כאלה יכולים להופיע בקרב צבא ערוך, – ואף זה הניע את המפקדים למלחמת נריליה. לעיל, במקום שמדובר על צבא הדיאדוכים, הוסבר כבר, מפני מה היו סיבויים מיוחדים להתקפות-לילה יהודיות בתנאי ארץ-ישראל. ואכן, התקפות כאלו היו, כנראה, לנוהג שיטתי באותם הימים.**

* החזיונות הבוודים של מרידה מחמת נגישותיו של טקסטר פרטי, או של התנגדות לכניסת צבא תלמי לירושלים, אין בהם כדי לערער עובדת-היסוד זו. ** ר' הערה בע' 11.

הנכם העיקרי אשר נרכש בקרבות-גורילה אלה (מלבד עצם ההישגים המוחשיים והנפשיים שהושגו בתנודות הראשונות) – היה דבר התנכשותו של חבר לוחמים קבוע. נופ-לוחמים זה קנה לו נסיון, הכיר יפה את דרכי מלחמתו של המתנער (ואת חולשותיו), סיגל לעצמו את הליכוד המלחמתי, אשר אמנם לא היה, אולי, צבאי במובנה הצר של המלה, אך מכל מקום העלה את הנוף הלוחם למדרגת כוח בדוק, שמפקדו יכול לסמוך עליו ברוב המקרים. בלי גרעין כזה אי-אפשר היה כלל להמשיך במלחמה הפרטיזנית ההיא לאורך ימים.

אותו גרעין יכול היה להניע למלוא ערכו רק אחרי שנצטרפו אליו כוחות-עזר במספרים הרבה יותר גדולים; והיה הכרח לקיים קשר אורגני מתמיד בין הגרעין העיקרי ובין כוחות-העזר. אלה היו לוחמים זמניים שהוסיפו, בדרך כלל, לעסוק במלאכתם הרגילה, וברובם היו חקלאים בכפרים ובעיירות. ואולם בשעות ההכרעה, בערב הקרב, היו מצטרפים אל הגרעין הפעיל. יש להניח, כי לעתים היו חברות ארעיות אלה עושות את עיקר שירותן על ידי שהיו מופיעות לפתע על דרך פלוגות האויב הנסוגות במפוזר, והיו מזנבות בו. כך יקל לנו להבין את הסיפורים על השמרה שלימה של צבאות סוריים. כוחות-עזר אלה, – עובדי האדמה הרגילים – נשקם היה חבוי וקבור במקום סתר, ובשעת הצורך היו מוציאים אותו ומתלקטים לחבורות. ואם הגרעין הקבוע מנה (ביחוד בהתחלה) רק מאות, הרי מספר המתנדבים-לשעה הגיע, ודאי, לאלפים. הנסיון ברוב מלחמות הגורילה מלמדנו, כי בדרך זו אפשר להפוך את צבא המתנדבים לבלתי-נראה. כך היה מעשה בסוף המאה היז' בהודו, שצבאות המוגולים יצאו למלחמה על שבט מתרסק אשר התמרד בצפון דקן; והנה, מתחילה היה הצבא העובר פוגש על דרכו רק אנשי-כפר שלווים החורשים את אדמתם. ואולם משנתרחק הצבא המוגולי היו עובדי-אדמה שקטים אלה נהפכים פתאום לחבורות פרשים, והיו תוקפים את אויבם בערפו ומזנבים בכוחותיו, ואף מתלכדים לקרב גלוי עמו.

הרכב כזה של כוחות המכבים לא רק איפשר להם לערוך התקפות-לילה ולנצל את תנאי המקום בשלמות, אלא גם סיגל אותם לתנועה מהירה ביותר; די היה להעביר למקום הדרוש כמה מאות לוחמים מנוסים, והשאר היו מצטרפים מהסביבה. ** אולם, ארגון צבאי זה היה לו גם טעם מיוחד, שמקורו בתנאי ארץ-ישראל בנבולותיה היהודיים בעת ההיא. מלוא-ערכו של הרכב כפול זה לכוחות הלוחמים יובן רק אם נשוה נגדנו את דמות החלוקה הגיאוגרפית של הישוב. בעצם היו אז האיזורים היהודיים רק בבחינת איים על פני מפת הארץ. היו שני ריכוזים גדולים ביהודה (בסביבות ירושלים) ובגליל, וביניהם שטח הרי השומרון המסופק מבחינה אֶתנית, דתית ומדינית, עם בני עדת השומרונים הקרובים-הרחוקים, וכן האיזור ההלניסטי במזרח עמק יזרעאל. היו תושבים יהודים בעבר הירדן, אך בשכנותם גם חבר ערים מיונות. והיו קהילות יהודיות אף ברצועת החוף (ביפו ועוד), אך מרבית התושבים היו כאן זרים. מסופק מבחינת הוויקה הלאומית היה גם השטח האדומי, מחברון דרומה. גם בתוך האיזורים היהודים היו נקודות של תושבים נכרים. *** בתנאים

** אמנם היתה בזה סטיה מתורת-המלחמה המקובלת בעת ההיא. אֶרֶינוס, ההיסטוריון הנודע של מסעות אלכסנדר מוקדון, משבח את גבורו על אשר נמנע מכל התקפת-לילה, העשויה להמיט אסון על צבא-התוקפים. ואולם בנידון זה יפה כוחו של הלוחם המעורה בארצו, המכיר כל שעל-אדמה בסביבת שדה-הקרב, בין ביום ובין בלילה, מכוחו של כובש זר.

*** מצב מעין זה לאנו מוצאים בימינו במלחמת סין-יפן; פעולת הגרילית בסין בנויה על פי אותה השיטה, אם כי היקפה גדול מזה לאין שעור (פי כמה מאות). גם כאן פועל אותו העיקר: צירוף גמיש של גרעין צבאי קבוע עם כוחות רבים יותר מבין חקלאי המקום, המתגייסים בשעת הצורך. על כן בולטת גם כאן תכונת המוביליות המפתיעה. **** המציאות הגיאוגרפית הלאומית בארץ בעת ההיא מעלה על הדעת את מונח ה"קנטוניזציה" של ימינו.

אלה לא היה מקום למושגים שבלוניים על צורת ההגנה הצבאית. מצב זה של פיזור טריטוריאלי לא נתן אפשרות לרכז את כל הכוחות להיוותם לצבא אחד גדול, ויהודה המכבי והבאים אחריו לא יכלו לנהל את מלחמתם אלא על יסוד חלוקה פנימית של הכוחות, כמתואר לעיל. כי כל ישוב יהודי צפוי היה להתקפה מקומית, ועל כן זקוק היה ל"חיל-משמר" קבוע משלו, לתפקידי גרניזון ושמירה מתמידים. גם אז, כבימינו, נשקפה הסכנה לא רק מנכולות-חוץ כי אם גם מפנים הארץ. ואולם עובדה זו הבליטה את הצורך ההכרחי להקים גם גרעין מרכזי, קבוע בהרכבו ומובילי בתכונתו, מעין "חיל-שדה", וכך נוצר, אמנם, חבר הלוחמים המתמיד והמנוכש של המכבי. יש לשער, כי האנשים האלה הם שסרבו לעזוב את יהודה המכבי לנפשו בקרב האחרון שלו, בזמן ששאר העם כבר עיף מן המלחמה והסתפק בויתורים-למחצה אשר בפי הסורים*.

*

ניתנו כאן קוים אחדים לתיאור דמות הצבא הסלויקי וצויין ברפרוף אפיו של המרד החשמונאי; כיצד נבאר לעצמנו את התוצאה ההיסטורית של הפנישה בין שני כוחות אלה? יש קושי רב להסביר חזיונות היסטוריים שזוהר האגדה אופף אותם; בעיקר יש צורך להתנבר על הספקנות שבלב הקהל המשכיל, הניזונה דוקא מאוירת הזוהר האגדי הזה. האם אמנם היו הדברים כך? האם אפשרי הדבר? כלום באמת יכלה עדה קטנה לעמוד במערכה בפני ממלכה, שעל כל פנים היתה גדולה למדי לעומת השבט הקטן המתמרד? יחס של אומון למסורת-הנבונה יכול להקצצר רק עם הנתן הביאור אשר יגלה מאין באה אפשרות הנצחון במלחמה כזאת. כי לא הרי "נצחונות" בודדים בקרבות "נצחון" הנמור במלחמה. נצחונות טקטיים בודדים במלחמת החשמונאים עם הסורים אפשר לבאר ע"י עצם מכנה הצבא הסורי-הסלויקי וליקויו המסוימים**. ואולם הנצחון הגדול, ההסטורי-המדיני, של החשמונאים אינו פשוט כל כך ומובן מאליו. ביחוד יפליאנו הנצחון המכריע של המכבים, אם נזכור כי בשעה שהשכילה הממלכה הסורית להטות את כוחותיה לחזית ארץ-ישראל ולרכזם שם, הצליחה לכבוש את יהודה שנית, — אמנם כיבוש שלא האריך ימים. אכן, עיון במסכת הימים ההם ילמדנו כי נצחונותיהם הצבאיים של החשמונאים יכלו להביא את העם אל המטרה הנכספת, אל העצמאות, רק בזכות המציאות הפוליטית של השעה, שאיפשרה לקהילה היהודית לשמור על פרי הנצחונות הללו. הצלחת המכבים היתה אמנם הצלחה צבאית, אך בה בלבד לא היה די; לאשרם עמדה התקופה ההיא במזל של צירוף-כוחות פוליטי נוח להם.

*

לעיל כבר עמדנו על כמה פגמים בצבאות הדיאדוכים, — חולשות צבאיות-מקצועיות שהועילו להצלחת הטקטיקה הפרטיונית, אשר בה בעיקר נקטו המכבים. אולם לא רק ליקויי המיתורה הצבאית של האויב נרמו לשלוננו במלחמה עם החשמונאים. גם הרקע המדיני-החברתי של התקופה הועיל הרבה לנצחונותיהם, וביחוד להצלחתם הסופית, של בני מתתיהו.

*

הצבא שנלחם בחשמונאים (וכן גם אוכלסית הממלכה הסלויקית, בכלל) לא היה עלול, כאמור, לרנשות פטריוטיים; ערב רב שרר כאן. המדינה האחת בין כל מדינות הדיאדוכים שהיתה אולי מסוגלת לרנשות כאלה היתה מצרים. אמנם נראה הדבר, כי גם בתוך אוכלוסיה מעורבת זו של מדינות הדיאדוכים, — המון משולל דמות תרבותית מקורית ושרשית, — היו כל מיני "פופיות" (שנאות) משותפות — ביחוד הכסנופוביה (שנאת הנכרים). אך אלה הם

* רשימה זו אינה עוסקת בניתוח הקרבות ומסעות-המלחמה של החשמונאים, — נושא שראוי לספל בו במיוחד.

** אף בדורותינו, במלחמת הבורים, או, בזמן האחרון, במלחמת פינלנד ב-1940, ראינו דוגמאות של הצלחה לצבא קטן במערכה עם יריבים חזקים רבים ממנו, אם גם למשך זמן-מה.

גלוייצינים פרימיטיביים ביותר, ורחוקה מהם הדרך אל רגש פטריוטי חיובי ומלכד. צבא זה, שהבנידה היתה בו חזיון רגיל (רבים היו המקרים של חיילות שלמים שנפלו אל האויב), לא היה מחונן ודאי בחוסן נפשי רב כדי לעמוד במצבים קשים. והחולשה הפנימית נתגלתה לעתים בצורות בולטות מאוד. ממלכה זו לא יכלה במשך שנים רבות אפילו לבני גלשיה – שבט גלי שבמרכז אסיה הקטנה – ואנטיוכוס הגדול (השלישי) התאונן, שלולא ששה-עשר הפילים אשר לצבאו לא יכול היה לעמוד בפני הגלטים הפראים האלה.

הכוח הצבאי של המונרכיה הסלויקית לא רק שהיה ירוד, מסורבל ורקוב, אלא גם לא היה רב במספר (מעולם לא היה זה צבא עממי, כי אם צבא שכירים מאומן). אימון השכירים דרש שנים רבות, הצבא עלה ביוקר רב, ורבע למעמסה על המשטר הכספי של המדינה*. גם המסגרת של יסודות לאומיים (או תרבותיים), אשר מתוכה שאבו מילואים לשורות הצבא, היתה צרה למדי. אם כי ניום החיילות בא בעיקר מבין ילדי אסיה, היתה ניכרת התאמצות לשמור על אחוז גדול ככל האפשר של מוקדונים-יונים, או של יסודות שהתיוונו לנמרי. כי על רבים מבני אסיה קשה היה לסמוך ביותר, הן מבחינת הכושר למלחמה והן מבחינת נאמנותם. אולם המקורות לסוג חיילים רצוי זה בפנים הממלכה נשארו תמיד מצומצמים. ומאז תבוסת מננסיה (190 לפנה"ס) אסרו הרומאים על ניום השכירים מבני יוון והמערב היווני של אסיה הקטנה. ובמידה שנפגע הכוח הזה היה קשה ביותר למצוא לו מילואים.

הצבא הסלויקי לא מנה מעולם יותר מ-100 אלף איש, ובתקופת החשמונאים מנה לא יותר מ-70 אלף; אין לשכוח שמלחמות החשמונאים התחוללו רק לאחר המפנה בהתפתחות המדינה הסלויקית, – לאחר ששמשה נטה לשקוע, עם מפלתו המכרעת של אנטיוכוס השלישי במלחמה עם הלגיונות הרומאים ליד מננסיה. על כן אין לקבל כעובדה קיימת את דברי המסורת המספרת על צבא סורי בן 60,000 איש, שנלחם עם המכבי. קרובה יותר ההשערה על 60,000, או אולי על 10,000, ברוב המסעות. כי הלא המדינה הסלויקית נאלצה אותו זמן נופו לעמוד בפני התפשטותם וכיבושיהם של הפרתים, והיתה שם מלחמה כבדה הרבה יותר מן המלחמה עם היהודים. הפרתים נתגלו ככוח חזק במזרח, ובדורות הבאים ידעו לעמוד אף בפני עצמתה של קיסרות רומא כולה. ואולם עוד במרוצת המאה השנייה לפני הספירה כבר הרסו כיבושי הפרתים את הבסיס הגיאוגרפי של ממלכת הסלויקים, זו אשר נקראה „אסיה“ לפנינו, והיא הלכה ונצטמצמה עד שהגיעה כמעט לגבולותיה של סוריה שבימינו; וכך נדלדלה, כמובן, גם ירושתה הצבאית; ** בשעה שהניף יהודה את פטישו על ממלכת סוריה, הכו בה גם פטישים כבדים הרבה יותר. אכן, הבסיס הצבאי המרכזי של הממלכה הסלויקית פותח באפמיה וסביבה, בצפון סוריה, מול קשת הפרת, מול חודו של „החץ הפרתי“. בשביל סוריה היתה המערכה ביהודה רק מקום-קרבות צדדי, ולא יכלה להפנות לכאן אלא חלק קטן מכוחותיה. והעם הקטן, שארץ-ישראל היתה בשבילו אדמת קיומו וזירת מלחמתו היחידה, יכול היה, אפוא, על ידי ריכוז כוחותיו ובקרבות לא מעטים, לקיים את שאיפתו לעצמאות.

ואולם חפץ-העצמאות הזה בעם נתקיים למעשה רק במשך פרק זמן מוגבל. וכאן מתעוררת בנו השאלה: האם מן הנמנע היה הדבר שעצמאות זו תאריך ימים יותר?

* הקושי הכספי אילץ את מדינות הדיאדוכים לנקוט, אפילו, בשיטה של מתן נחלאות (ודירות-קבע) לחיילים, כדי להסוך את צבא-השכירים למעמד אשר בו נמסר משלח-היד הצבאי מאב לבן (דבר, אשר לא תמיד היתה בו ברכה לצבא). מימי אנטיוכוס השלישי הופיעו בין מתישבים צבאיים אלה – שהיו הלגיונים-מוקדונים בעיקרם – גם קבוצות של בני-אסיה, וביניהם, כידוע, גם קבוצות יהודים.

** לאחר שנקרעה ארץ מדי מעל המדינה הסלויקית אבד לה מרכז גידול הסוסים והיסוד העיקרי לחיל-הפרשים שבצבא הסלויקי ואבד כל המרץ הרב אשר הושקע בנטינות יישובה וייוונה של ארץ מדי.

תקופת העצמאות וחולשותיה

מלים מעטות בלבד אפשר ליחד כאן לשלב השני של תקופת החשמונאים, — זו תקופת העצמאות. אם נרצה להעריך תקופה זו שוב מאותה הבחינה של שיפוח הכושר לעמידה מדינית ולהתגוננות, יהא זה מחובתנו לציין, כי עם כל חזיונות הזוהר החיצוני המלוים תקופה זו, לקויה היתה בהזנחה בנידון האמור. לא נוצל למדי הזמן, שנקבע מטעם ההיסטוריה, בשביל להפוך את הקהילה היהודית לעם בעל מסורת והוי של לוחמים. אין לומר כי ביצר ההתגוננות, שטופח בימי מרידת המכבים, ניכרים אותות ניוון בימים ההם; כן אין רואים בעם גם סימנים של רכרוכית נפשית; דברי פלוטרכ, המאשים את היהודים ב"פחדנות" על אשר נמנעו להלחם בשבתות ולא תקפו את צבא פומפיוס כשפכו את הסוללות מסביב להר-הבית, אינם אלא דוגמה טיפוסית לתפיסתם השטחית והזרה של הנכרים באותם הדורות בכל הנוגע ליהודים. אכן אף הנכונים ביותר שבאומות העולם לא ידעו לגשת מקרוב אל החזיון החברתי-הרוחני, המשונה של חיי עם ישראל. והן הדבר היה להיפך. יודעים אנו כי האהבה הקנאית לחירות ונם מסירות הנפש נשתמרו בעם במידה רבה, כפי שנתגלה הדבר אחר כך. ובנידון זה ודאי שאין לקשרנו על עם ישראל. אך אין זאת כי היכולת המתמדת, הנמסרת מדור לדור, לעמידה של התגוננות מאורגנת בשעת מבחן לא טופחה בעם במידה האפשרית ובשיטות הדרושה. ובלי מסורת זו אי-אפשר היה גם אז, כבימינו, לשמור על קיומה החפשי ובטחונה של האומה. לא קם בימי מלכי-החשמונאים הארגון הקבוע של צבא-עם מוכשר ומאומן. אכן יש לשער כי הזנחה זו מקורה בחולשה המדינית הכללית, שנתגלתה באותם הדורות בקרב העם היהודי, אכול הפולמוס ושסוע הניגודים.

וכאן ישאל, ודאי, השואל: .ההיה אז בכלל בכוח היהודים להקים צבא עממי מלוכד, בעל מסורת מנובשת וערך ממש, ומי מהעמים שכני היהודים בתקופה ההיא הצליח לעשות כזאת? אולם שאלה מעין זו תפול מאליה אם נזכור את צורת העמידה הלאומית שרצה בה העם היהודי אז, את אפיה המיוחד, אשר הבדיל אותו משאר עמי המזרח בתקופה ההיא. עמידה מיוחדת זו, במידה שהגיע אליה עם ישראל, הטילה עליו בהכרח גם צוויים צבאיים מיוחדים.

כידוע נתקלו הרומאים, על דרך התפשטותם, בהתנגדות ובמרידות גם במערב וגם במזרח. אבל במערב התיצבו בפניהם עמים (הכנענים בני קרת-חדשה — אמנם בעזרת צבא שכיר, — האיפרים, הגלים, הגרמנים), בעוד שבמזרח המיוון* — חוץ מבמקרה אחד לשעה קלה ביון עצמה — נלחמו במלכים אשר צבאם היה שכיר שמלאכתו בכך. ומשסולקו המלכים לא קמו אוכלוסי המדינות להתנגדות המונית-עממית לכובש. כי במערב ישבו עמים פרימיטיביים אך נכריים ברובם, מעור אחד, על הרוב, ואילו עמי אסיה המיוונת חסרים היו פרצוף לאומי מפורש; משועבדים היו למשטרי-מלכים ולא חונכו לזכויות-אזרח ולתובות-חייל.**

העם היהודי היה האחד בכל המזרח המיוון שיצא למלחמת-עם. כי עצמאותו הרוחנית הגאה הבדילה אותו והעלתה אותו מעל לסביבתו. הוא בחר באורח חיים אחר וגם בהויה מדינית שונה מזו של סביבתו. אבל אם כך, הרי צריך היה לקבל עליו גם עול

* להבדיל מן הפרתים ששכנו בעיקרם מעבר לתחום ההשפעה ההלניסטית, — ואף לא נכבשו.

** אמנם היו לעתים גם מקרים יוצאים מן הכלל. ה"אוכלוס" ("ערב-רב") של אלכסנדריה צר על יוליוס קיסר במשך כמה חדשים אז, ביתר דיוק, סייע לצבא המצרי במצור זה. ובמלחמת מיטרידטס הראשונה רצחו בני אסיה הקטנה לתאבון את האיטלקים השנואים, רודפי הבצע. אך לידי חתגייסות עם לא הגיעו הדברים בשום מקרה של התקפת הרומאים על העמים המיוונים במזרח.

חובות אחרות – ואין לדון עליו לפי הסביבה המסתגלת והנכנעת. רק מסורת צבאית-עממית – בצרו של חוסן מדיני פנימי – יכלה לתת סיכויים מסויימים לעמידת כבוד חפשית לעם כעם ישראל באותה תקופה היסטורית. היהודי בימים ההם מוכן היה לקנות את החרות גם במחיר יקר מאד; אחד מגורמי הטרנדיה שלו היה, שלא ירע לבטא נכונות זו בעוד מועד, – ע"י יצירת חיל-עם מנוכש.

אמנם מלכות החשמונאים (וזה של הורדוס) קיימה גם צבא קבוע, שהיה מורכב בחלקו מיהודים ובחלקו משכירים זרים*. אך היא לא הניחה יסוד איתן לגינים עממי רחב. העם היהודי כבר חסר אז את הכושר הטבעי למלחמה, אשר היה נחלת השבטים הפראים, אנשי-הציד, במערב. ואף-על-פי-כן לא הונח היסוד לאימון צבאי שיטתי ומכוון של כל בני העם, כפי שנהוג היה אצל עמי תרבות רבים גם בעבר וגם בזמננו. בכל המרידות של היהודים בימים ההם קשה לגלות משהו יותר מהתקוממות המון עירוני, לעתים בעזרת נרעין מועט של אנשי-צבא מקצועיים, ובתמיכת חבורות מתמרדים-שורדים שהסתתרו בהרים. ואין יסוד לדעה שהתקופה לא היתה ראויה להקמת צבא עממי מאומן, מפני אופיה של אמנות-המלחמה בעת ההיא. כי הלא ברומא כבר היה אז גייס לאומי קבוע, מיוסד על אימון המוני-האזרחים. הרפוסים התרבותיים, המשמעת הרוחנית והמשטר החינוכי, אשר זכו להם היהודים באותה תקופה, ודאי שהיה בהם כדי לאפשר הטלת חובות, לא רק דתיות וחברתיות אלא גם לאומיות-צבאיות. אלא שכוח התביעה היהודית-הקולקטיבית לא נוצל דיו, לא הופנה אל כל האפיקים הדרושים. ודאי שלא בכוח צבא בלבד קיימים עמים, ולא בו פסגת שליחותם ההיסטורית, אך תנאי התקופה דרשו לא להניח יד גם מזה, ודרישה זו לא סופקה במידה הולמת.

יודעים אנו כי במידת הנכונות הנפשית לא נפלו אז היהודים בשום פנים מכל עם אחר בעולם הקדמון. על כן יש שמתגנב אל לבנו הרעור מעין זה: – האם תכונה זו שאנו מוצאים אצל היהודים בימינו, שהם נכונים להקריב הרבה מאד בשעה האחרונה, אך אינם מסוגלים לשאת בעולה של עבודת-הכנה ארוכה ושיטתית מבעוד מועד, – האם תכונה זו לא היתה טבועה ברוח העם עוד אז? אמנם, מי יודע אם גם ההתכונות המכסימליות היתה מצילה בשלמות את העצמאות היהודית מצפרני הנשר הרומאי המשתלט. אך ודאי שהיתה מרבה את סיכויי עם ישראל בהאבקות גורליות זו. ואולם לא כן היה. כל עוד לא רעם הרעם, שוקע עיקר המרץ הציבורי בפולמוס שתי המפלגות ההיסטוריות של הדור. אך כלום היה הכרח בסתירה התהומית ההיא בתוך האומה? בבואנו לנתח את תקופת העצמאות-ניתוח היסטורי-דידקטי אין אנו מתויבים לקבל הכרח זה כהנחה מוסכמת מראש. גם לפרושים גם לצדוקים היו ערכים חיוביים רבים, אשר בצירופם ההרמוני, – של כוח רוחני ושל כושר ממלכתי – יכלו להבטיח את עתידה החברתי והמדיני של יהודה. משום כך דוקא נראה לנו שרני כל-כך זה הכובד של מאמצי האומה בדורות נושאי-גורל, מתוך שיתוק הכוחות הפורים שבשני המחנות.

*

יש אומרים כי ההיסטוריה מלמדת אותנו, שאין אנו למדים ממנה דבר. אף-על-פי-כן דומה, שישנם פרקים בהיסטוריה שכדאי לשננם היטב. עמדנו כאן על אחד הפרקים האלה בתולדותינו. אומה החוזרת מקץ 2000 שנה אל המציאות של חיים לאומיים וחברתיים בארצה תדע אולי לשים אל לבה את הלקח המר של הימים ההם.

(סוף יבוא)

* כך היו שכיריו של יוחנן הורקנוס, וכן אותם החיילים הפסידיים והקיליקיים, מבני דרומה ודרום-מזרח של אסיה הקטנה, שהיוו את גרעין צבאו של ינאי.

גיאוגרפיה והתגוננות בברית הסובייטים

אוסקר פון נידרמיר, קצין גרמני, — אחד מפעילי האסכולה הגיאוגרפית (מיסודו של הגנרל האוסהופר) אשר הניחה, בתקופה שבין שתי מלחמות-העולם, את היסוד הרעיוני לגיאוגרפיה-הגרמנית, — היה נחשב כאחד המומחים הראשיים בארצו לבעיות רוסייה הסובייטית והיחסים אתה. במאמריו היה מבסס את ההשקפה שהתהלכה בחוגים מסוימים בגרמניה, כי רק בשיתוף-פעולה עם רוסייה תהיה ידה של גרמניה על העליונה בהתנגשותה עם העולם המערבי בעד הגמוניה עולמית. בסוף 1939, לאחר ביקור ברוסיה, שקד על סיפוח רעיונותיו בחוגים הצבאיים-המדעניים של גרמניה. אם כי מאמרו זה נכתב לפני 7 שנים, עוד רב הענין בו.

צירפתי „גיאוגרפיה“ עם „התגוננות“, משום שכל השטח הגדול אשר ברשותה של ברית-הסובייטים כיום ערוך כולו במגמה של הגנה. רוסייה החדשה למדה את הלקח העולה מתוך מפלתה של רוסייה הישנה במלחמת 1914–1918 וכן הסיקה מסקנות מתוך העובדה, שעם הוצר המדינה הפולנית הוסג גבולה המערבי לאחר, כדי 650 קילומטר מזרחה: היא ערכה את מבנה-גופה בכיוון לעומק. בנינה המחודש והמשוכלל של הארץ הענקית דורש תקופת התפתחות ארוכה של ימי-שלום, שלא קל להבטיח אותה, מחמת עמדתה המבודדת של רוסייה בתוך עולם „רכושני“ אשר מסביב. אכן הסכנות האלו טבועות בעצם מהותה של ברית הסובייטים. בניגוד אשר בין המשטר הסוציאליסטי ובין המשטר הרכושני רואים שליטי מוסקבה את הכרח ההתנגשות בין השנים שאין להמנע ממנה. ואין הם יכולים לתאר להם התנגשות זו בלתי אם בצורת אינטרוונציה משותפת — זכר מלחמות האינטרוונציה של שנות 1919–1921 עודנו חי כל כך! — בצורת מסע של המעצמות „האימפריאליסטיות“ צרות-השטח, הרעבות למושבות, מסע-צלב ארוך כנגד מדינת הפועלים והאכרים, בטרם תחזק עד כדי לבטל כל סיכוי של התקפה. כיסוד להגנה מוצלחת של הארץ ראו הסובייטים את ההכנה הכלכלית, ובראש וראשונה בשדה התעשייה, ולבסוף את עצמאותו הגמורה של המשק שלא יהא תלוי בחוץ-לארץ. הנחשלות בשדה התעשייה וחוסר אמצעי-קרב טכניים הנובע מתוך כך, מצד אחד, ושטחן הגדול ותכונתן של חזיתות-המלחמה המשוערות וכן כמות האנשים המרובים העומדים לשירות, מצד שני, — כל אלה מן ההכרח שישפיעו באופן מכריע על ההכנות למלחמה, ועל פעולות-המלחמה. על כן מעדיפים הרוסים את צבא-ההמונים ואת מלחמת התנועה על הצבא המקצועי הקטן והנבחר ועל מלחמת העמדות, אשר בה יפה כוחה של הטכניקה מכוחו של האדם. האדם, האיש הפוליטי, הלוחם בעל ההכרה המעמדית, מורם כאן מעל לחומר, מעל למכונה, אשר בדרך כלל זכתה לכבוד רב מאוד בארץ זו. אין זה בא לומר, שהצבא האדום לא הכיר במלוא ערכה של המכונה בקרב המודרני. ואולם מלחמת-תנועה ואספקתו של צבא-המונים כזה מחייבים רשת של תחבורה משוכללת אשר עדיין אינך מוצא אותה ברוסיה של עכשו. זוהי נקודתה החלשה ביותר. ככל שקשרי התחבורה דלים יותר, כן יש לכלול יותר שטח בתחום ההאבקות הצבאית. ואולם זאת הבינו הרוסים כל הימים. כי בניגוד לנו, יושבי אירופה התיכונה, סיגלו להם הרוסים מושגי-שטח נרחבים מאוד בתחומי היבשה הגדולה אשר ברשותם. תוקפיה של רוסייה זלזלו מדי פעם בפעם בכוחה להתגוננות. אכן, כל פעם שהרוסי חרג אל מחוץ לתחום היבשתי הנהיר לו וגאחו בשניו באיזו נקודה אשר בסביבתו, נחל כשלונות: סיבסטופול, פורט-ארטור, ולדיבוסטוק. חסרו

לו האחיזה הפנימית והמנוף בשביל שיאי-גידול כאלה. בעסקנו בסקירה גיאוגרפית-צבאית אי-אפשר לנו להתעלם לחלוטין מן השאלה בדבר אויבי-המלחמה האפשריים של ברית-הסובייטים. לא קל לענות על שאלה זו: כי המבנה הפוליטי המקיף את ברית-המועצות ניתן לתנודות והוא רב-ניגודים. על כל פנים אין לראות את האויב בדמות אירופה המאוחדת למסע-צלב.

המפלה במלחמת-העולם הקודמת, הסגת הגבול המערבי, המפנה למזרח, ההתאוששות העצמית וההתרכזות הפנימית, — כל אלה לימדו את הרוסים להכיר את התקלות הכרוכות בהתפשטותם העצומה ובזלזולם בשטח, את חולשת המרחבים שלהם מבחינת הגנת-הארץ באמצעים עצמיים. יש אפוא לתקן עתה את אשר הוזנח במשך דורות. הפחד התמידי מפני התקפות-אויב הוא הגורם העיקרי לאמצעים הבהולים-מדי בבנייה התעשיתית הפנימית של הארץ, עם כל היסורים הכרוכים בזה בשביל התושבים. גם בתחום זה שוב זלזול בשטח והפקרת-שטחים, אשר תיראה בעינינו — מבחינה משקית טהורה — פנטסטית, בלתי-מושגת ומסוכנת.

מה הם אפוא פני כל השטח הנרחב הזה כולו, שיש לארגנו לשם הגנתו? הארץ של ממלכת-הצארים הרוסית הישנה יצאה ממלחמת-העולם, ממלחמת האזרחים ומלחמות-האינטרוונציה שלמה בעיקרה. עובדה שיש לראותה לא כתוצאה של מערכה צבאית או של חולשת האויבים, כי אם כפרי מסיבות פוליטיות-גיאוגרפיות. בדברי ימי רוסיה באלף השנים האחרונות אנו מוצאים הוכחות לכך למדי: כל מי שנלחם בקו הפנימי, זכה תמיד באחרונה להיות המנצח. הכוחות השואפים-אל-המרכז נמצאו תמיד חזקים מן הכוחות הנמשכים-מן-המרכז. בכל צפונה ודרומה של המדינה הענקית נותן הטבע משען-מגן נהדר: חופי-קרח ומדברי-חול נחשבו עד עכשו כגבולות שקשה לעברם. תפיסה אחת לא־נרצתה הרוסים* ולבולשביקים הסטליניים על אודות ארץ-הערבה האחידה ובת הדמות האחת, המשתרעת מן הקרפטים ועד לשרשרות ההרים האסייתיות והים הא־חֹמֶטִי. כדאי לציין מרחקים אחדים, בקו האויר, אשר יגדירו את אפיו של המרחב הנתון בתחום ההתגוננות הצבאית: מן הגבול הפולני-רומני עד לשפך נהר אמור — 8000 קילומטר, ממורמנסק עד להרי פֶּמִיר 4000 קילומטר. ואולם ממורמנסק עד אודיסה עולה המרחק בקו ישר ל-2600 קילומטר. לנינגרד, מינסק ואודיסה היו לערי-גבול, ומוסקבה קרובה עד כדי 600 קילומטר אל הגבול המערבי, ואילו חבל אורל ומרכזו סוורדלובסק עדיין רחוקים ממנו מרחק של 2000 קילומטר. אבל מה גדולים המעצורים וכמה גדולים המרחקים, אם תרצה להתגבר עליהם לא בקו האויר כי אם על פני הקרקע! כן יש לזכור את החורף, הנמשך בקו הרוחב של מוסקבה ארבעה-חמשה ירחים ומונע אז אפשרות של פעולות צבאיות גדולות. רוסיה של עכשו פושטת את אברי גופה ואת מרכזי משקה לעומק עד לאורל. האם יש להתפלא כי הסחה זו של נקודת-הכובד מעוררת רגשות בלתי-נעימים בלב המעצמות המעוניינות באסיה? הגבול הפתוח במערב מושך אליו את כוחות ההגנה הצבאיים החזקים ביותר.

מה הם האמצעים שבידי רוסיה, בעמה ובמשקה, להגנת הארץ, וכיצד ניתנים אלה לניצול לפי חלוקתה הגיאוגרפית? כונתנו כאן רק להטעים מסיבות גיאוגרפיות

* ה"אורזים" הם קבוצה מבין המהגרים הרוסים שצרפה באידיאולוגיה שלה הלאמה וקיום "מועצות" יחד עם מונרכיזם ופחיתות של ממלכה אימפריאלית אדירה. — המערכת.

חשובות, בולטות לעין ביותר. אין אנו יכולים לפסוח על העובדה, שארץ כבדית-הסובייטים, המתארגנת מחדש במובן הפוליטי והכלכלי, תהיה שרויה עוד זמן רב במצב של חולשה מסוימת אשר תכריח אותה להמנע מכל הרפתקה של פוליטיקה חיצונית ומכל סכסוך צבאי רציני. ברוסיה יודעים יפה, כי מלחמה בעתיד תיעשה בהכרח לא על ידי הצבא בלבד כי אם על ידי כל העם כולו, וכמובן שהשטחים הרחבים של הארץ ומיעוט-הצפיפות של האוכלוסיה ימלאו כאן בשעת מלחמה תפקיד נכבד מאד. כן למדה רוסיה לקח מן המלחמה הקודמת ומן התקופה שלאחר המלחמה, כי נחוץ לבנות את הגנת הארץ באמצעים עצמיים וכי עליה לפתח את משקה עד כדי לאפשר בשעת חירום את אספקת כל הצרכים מתוצרת הארץ עצמה. לאמתו של דבר שרויה רוסיה כיום במצב המזכיר לנו מאד את משק-המלחמה שלנו. מנקודת השקפה זו מובנים לנו הקרבנות והעמל הנדרשים מאת העם.

בגידול האוכלוסיה, בחלוקתה לפי איזורי הארץ ובהרכבה חלו מאז המלחמה שינויים שאין לזלזל בהם; במספרה הגיעה ל-164 מיליונים, והצפיפות הממוצעת היא 7.7 לכל קילומטר מרובע. ואולם יש להעיר כאן, כי בחבלי הצפון הגדולים עשירי-היערות ובשטחי הערבה בדרום-מזרח, אין הצפיפות מגיעה אף כדי 1 לקילומטר מרובע. צפיפות-האוכלוסים הגדולה ביותר היא באוקריינה, באיזורי קיוב וחרקוב, והיא נמשכת על פני החלק הפורה ביותר של חבל האדמה השחורה ומותחת רצועת-התישבות עיקרית על פני קוץ לעבר אורל. מלבד זה בולטים בישובם הצפוף איזורי מוסקבה, לנינגרד וקוקו הצפוני. אלה הם החבלים החשובים ביותר לגיוס, שיכון ואספקת-מזון בשעת-חירום. היחס בין הכפר והעיר נשתנה על ידי האינדוסטריאליזציה ותהליך המשיכה לערים והגיע ל-4:1 (לפני מלחמת העולם היה היחס 8:1, בגרמניה 2:1); מספר הערים המונות למעלה מ-50,000 תושב הוכפל מאז המלחמה הקודמת. מוסקבה ולנינגרד מונות כבר למעלה משלושה מיליונים כל אחת. כ-70 מיליון עסוקים כיום בחקלאות וששה מיליונים בתעשיה. מבנה האוכלוסיה נשתנה איפוא באופן יסודי. נוסף לזה יש לשים לב להרכב הלאומי. מפני ניתוק חבלי המערב ומחמת גידול עצמי עלה שיעור הוֹליקורוסים עד כדי 53 אחוזים מן האוכלוסיה הכללית; שיעורם של האוקראינים, 21%, שבהם מעורבים רבים מן הוֹליקורוסים, נופל מהם הרבה. כל שאר הלאומים, שבאופן ממוצע אין כל אחד מהם מגיע ל-3% מכלל האוכלוסיה, ממלאים רק תפקיד שני במעלה, בהתאם למספרם. הוֹליקורוסים מכריעים במספרם בערים, בחבלי התעשיה העיקריים, בין הפועלים, במפלגה ובצבא.

הגנת הארץ, המרוכזת עד מאד, מתנהלת על ידי מוסקבה. החלוקה לשמונה גלילים צבאיים, 2 ארמיות בלתי תלויות זו בזו וקומיסריון צבאי אחד, נסמכת אמנם על חלוקת המדינה לחבלים וגלילים, אבל עם זה היא חורגת בחלקה הגדול הרחק מחוץ לגבולות הרפובליקות הלאומיות. בתיחום הגיאוגרפי של החלוקה הצבאית באות לידי ביטוי, בצורה בולטת, נקודות-המבט של הגנת הארץ. רק ביחס לאוקראינה ועבר הקוקו קיים מצב מיוחד: כאן יש זהות גמורה בין התחום הצבאי והגבולות הלאומיים-האדמיניסטרטיביים. בעוד שהחלקים הטריטוריאליים של הצבא האדום, בהיותם גופים לאומיים קבועים במקומם, מהווים גייסות הקרואים רק לזמן-מה והם שוכנים בחבלים ובגלילי הצבא הפנימיים של הארץ, יען כי גיוסם דורש זמן רב למדי, — הרי הדיביזיות האקטיביות והמוכנות לפעולה מיד עומדות בגבולות החשובים מבחינה צבאית, ובעיקרן במערב, כמובן.

לעיל אמרנו כבר, כי הבנייה המשקית של הארץ מושפעת במידה רחבה מן הצרכים הצבאיים; עוד זה לא כבר שמענו ממוסקבה כי לשם הקמת התעשיה הכבדה ותעשיית-המלחמה הוקרבו והוזנחו ענפי משק אחרים במשך תקופת-החומש הראשונה. החלוקה הגיאוגרפית של התעשיה הכבדה, ובראש וראשונה של תעשיית-הזין, היא כיום הרבה יותר נוחה מאשר לפני מלחמת 18-1914, באשר אז היה חלק גדול ממנה מרוכז במערב. מביאים בחשבון את החסרון שבמרחקים הגדולים, כדי לזכות ביתרון של מניעת הריכוז ושל הדירוג לעומק. רצועת אדמה רחבה, בת כמה מאות קילומטרים בגבול המערב, פרט למרכז התעשיה לנינגרד, פנויה מכל מפעל גדול. רק בשטחי מוסקבה ומזרח אוקראינה אנו מוצאים ריכוז גדול של מפעלים לתעשיה כבדה ונשק. ועדיין מוסיפים מפעלים עיקריים כגון של מוסקבה, טולה, דניפרוסטרוי וחרקוב להיות קרובים קרבת-גבול מסוכנת. לא כן מרכזי התעשיה על הוולגה ובאורל, המרוחקים מכל התקפת-אוויר של האויב.

*

תנאי-התחבורה הגרועים שימשו עוד ברוסיה הישנה, ועדיין משמשים גם כיום, אחד המעצורים הגדולים ביותר להצלחה בהגנת הארץ. בניית דרכי-התחבורה לא התקדמה צעד בצעד יחד עם בניית התעשיה. משום כך יש הכרח גם כיום להחזיק את החלק העיקרי של הצבא קרוב ככל האפשר למקום ההצעדה אל הגבול. אמנם נבנתה שורה שלמה של קווי-תחבורה בכיוון ממזרח למערב ומדרום לצפון, אלא שגם כיום עדיין אינם מאפשרים גיוס מהיר והסעה מהירה של הצבא במידה מספקת, ועד היום מן ההכרח שרשת מסילות-הברזל הדלילה וחוסר-הדרכים (רק כ-2% מן הכבישים מרוצפים שכבת-אבנים עליונה) ישפיעו על חישובי האופרטיביים של הצבא. ולפי שגם חלוקת המצרכים החיוניים ביותר על פני כל הארץ לקויה עד היום, יש ספקות מרובים אם אפשר יהיה להוציא לפועל את האספקה לצבא לוחם. שיקולים אסטרטגיים, בראש וראשונה, מחייבים פיתוח רשת מסילות-הברזל ממערב לקו לנינגרד-מוסקבה-רוסטוב. ובו בזמן בולט הצורך ליצור שממת-תחבורה באיזור הגבול, ביחוד במקום שיש להכביד על התקדמותו של האויב. רשת-מסילות-הברזל כיום יש לה בעיקר אופי דפנסיבי; על כך מעידה גם הכמות המועטת של מסילות כפולות-פסים וביטולן פה ושם. דרכי המים, שיכלו לשמש השלמה רבת-ערך לתחבורה הכללית מפני כיוונם והתחברותם זה עם זה, אינם ניתנים לשימוש צבאי מלא משום שהם מכוסים קרח במשך ירחים תמימים ומשום שזרם המים אינו שווה בכל מקום. לאחר שישוכללו, — מה שיעלה בממון רב, כמובן, — יוכלו באחד הימים למלא תפקיד גדול יותר בהגנת הארץ, לפחות בחלק הדרומי, להובלת מצרכים בהמון. בה במידה שתנאי-התחבורה במכוניות הם עדיין בלתי-נוחים מאוד, כן נוחים הרבה יותר התנאים בשביל תחבורת האוויר, והיא מתוקנת יפה למדי. חיל-האוויר עלול לתקן כמה פגמים בשטחים אחרים.

ערך מכריע בשביל הבטחת אנשים וחמרים לצבא יש לחקלאות, שארגונה המחודש גרם תקלות גדולות ביותר לארץ ולממשלה. הקולקטיביזציה המבוהלת גרמה לאיבוד חלק גדול של הבקר והסוסים, אשר חסרונם יפגע באספקת הצבא. מצב רוחה וכלכלתה של היחידה הצבאית, המורכבת ברובה מאכרים, מהוים בעיות המחייבות דאגה ושקידה רצינית מצד מוסדות-המדינה.

*

בכוחות צעירים, חדשים לגמרי, בגבולות אחרים במערב, על חרבות עולם

ישן אשר לא ישוב עוד, — צריכה רוסיה של ימינו לבנות באמצעים משלה את מפעל הגנת הארץ. עוד מימיה הראשונים הכירה, כי בשביל להבטיח את בנינה הפנימי בשלום היא זקוקה תחילה להזדיינות צבאית חזקה. אין אף חלק אחד לארץ ובאוכלוסייתה, אין ענף במשק, אשר לא יהיה נתפס באיזו צורה שהיא במיליטריזציה. מה שנעשה עד עכשו בשטח ארגונה של הגנת הארץ, ביצירת הצבא האדום ושכלולו, ראוי להכרה בלתי מוגבלת. הפעולה הזאת מצדיקה את התקווה, כי המגרעות הקיימות עדיין, תסולקנה עם התקדמותו של משק הארץ. על כל פנים מהוה צבא-הסובייטים כיום גורם-של-כוח בר-ערך, אשר אויב וידיד יתחשבו בו.

הכתב הדיפלומטי של "טיימס" *

אוצרות אוקריינה

מפקדי-טנקים גרמנים חלמו ודאי לעתים קרובות חלומות נעימים על אודות השטחים הנרחבים של אוקריינה ורוסיה הלבנה, — כאילו נוצרו בשביל טנקים, מיין הר, כפי שרגילים היו לדבר עוד בשנים שקדמו למלחמה. מאופק אל אופק, מילין על גבי מילין, משתרע המישור האוקרייני, שטוח כל כך, עד כי שדות-הדגן הבשלים נראים רק כמסגרת זהב לתמונת השמים הכחולים והעננים שזכעין הפנינה. באשר תמצא גבעות, אין הן מתרוממות ברובן יותר משמתרוממים ככר פיקדילי והיימרקט בלונדון.

הביצות של נהר פריפט הן מעצור לכובש, וכן גם הנהרות של אוקריינה; ואולם הביצות הן קרובות לגבול, בערך, והנהרות הם מועטים — הדניסטר, הבוג, הדניפר והדונץ הנוהרים על פני הארץ באלכסון, בארבעה קוים מקבילים, דרומה. רוסיה הלבנה יש לה חורשות ארנים שעירים בין שדות השיפון שלה, ושורות של עצי-לבנים דומים לחניתות כסף גדולות; אין אלה נוחים כל כך בשביל מעבר-טנקים. באוקריינה יש עצי-לָגֶשׁ, עצי-ערבה ובעיקר עצי-לבנה — המרמזים לנוסע, כי מתקרב הוא לכפר. אבל בעיקר אתה רואה שם את המישור הגדול, ללא סייג, קרקע מוצק תחת הרגלים, בו מניע הרוח את שבלי השעורה, והבקר — דומה לגזע פריזי במראהו — עומד עד ברכיו בתוך הירק ושוקע במשתה-עולמים של מרעה מתוק. בדרך כלל הקיץ שם קיץ ממש, והחורף קשה יותר מן החורף באנגליה. אולם כל מי שישב שם יודע, כי יש אשר גם בעצם הקיץ נפתחות ארובות השמים וגשמים יורדים ימים תמימים. אז יהפכו הדרכים — שאף בימים הטובים ביותר אינן אלא מסילות עפר דרוכות — לתעלות עמוקות של בוצ' המגיע עד צירי העגלות. לאחר שבוע מתפורר הבוצ' הזה שוב ונהפך לאבק צהוב. "החום הוא עצום כאן", כתב נפוליאון אל מָרֶה (Maret) בראשית אוגוסט, "ורב כאן האבק המציק לנו מאוד". בימים כאלה יש לו לכל טרקטור בשדה מעין ענן-זוּזֶה קטן ממעל, ובשעת אימוני הצבא האדום יכול אתה לראות בריגדה של טנקים מתקדמת מרחוק בדומה לעמוד-עשן.

בחוף-לארץ תוארה אוקריינה על הרוב כשדמת-חיטים גדולה, אולם החיטה היא רק אחד מגידולי אוקריינה, ומלבדה מגדלת הארץ שיפון, שעורה ושבולת-

* טיימס, 1 ביולי 1941.

שועל, סלק-סוכר ואף כותנה; והחקלאות כולה תופסת רק שליש מן הכלכלה של אוקריינה. יתר שני השלישים נתונים לתעשיה ולתעשיה הצבאית. יכול הדגן באוקריינה הוא למעלה מחלק חמישי של כל היבול בברית המועצות, ויש להניח כי חמישית זו היא הבטוחה ביותר, בגלל פוריות האדמה השחורה של אוקריינה.

ההפסד הכרוך באבדן היבול הזה יהיה כבד, אולם כבד מזה ההפסד במינרלים. בשנת 1940 ייצרה אוקריינה שלוש חמישיות מכל הברזל היצוק של הסובייטים, שלוש חמישיות מכל עפרות-הברזל, שלוש חמישיות מן הפחם (בכלל זה האספקה החשובה של פחם-קוקס ממכרות דונבס), שלושה רבעים מן החמרן, קרוב למחצית המתכות הרקועות, קרוב למחצית הסופרפוספטים וארבע חמישיות של הסודה. קיוב, חרקוב, זפורוז'יה, אזובסטל, דניפרודז'ינסק, קרמטורסקיה, וורושילובוגרד (לוגנסק לפני). פותחו כולן כמרכזי תעשיה, ומרכזים חדשים צמחו ועלו מסביב לאשדות הדניפר (ה"פורזגים"), מקום הדניפרוסטרוי, — תחנת-הכוח הגדולה על הדניפר, סמוך למצודתם הנושנה של קוזקי-זפורוז'יה.

זו היא הארץ אותה הבטיח עתה היטלר לבני-ארצו, הארץ אשר איוו למו לעתים קרובות עוד לפני בואו של היטלר, ועכשו הוא מכריז כי להם היא לכבשה. "אנו עומדים על סף מאורעות גדולים" — כך כתב נפוליאון בשעתו בחודש יולי; וכך מכריז גם היטלר כעת. בעשרת הימים האחרונים נעשו הקבלות תכופות בין שתי הפלישות. בכמה דרכים מוכרח להיות דמיון בין השתיים, כי הגיאוגרפיה של רוסיה לא נשתנתה, וכן לא חל שינוי בתאבונם של עריצים. אף נפוליאון כהיטלר דואג היה להכריע את המעצמה המזרחית בטרם יפנה מערבה. בדומה להיטלר חושד היה ששליטי רוסיה מתחרטים על ידידותם אתו והם נוטים בזהירות-מה אל בריטניה הגדולה. הוא ידע בודאות כי הצאר אלכסנדר לא יצטרף אל "התכנית הקונטיננטלית", אל "הסדר החדש", אלא אם כן יהיה נאלץ לכך בעטיה של מפלה צבאית. והוא ראה את רוסיה כמסילה לכיבושים אחרים. "האנשים רוצים לדעת" אמר, "לאן פנינו מועדות. אנו הולכים לסיים את הפעולה באירופה, כדי להשתער אחר כך על שודדים נועזים ממנו ולהעשות אדונים להודו".

אין ספק כי תכניותיו של היטלר כוללות את כל אלה, אולם הן מקיפות הרבה יותר לאין שיעור. נפוליאון יצא בראש וראשונה ללמד לקח לאלכסנדר, לצלץ אותו לחזור בתשובה. בקחתו עמו את הצבא הצרפתי ואת צבאות בנות-הברית לרוסיה התכוון רק לסחוט הבטחה של התנהגות טובה ולהשיב אחרי כן את צבאותיו חזרה. הגרמנים הולכים עכשו מתוך החלטה להשתקע. הם מתכוונים לפורר את רוסיה, ולישב את אוקריינה, את צפון-קוקז ואת קוקז עצמה, ולהקים ממשלות-בובות אצל הקוזקים של חבל דון וחבל קוֹבָן ובטרנסקוקזיה. "ראשית כל אנו חושבים על הקרקעות העשירים שבמזרח — כתב היטלר ב"מלחמת" — שם עלינו להשיג קרקע מתאים לאומה הגרמנית". מבקשים הם חיטה ומינרלים, ויותר מזה הם חומדים את תעשיות המלחמה, לנסות להקים מעין אמריקה קרובה בתוך אוקריינה. אולי מקוים הם לתפוס את צי-הצוללות הסובייטי בים הבלטי בשלמותו. איום זה, אם יצליח, פירושו מות לרוסיה וסכנת חיים לנו, לבריטים.

רק שני כותות אדירים קעזלם: הסוף והקוץ, ובסופו של דבר קרוץ הוא הסגנון סטירי.
נפוליאון

אימון הצבא למלחמה

טרקים מתוך הרצאה שקרא הגנרל ווייזל ב־שנת 1933, (בעת שהיה בדרגת בריגדיר).*

מטרת האימון

אנא לשים לב כי כוונתי לדבר כאן על אימון „למלחמה“; לא „למלחמה הבאה“, אף לא לאיזו מלחמה מסוימת. יש סבורים שהאימון אצלנו לקוי מאוד באשר אין אנו רואים לפנינו שום בעית-מלחמה מסוימת. אין דעתי כך. אין ספק כי שאלות הארגון והציוד מסובכות אצלנו, באין לפנינו תעודות צבאיות מסוימות, או, נכון יותר, באשר לפנינו כל כך הרבה תעודות בלתי מסוימות; אך אשר לאימון סבור אני כי הצורך לאמן, בפשטות, „למלחמה“ יש בו יתרון ברור, ולא עוד אלא שגם סכנה היא לאמן „לצורך איזו מלחמה מסוימת“. יען כי מלחמה מסוימת זו – לעולם אינו באה; היא לא באה בשנת 1914 – לא בשביל הצרפתים ולא בשבילנו; וכל כך הרבה מחינוכנו הצבאי, החל משנת 1919 עד עכשיו, עומעם וגובב-הבלים מחמת אימון לצרכי מלחמה מסוימת דוגמת המלחמה האחרונה – שהיתה כולה מלחמת-מצור ושימשה מקום-אימון גרוע ביותר בשביל חיל-הרגלים. על כן ננער נא מעל מוחותינו את שארית הבוק של פלנדריה** ונתרכז בעיקרי האימון „למלחמה“, כלומר „לכל מלחמה שהיא“.

מה אפוא הן התכונות שיש לסגל אותן לאיש-הצבא, כדי שיהיה „כשר-למלחמה“? סבורני, כי תסכימו, אולי, שהיסודות האלה מספקים פחות או יותר את כל הדרישות, היינו – משמעת, כושר גופני, התמחות להשתמש בנשק, אומנות-הקרב. אם כי יש מקום לחילוקי-דעות בדבר חשיבותן היחסית של התכונות הללו. תפקידנו במולדת – לסגל את התכונות העיקריות הללו לאיש-הצבא. מעבר לים יכולים אנו להתמחות בפרטים: במלחמת-הרים על הגבול הצפוני-מערבי של הודו; בתפקידי משטרה בשאר מקומות מסוימים; וכן הלאה.

אגב, אני מניח כאן כי מתכוונים אנו לאמן חיל-רגלים ממש, לא רק מעין אותו סוג חיל-רגלים קונטיננטלי קצר-השירות, שדעתו נוחה כנראה לשמש בהתקפה כמנקי-רחוב מאחרי הארטילריה שלהם או כמשרתים לטנקים. חיילים רגלים כאלה אינם זקוקים לתורה רבה – רק קצת משמעת של שורה, מידה צנועה של כושר גופני, וידיעה להשתמש בנשק. לא לחיל-רגלי זה „המוקם-בזול“ אני מתכוון בדברי. אותו סוג מושלם שאני מתכוון אליו יהא מסוגל בהחלט להתגנב אל קני מכוונת-יריה, להתגבר על ידי הסתננות על קו-הגנה מאורגן בחפזה, ואף לחדור לתוך מערכת-הגנה מאורגנת בלי תמיכה מכרעת של ארטילריה; אלה יהיו, כלשון המעודדת ב„תזכיר-אימונים“ שנתפרסם זה לא כבר, – אנשים לוחמים להחריד – חסונים, פעילים, תאבי-דעת ותוקפנים – בוטחים ביכולתם להתקדם בעזרת נשקם הם“. הדבר ניתן להיעשות, אף בתנאים של ימינו. חיל-הרגלים שלנו בארץ-ישראל, המאומן יפה והבטוח בכוחותיו, הוכיח זאת לתורכים; דוגמאות אחרות לכך מצאנו בין צבאות הדומיניונים בצרפת, שהפליאו ברוחם הערה והנועזה, וכן אצל הגרמנים במרס 1918. שהצטיינו בתוקף-רוחם המאומן.

ועתה נבחן נא מקרוב את התכונות שראיתי אותן כעיקריות.

* מובא מן הרבעון: Royal United Service Institution Journal, מאי 1933.

** זכר המלחמה בפלנדריה בשנות 18–1914. – המ“.

א. משמעת: [לאמתו של דבר כוללת המשמעת את הכל; זה היסוד לכל שיטה של טקטיקה או אימון. אולם משמעת במובנה הפשוט אומרת: "רוח החייל"; ודרכי הרוח הזאת וצורתה החיצונית צריכים להשתנות בחילופי-העתים, ככל דבר אחר.] טובה למדי הגדרת המשמעת שאנו מוצאים ב-אימון חיל-הרגלים, כרך א', לאמור: "ההרגל המושרש לציות מתוך-שמחה וללא היסוס, השולט ביצר הקרב ומכוון אותו". אולם אם אותו כרך מוסיף ואומר כי "השיטה הראשונה והמהירה ביותר ללמד משמעת היא תרגול-סדר במבנה-סגור", הרי אני מתחיל לתהות ולפקפק, ודאי שנוהגים עדיין להשתמש בתרגול כבשיטה ראשונה, ואולי זה גם האמצעי המהיר ביותר ליצור סוג-משמעת מסויים. אבל כלום זהו באמת כיום היסוד הנאמן ביותר ל"רוח החייל"? על כל פנים נוח היה לי יותר לראות במקום "תרגול-הסדר במבנה-סגור" את המלים "אימון גופני".

במידה שהדבר נוגע [לחייל הרגלי] ~~המשמעת~~ או הרוח הנדרשת כיום ממנו בקרב, אינה כל כך משמעת ללא שאלות ומענות, כי אם זאת: ~~אשר בכל מקום שמכונסים שם יחד שנים שלושה חיילים נמצא בהם אומץ ויזמה, ולפי דעתי יונקת הרוח הזאת כיום יותר מחדר ההרצאה, מסוכת-הלימודים ומככר המשחקים מאשר מככר הקסרקטין]~~ אין אני חולק על ערך התרגול כאמצעי לנטוע בלבבות גאווה והרגשת כבוד עצמי; [לא נמצא עדיין כל דבר אחר, על כל פנים לימי שלום, אשר יוכל לעודד את הרוח כתרגול טוב מבוצע יפה. אבל יש חשש להפרזה בזה, וסבורני כי אמנם לעתים מפרזים בכך. לפני ארבעים שנה יכולנו לגצת בקרבותינו בזכות ככר הקסרקטין, כאשר ראינו באומדורמן* אולם כיום ודאי, ששיטות ככר הקסרקטין אין בכוחן להקנות עוד נצחון בקרב] זה הלך שלימדה אותנו מלחמת-הבורים בשעתה – לקח ששילמנו מחירו. כמו כן ודאי הדבר שפסיכולוגיה של ככר קסרקטין לא תזכנו בנצחונות. האם הבינונו את הדבר לאשורו? כל פעם ששנים שלושה חיילים הולכים בלוייתו של לנס-קורפורל למלא איזה תפקיד, שהיו יכולים למלא יפה לבדם, נפגם משהו ברוחם העצמאית – וזה מלבד בזבוז זמנו וטמטום רוחו של לנס-קורפורל הגון וטוב. ועוד: פעולתו של החייל-הפרט, או של קבוצה קטנה של פרטים, היא הקובעת כיום, יותר ויותר, את מהלך קרב-הרגלים. על כן רואה אני [כסעיף ראשון באימון] לפתח את רגש האחריות האישית ואת רוח היזמה של החייל, יותר משנעשה הדבר כיום. ~~ואף עליו להכיר שהיסוד למשמעת – או לרוח-החייל – כיום הוא יותר בפיתוח המוח מאשר בתרגול הגוף.~~ הנה, למשל, דוגמה מן הנעשה אצלנו. אנו דורשים מאת הטירונים שלנו לעבור בככר הקסרקטין את פרשת תרגול-הסדר בקבוצה; ואולם רק בדרגה מאוחרת הרבה יותר – אם אנו עושים זאת בכלל – אנו בוחנים אותם בידיעתם להתמצא בשטח, ביום או בלילה. האם אין ענין זה חשוב באותה המידה, והאם אין אותו הצורך להקדים בלימוד זה? וכלום אין זה מן ההגיון שהטירון ילמד עוד באחת הדרגות הראשונות של אימונו את המבנה שלו בקרב, – שאינו עוד אותם הטורים, הישרים והקבועים אשר מלפני חמשים שנה, כי אם מבנה ה"הלום" ו"ראש-החץ" וכדומה? הייתי נוטל לי רשות להניח כי יש לאמנו כ"צופה", כשם שמאמנים אותו כחייל, וכי רגש הכבוד העצמי והבטחון אשר יקנה לו האימון הצופי ערכו יהיה לפחות כערך זה הניתן לו על ידי תרגול-הסדר הסגור. נודע לי בזמן האחרון, כי בקסרקטיני גליל-הפיקוד הדרומי הונהגה עכשו חובת הדרכה

* באומדורמן ניצח הצבא הבריטי את חיל המוקדי בסודן בשנת 1898. – המ'.

בתורת-המלחמה האלמנטרית ובצופיות, אף אם זה יגרום לקיפוח תרגול-הסדר.

ב. הכושר הגופני. בענין הכושר הגופני אין לומר הרבה, בלתי אם זה, שלבוס רציונלי ועומס רציונלי חשובים ביותר, כדי שהחייל הרגלי יוכל לנצל בקרב את הכושר הגופני שלו; וכי העומס הרציונלי בשביל איש לוחם אינו צריך לעלות על שליש ממשקלו העצמי. כן צריך האימון הגופני לשמור על המגע עם דרישות כלי-הנשק השונים, ואין להרשות כי ישמש מטרה בפני עצמה. ולבסוף, אין להרשות כי התחרות תאפיל על המטרה האמתית של המישחקים בצבא, המתכוונת לפתח את רוחו ואת גופו של כל חייל וחייל.

ג. התמחות בכלי-נשק. רמת הכושר שלנו בשימוש הטכני בכלי-נשק היא גבוהה מאוד, חוץ מבמכשיר ההתחפרות; כי מלאכת החפירה נחשבת עדיין לעתים קרובות כחובה מיגעת ולא כחלק חשוב של האימון בכלי-נשק. רמת הכושר בשימוש המעשי היא אולי פחות טובה מכפי שיכלה להיות. אמנם בארץ זו שהשטחים לתרגילי-קרב הם בה מועטים כל-כך, וכללי-הזהירות לבטחון הצבור הם קפדניים כל-כך, הרי זה מן ההכרח כמעט שהאפשרויות לתרגילים בתנאי שירות ובתחמושת קלעים תהיינה מוגבלות. אבל אין אני בטוח כי משתמשים בכל האפשרויות אשר ישנן. אם לדבר בלב גלוי, הרי מנקודת השקפתו של מפקד הבטליון, אין הדבר שוה, באשר אין רישומו ניכר בדינים-וחשבונות השנתיים של האימון בקליעה אף לא בתחרויות הרובאים. וכך יוצא ממילא, שחוץ מבמקרה שמפקד הבטליון בעצמו, או אחד ממפקדיו הישירים, הוא נלהב לענין, נעשים תרגילי-היריה בשרה והאימון הקודם לכך – דרך רישול במקצת; ובתחמושת שישנה משתמשים לאימון במטוח, לקראת התחרויות על סמך נסיוני אני במשך שבע שנים סבור אני שעדיין מפורזים אנו באימוני-מטוח וממעטים בתרגילים, בשדה הפתוח, וכי רבים מדי הם כינוסי התחרויות לקליעה ברובים. הדברים אמורים ביחוד ביחס לרובה ולמקלע; טוב מזה מצבו של קלע מכונת-היריה.

ד. אומנות-הקרב. (בריגדיר אחד מחיל-הרגלים, אדם מפורסם ונלהב למקצועו, מציין תמיד את דרישותיו לחיל הרגלי המושלם, שיהא אתלטי, קלע מצוין, צייד-גשש בטבעו. אני נוטה תמיד להנמיך את רמת דרישותי ולאמור, כי תכונותיו של איש מצליח בציד-אסור, של גנב-מחתרת וגנגסטר מספקות אותי, האידיאל שלו יש בו כמה מעלות מוסריות שחוששני כי לא ימצאו אצל האידיאל שלי. אך הגדרתי מכוונת מלכתחילה לעורר תשומת-לב אל ערך הערמה במלחמה) אכן אומנות-הקרב להלכה ולמעשה, כלומר השכל המעשי או הכשרון לחבול תחבולות היא כיום נקודת-התורפה של החייל הרגלי.

תרגילים טקטיים

אשר לקביעת תרגילים טקטיים, או לבקורת התרגילים הנערכים על ידי פורמציות-משנה, יכול אני להציע כאן רק כללים אחדים עיקריים ולתמכם בדוגמה אחת או שתיים. לדעתי, הכלל הראשון הוא, שהתרגיל בשביל כל יחידה שהיא, – מחלקה, פלוגה, בטליון, בריגדה – צריך להיות מכוון להציג את היחידה הזאת כשהיא ממלאה תפקיד עצמאי, ולא כחלק של יחידה מדומה גדולה יותר. לכאורה נראה הדבר כמובן מאליו; ואף-על-פי-כן עיינתי בכמה וכמה תרגילים המתחילים, בערך, כך: "פלוגה ב' שאתה מפקד עליה היא הפלוגה הימנית של הבטליון. פלוגה א' משמאלך (מדומה) תוקפת את, גבעת הלבונה", וכן הלאה. יחידות מדומות בתכנית כזו מעידים בדרך כלל על חוסר-דמיון מצד המדריך, וסופו של דבר – אימון גרוע.

כלל מועיל שני הוא זה: התרגילים צריכים להערך באופן שתהא למפקדים יד חפשיה ככל האפשר, והתרגיל הטוב ביותר הוא כששני כוחות יריבים מתחילים בפעולה על פי תכנית פשוטה, ומהלך המאורעות מתפתח באופן טבעי ככל האפשר. לעולם יש לזכור שתרגיל טוב יש לו תמיד יותר מפתרון אחד. בתרגילים קטנים, במקום שכל איש ואיש צריך, בעצם, למלא את תפקידו שלו מבראשית, אין צורך על הרוב בספור-מעשה ארוך, ומשום כך אין חשש גדול לשעמום. במקרה שכוחות גדולים פועלים על פני אותו שטח-האימון הקטן, נדרש יותר כשרון-אמצאה כדי להחזיק את הכוחות היריבים בגבולות המפה, ללא תלישות מן המציאות ובלי לצמצם את יזמת המפקדים. הרי זו בעצם אותה הבעיה העומדת לפני הדרמטורג, שעליו להתאים את כניסותיהם ויציאותיהם של גיבוריו, לספר את סיפור המעשה שלו ולהביא לידי התרת הסבך – וכל זה בתחום מוגבל ביותר במקום ובזמן. וכשם שבתיאטרון אתה מוצא להטים של המקצוע, כן ישנם גם להטים בעריכת תרגיל טקטי, – פעמים מועילים, ופעמים רק מבריקים בלבד. רובן תחבולות ידועות, כגון תחבולת "ההצפה", כששטח-ארץ בלתי-מתאים נהפך לים או לבצה; או תחבולת "המפקד המת", כשמפקד של יחידה מוצא פתאום מן הפעולה; וכדומה. אמצאות, כפי שאמרתי, הן לעתים מועילות מאוד. ואולם סיפור-אמת המסופר בפשטות, מצליח יותר, ואסור להפריז באמצאות האמורות.

סבור אני כי מן המועיל למצוא בסיס של "חיים מן המציאות" לעלילת התרגיל; אבל אין צורך להצטמצם בפרשה צבאית דוקא; לעתים קרובות אפשר לשאוב את הרעיון הנחוץ מן העתון היומי או מתוך איזה רומן. אני בעצמי ערכתי פעם תכנית, שבה עסוקים היו שלושה בטליונים, לפי זכרונות מימי הילדות מתוך קריאה ב"מכרות המלך שלמה".*

בכל אופן, בין שאתה משתמש לשם התרגיל ביסוד היסטורי, "מציאותי" או "הוליבודי", תהיה זו טעות מצדך להיות נאמן ביותר למקור, שע"י כך אתה משנה את תנאי שטח האימון על ידי הנחות דמיוניות. כך, למשל, הקרב הראשון של עזה** יכול לשמש נושא לתרגיל של הקפת יחידת-אויב מובדלת, כשכוח ממונע מעכב את בוא התגבורת של האויב. אלה הם היסודות העיקריים; ואולם אין כל נחיצות להפוך אדמת-שלחין אשר בשטח האימון למדבר. או להניח שאמצעי-ההובלה היחיד הוא על ידי גמלים. לבסוף עומדת לפנינו הבעיה, כיצד לעורר ענין לתרגיל ולקיים את הענין כל הזמן? זוהי נקודה קשה אבל חשובה. אם האנשים מוצאים ענין בתרגיל ודאי שהיה להם לתועלת. הייתי מביע זאת בניסוח כזה: אם התרגיל נדון אחר-כך במסיבת-הקצינים, יש לשער כי יש לו ערך; אם הוא מעורר ויכוחים במסיבת-הסרג'נטים, הרי זה תרגיל טוב; ואולם אם משיחים בו בחדר הקורפורלים, הרי זה אות להצלחה בלתי מפוקפקת.

כיצד אפשר לעורר ענין כזה, ועד לאיזו מידה מותרות כאן תחבולות תיאטרוניות ומשיכת-הלב בדברים משעשעים? זאת, לפי דעתי, יחליט איש ואיש לפי ראות עיניו. אולי מן הראוי להזקק כאן להוראה שב"תקנות לאימון ותמרונים" בנוגע לבדיחות בהרצאה. ש"לא ינסה בכך איש שאין הרוח הזאת שורה עליו". בכל אופן מובטחני שהתבדרות קלה יש לה ערך לעתים קרובות. להלן ניתנים פרטים של תרגיל-בטליון שהוצא לפועל בשנה שעברה, אשר

* רומן של ריזר הגרד. יש תרגום עברי בהוצאת "שטיבל". – המ'.

** בימי מלחמת העולם הקודמת. – המ'.

נעשה בו נסיון לגלם ככל האפשר את היסודות המטרידיים שבמלחמה. התרגיל התחיל בהיות הבטליון בצריפיו, במקום שהיה שרוי, כביכול, ברורבה, נח אחרי הרבה ימים של האבקת קשה. בה נגרמו לו אבדות בקרב-התגוננות. מלבד עובדה זו לא סופר דבר לאנשים, ורק ניתן להם תיאור כללי של קו-הקרבות, כשלשה או ארבעה מילין ממקום המצאם, צפונה. בבוקר יום התרגיל הודיע אחד משופטי-התרגיל לקצין המפקד כי שומע הוא אש-תותחים כבדה על פני כל קו-הצפון. הבטליון קיבל סקודת "הכון". מקץ רבע שעה באה ידיעה בטלפון ממטה הבריגדה, שהאויב פרץ דרך בטליון א'; כי פצועים ונחשלים מן היחידה זורמים על פני מטה הבריגדה; כי המצב בשאר חלקי החזית הוא מעורפל; וכי הקצין המפקד צריך להתקדם עם הבטליון שלו, לבחור ולתפוס עמדה בערך בחצי-הדרך בין צריפי-הרורבה ובין קו-החזית, להפסיק כל פריצה נוספת ולכנס את הנחשלים של הבטליון א'. עוד הידיעה נמסרת והנה נשמע בטלפון קול נפץ, קול צעקה, ואחר-כך באה דממה. מכאן יכול היה המפקד להסיק כי פגז פגע במטה הבריגדה. מובן שכינס מיד את מפקדי-הפלוגות ונתן את פקודותיו. לאחר שסיים את דבריו הופיעו שני מטוסים וערכו התקפה בהנמיכם לטוס. בו בזמן פוצצו כמה מטענים, שהונחו בלילה על ידי המהנדסים המלכותיים. מנהל התרגיל הוציא מיד כמה וכמה מן המפקדים מכלל פעולה (כנפגעים), בהניחו לקצין המפקד לאסוף לו מפקדים חדשים ולחזור על פקודותיו. משנתקרב הבטליון לעמדה שהוא נועד להחזיק בה, פגש תהלוכה, ממשית ביותר, של נחשלים, של כלי-הובלה ופצועים-מהלכים. מחלקה של בטליון אחר סיפקה את אלה, והחוש הדרמטי של החיילים עשה את השאר. הנחשלים האלה קיבלו מראש מפי שופטי-התרגיל את הסיפורים השגורים הקודרים על אשר ארע, על מספר האויב הרב, על קרבת הרודפים וכו'. וכך צריך היה הבטליון לא רק לתפוס עמדה, כי אם גם לאסוף את הנחשלים, לטפל בפצועים ולעמוד על המצב מתוך מכול של הודעות מחיריות הסותרות זו את זו. לאחר שהמפקד התגבר על המצב הזה וערך את הבטליון שלו בקו-הגנה, מוכן לכל מיני תקלות אפשריות, בא קצין ממטה הבריגדה ועמו הוראות חדשות. נמצא, שהמצב אינו רע כל-כך כאשר חשבו תחילה: האויב פרץ בנקודה אחת, אולם עדיין הוא נעצר על ידי שיירי בטליון א'; מטה הבריגדה ניזוק; מיו-הבריגדה נפגע; אבל הבריגדיר עודנו חי; והוא ציוה עכשו על הקצין המפקד לקדם את הבטליון שלו לשם התקפת-נגד; כן נאמר לו, שהאיש אשר ייטיב להסביר לו את הסיטואציה הוא הקצין המפקד של בטליון א', המוטל פצוע על יד מטה הבריגדה. אליו פנה המפקד של בטליון-הרורבה, ומצא שם התגלמות מושלמת של אדם פצוע ומוזעזע במקצת; הדואג לעזור, אלא שידיעתו מעורפלת למדי. ידיעות נוספות צריך היה לאסוף מאת שרידי בטליון א' – שהיו מיוצגים כאן למעשה – לפני שיוכל לארגן ולבצע את ההתקפה הנגדית. התרגיל נסתיים בביצור העמדה שנכבשה בחזרה, באיסוף השבויים וחקירתם. כן הוכנו אצלם מראש תעודות חשובות, שעל קצין-הריגול של הבטליון למצוא אותם, אם הוא עושה את מלאכתו כראוי.

ההתעוררות והעניין שהעלה תרגיל זה הראו כי כדאי היה לטרוח בכך והוכיחו לי כי חיבתו של כל חייל ממוצע לקצת "התחפשות" ו"שחקנות" ניתנת לניצול נוסף. נערך עוד תרגיל, בו "שיחק" בטליון שלם, ב"תלבושות", בתפקיד של "בני זולו הפראים ושואפי-המלחמה".

אגב, כדי להבטיח את התענינותם של האנשים, יש לדאוג לכך שהתכנית תהיה

מודפסה. אמנם לא תמיד נקל הדבר להיעשות, מטעמים כספיים. אבל מובטחני כי הוצאת-כסף זו אינה לבטלה, ובתקציב לשכת-ההדרכה יש לכלול סכום להדפסת תכניות לבסוף יורשה-נא לי להביע כאן רעיון מנחם שרכשתי לי בשבע שנות אימון: גם אם בשעת התרגילים והתמרונים יקרו כשלונות ופגעים, וגם אם הדברים נראים כערבוביה עלובה ללא-תקוה, זכור תזכור כי המלחמה היא תמיד ערבוביה גרועה מכל מה שעלול להתרחש בשעת-שלום. וכך נמצא, שיישור ההדורים הוא, למעשה, האימון המעשי הטוב ביותר לצורך מלחמה. וכן, אם אתה שומר על צלילות דעתך ומזגך, תמצא תמיד – בעת מלחמה ובעת שלום – כי גם המערבולת הסבוכה ביותר, הנראית כחסרת-מוצא, מסתלקת לבסוף באיזה אורח-פלא שהוא. אבל לאחר מעשה חשוב היטב, כיצד הגיעו הדברים לידי ערבוביה זו, ואחרי כן, אם אפשר, אל תסן כי אותו הדבר יחזור וישנה.

סון טצו

השימוש במרגלים

מתוך „חכמת המלחמה“ – ספר-מופת סיני, שנכתב במאה ה-5 לפני סה״ג ונחשב עד היום לחיבור הצבאי החשוב ביותר בכל לשון שהיא.

פתח סון-טצו ואמר:

הרמת חיל בן מאה אלף איש והולכתו על פני מרחקים גדולים גורמים נזק גדול לעם ודלדול לאוצרות המדינה. לאלף אוקיות כסף תעלינה הוצאות יום-יום. מהומה תהיה מבית ומחוץ, והאנשים יפלו יגע-כוח בדרכים. כשבע-מאות אלף משפחות תטרדנה מעבודתן.

צבאות אויבים עלולים לעמוד זה מול זה משך שנים, בשאפם לנצחון אשר יוכרע ביום אחד. ומכיון שכך, הרי זה שיא האכזריות לא לדעת על מצבו של האויב, אך ורק משום שמי שהוא עינו צרה בהוצאה של מאה אוקיות כסף למתן שכר ופרסים.

מי שעושה כך אינו ראוי להיות מנהיג לאנשים, אינו יד-עוזר למלכו, אינו רב-הנצחון.

על כן, זה הדבר הנותן למלך הנבון ולמצביא הטוב את היכולת להלחם ולנצח, ולהשיג דברים שהם למעלה מכוחם של אנשים רגילים: ידיעת-הענין מראש. והנה, ידיעה קודמת זו אינה נמסרת מפני רוחות; אינה נלמדת מתוך הנסיון, מן הפרט אל הכלל; גם לא על ידי כל חישוב שהוא בדרך ההיקש.

ידיעה על מערכות האויב אפשר לקנות רק מפני אנשים אחרים. מכאן השימוש במרגלים. חמשה סוגים הם: (א) מרגלים שבמקום; (ב) מרגלים שמבפנים; (ג) מרגלים הופכי-עורם; (ד) מרגלים שלוחים למות; (ה) מרגלים שניצולו.

אם כל חמשת הסוגים האלה עושים במלאכה, לא יוכל איש לגלות את מערכת הסוד. לזה יקרא „משיכת-חוטים נשגבה“. זה כוחו היקר ביותר של השליט.

מרגלים שבמקום - פירושו קבלת עזר מאת תושבי המחוז.
מרגלים שמבפנים - שימוש בפקידי האויב.
מרגלים הופכי-עורם - כשבאים לידיך מרגלי האויב ואתה משתמש בהם למטרותיך.

מרגלים שלוחים-למות - כשאתה עושה דברים שונים מתוך כוונה ברורה להוליך שולל את האויב, ואתה מוסר את הדברים למרגלינו כדי שיודיעו עליהם לאויב. ולבסוף, מרגלים שניצולו - אלה השבים ומביאים ידיעות ממחנה האויב. משום כך אין לך אדם בצבא שיש לקיים אתו יחסי-ידידות כאשר עם המרגלים. אין אדם שיש לגמול לו כל-כך בעין יפה. ואין לך דבר שיש לשמור בו סוד, שמירה מעולה כל-כך. אי-אפשר להשתמש במרגל אם חסר הוא איזה חוש ערמה מטבעו.

אי-אפשר לכלכל כשורה את פעולות המרגלים אלא אם כן מתוך נדיבות ויושר-לבב.

פקחות דקה נחוצה בשביל להוכיח באמיתות הודעותיהם. היה דק! והשתמש במרגליך לכל מיני ענינים.

אם פורסמה איזו ידיעה סודית על ידי מרגל בטרם עת, יש להמיתו. וכן את האיש אשר לו נמסרה הידיעה.

בין אם הכוונה היא להכניע צבא, להבקיע עיר או להרוג איזה איש - לעולם נחוץ, ראשית כל, לגלות את שמות המשרתים, השלישים, שומרי-הסף והוקיפים של המצביא האויב. עלינו לשלוח את מרגלינו ללמוד זאת.

יש לבלוש ולמצוא את מרגלי האויב שבאו לרגל אותנו, לנסותם בשוחד, למשוך את לבם ולכלכלם ברנחה. כך יהפכו המרגלים הללו את עורם וישמשו אותנו בעזרת הידיעות המובאות על ידי המרגל שהפך עורו מסוגלים אנו להשיג ולהעסיק מרגלים שבמקום ושמבפנים. ושוב, על סמך הידיעות שלו יכולים אנו להביא את המרגל השלוח-למות למסור שמועות-כזב לאויב. ולבסוף, על סמך ידיעותיו אפשר להשתמש במקרים מיוחדים גם במרגל הניצול. שאיפת הריגול ומטרתו בכל חמשת גילוייו היא ידיעת האויב, וידיעה זו אפשר לקנות, בדרגה הראשונה, מפי המרגל שהפך עורו. על כן חשוב להתנהג עם המרגל מסוג זה בנדיבות יתרה.

איזהו השליט החכם והמצביא הנבון? - הוה אומר: אלה שיודעים להשתמש בכשרונות המצוינים ביותר שבצבא למטרות ריגול, שעל ידי כך הם מגיעים לתוצאות גדולות. המרגלים הם יסוד חשוב ביותר במלחמה, באשר בהם תלויה יכולתו של הצבא להתקדם.

מי יתן ואנשים מנעול לפי וחזקם על שפתי לכל אקשול פלשוני ואבדתי.
בן-סירא

חֲזָלִים יְהוּדִים מְדָרוֹם אֲפְרִיקָה בְּחִזִּית תַּבָּשׁ

רב הוא חלקם של המתנדבים היהודים בפעולות הצבא של דרום-אפריקה, שסייע במידה רבה כל-כך לכבוש את אפריקה המזרחית מידי האיטלקים. בזמן האחרון התחילו להגיע אלינו ידיעות ותיאורים, פרי נסיונם של יהודים משתתפי המערכה ההיא. הקורא בארץ-ישראל ימצא, ודאי, ענין מיוחד בסיפורים אלה בגלל יהדותם של המספרים; ואולם רב הענין גם בעצם תיאור הפעולות והמסיבות השונות.

כדי שיוכל הקורא לקבוע את מקום הפעולות, המתוארות ע"י החיילים היהודים, בתוך המסגרת הכללית של האופרציות בדרום חבש, אנו מקדימים שני קטעים מתוך ה"טיימס". האחד נותן מושג כללי על התפקידים שבוצעו באיזור מְגָה-מוֹלֵה, ובדרום סומלי; האופרציה הזאת בסומלי, במרכז החזית האיטלקית על הגהר ג'ובה, שהתפתחה לתנועת-עקיפה רחבה, אילצה אחרי-כן את האיטלקים בחלק הגהר הדרומי, בקרבת הים, להכנע בפני היחידות, שעל פעולותיהן מספר הקורפרל בן-אריה. הקטע השני הוא הודעה רשמית על פרשת המארב שאת קורותיו מעלה הסרג'נט-מג'ר זוסר בסיפורו. ההודעה הרשמית וסיפורו האוביקטיבי של המשתתף משלימים זה את זה. — המערכת.

חִזִּית דְּרוֹם חֶבֶשׁ

(«טיימס» — 12. 6. 41)

שני קצינים, אחד בן אפריקה הדרומית והשני קפיטן מן «המשמר השחור», נותנים תיאורים מענינים על חזיתיהם במערכת חבש. שניהם נלחמו בחזית הדרומית, אולם במרחק כמה מאות מילין זה מזה.

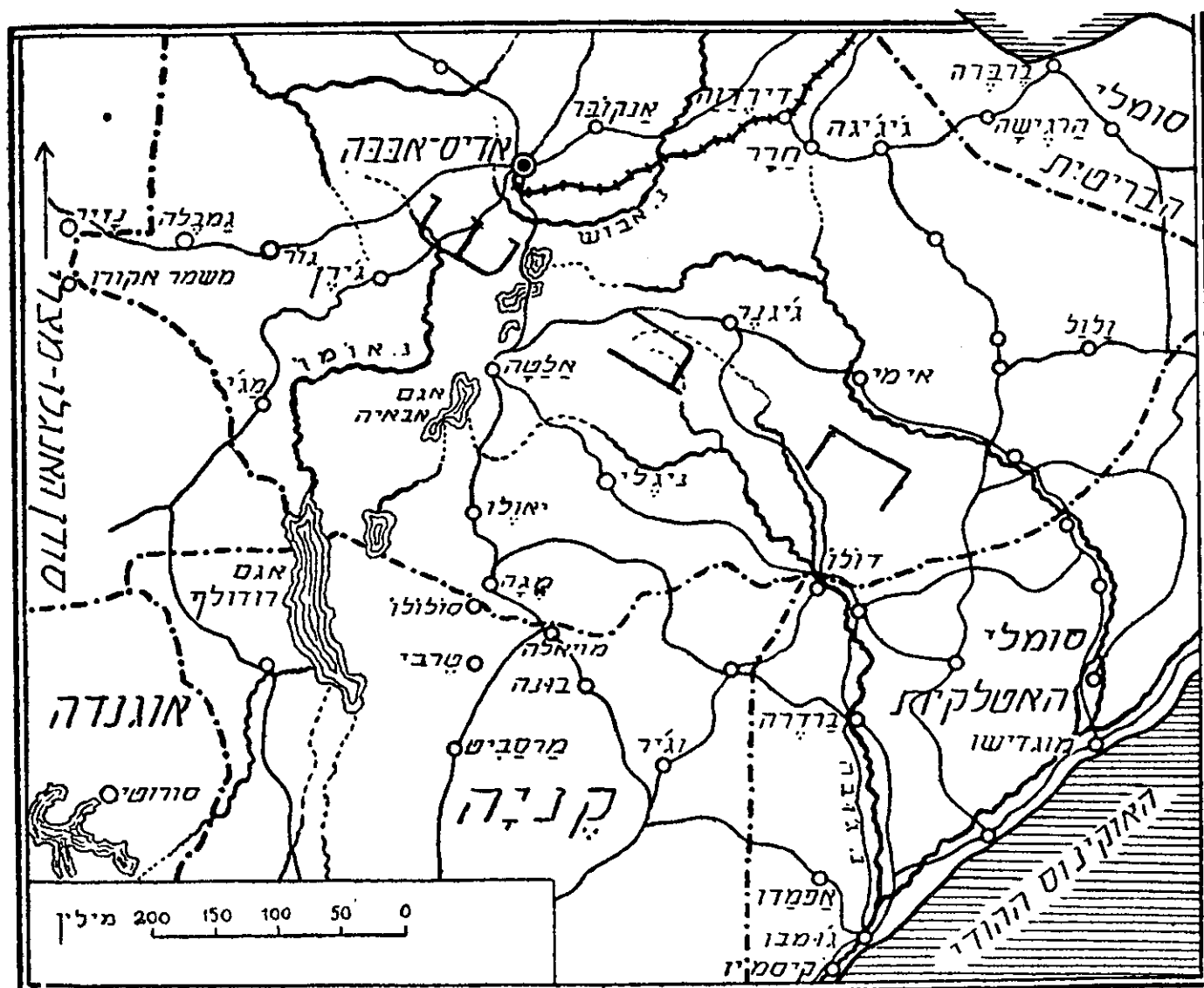
האיש מדרום אפריקה מתאר כיצד הגיע לסביבת נאירובי, כיצד השתכנה יחידתו בחפזה על מנת להמשיך באימונה וכיצד נעקרה פתאום מן המקום בשביל לפלוש לחבש לשטח אגם רודולף. הם עזבו מאחריהם את החלק המיושב והמאוכלס של קניה ועברו דרך של 500 מילין בקירוב, אל מְרַסְבִּיט, מן נאת-מדבר בתוך השממה, מקום משכנות פילים וקרנפים.

התקדמות-מישרין אל מוֹלֵה מנקודה זו היתה בלתי-אפשרית מול התנגדותו של האויב ועל כן נעשתה תנועת עקיפין מסביב למדרון הרחב וביצורי האויב. המכוניות המשורינות הוסעו ישר דרך החורש מתוך הסתייעות במצפן ובעזרת מדריכים בני חבש. למְגָה, — המתוארת על ידי הכותב כמין «קָרָן בועיר-אנפין», — נכנסו מצד צפון, בעוד שחיל-המצב שיער כי ההתקפה תבוא מדרום; לכירת העיר באופן אחר היתה עולדה במחיר רב. אף-על-פי-כן היה כאן קרב עז, והפעולה היתה קשה מאוד מחמת הגשם שהפך את אדמת-הבקעה השחורה לעבֶבֶטִיט, עד כדי להשבית את ההובלה הממוכנת. המקום היה זרוע מוקשים כולו, ולאחר שצבאות דרום-אפריקה נכנסו לשם מצאו בית-חרושת הגון להתקנת מוקשים מכל מיני סוגים. כיבוש העיר הביא לידי ניתוק הכוח האיטלקי החזק במוֹלֵה. כמו בכמה פעולות מסוג זה היתה גם כאן אספקת המים גורם מכריע, ובור מים שימש מטרה שוה בערכה לצומת-מסילות-ברזל חשובה בארץ מיושבת. הטמפרטורה הגיעה לעתים ל-125 מעלות פרנהייט בצל, ומים צריך היה להביא בנאדות ממרחק של 200 מילין.

הקצין הבריטי מן «המשמר השחור» היה עם הצבא שהבקיע לו מתוך קרבות נתיב דרך סומלי לתוך חבש והגיע לבסוף אל אדיס-אביבה — לאחר שעבר למעלה מאלפים מילין. שדרות של אפריקה הדרומית, של קְנִיָה, חוף-הזהב וניג'ריה יצאו לדרך ב-2 בפברואר לאחר הכנות ארוכות ומדוקדקות ואגירת כמויות גדולות של מזונות, תחמושת, בנזין, מים ושאר מצרכים. היה עליהם להגיע לנהר ג'ובה במהירות, כדי להשיג מי שתיה ולהמשיך בהתקדמות. החשש היה לא לחוסר-מים כי אם לעודף רב מדי — לימות הגשמים.

הם הגיעו לנהר ג'ובה, אולם חזקה התנגדותו של האויב, ומקץ יומים נעצרה ההתקדמות והסיכויים למעבר הנהר, שרחבו היה כאן מאתיים אמות, נראו דלים. שוב בוצעה תנועת עקיפין גדולה. הכוח האוגף, מצויד בטנקים אחדים ומכוניות משורינות, צריך היה לפלס לו דרך בתוך יער – לפנות מדרכו עצים שקטרם הגיע לחמש רגלים – למתוח גשר על פני הג'ובה בנקודה כלתי נשמרת, ולהשתמש לשם כך בחומר המצוי במקום.

הוא הצליח לבוא בערפו של האויב, שהופתע כליל. המטרות נכבשו בסדר הפוך מן הרגיל. תחילה נפלו לידינו בתי-החולים האיטלקים, אחרי-כן מחסני-הנשק, ואחרי אלה נלכדו מפקדותיהם. היחידות בקו החזית לא עשו שהיות עוד; מיד נסתלקו ונסו לחוף-הים במלוא החפזון.

מארב איטלקי שסוכל

(«טיימס» — 4.2.1941)

בעלון המיניסטריון לאינפורמציה מסופר על אחת האגרות הראשונות שנתקבלו מאת הצבא מאדמת חבש. מתואר שם מעשה במכוניות משורינות וחיל-רגלי אשר נתקלו בלב מדבר-שממה לווהט במארב ששם להם חיל-הרגלים-האיטלקי הקולוניאלי וכיצד סיכלו אותו, אף הסבו לו איבודות כבדות. פטרול שנמצא על דרכו מגבעות סְרַבִּי אל סולולו פיזר לפני עלות השחר במכוניות-יריה מחנה של האויב. אחרי כן נסתדרה היחידה שוב על מנת לצאת לסולולו. בו ברגע ראה קורפורל אחד שבמכונית משורינת את אחד הילידים קופץ מתוך שיח. הקורפורל נמנע מלירות כדי שיוכל להתחקות אחרי תנועותיו של האיש. ופתאום נִדְרְדְּרָה המכונית לתוך מלכודת מוסוית. היליד נהרג. אחרי כן נתגלה שבמלכודת נמצא מוקש מופעל על ידי קפיץ שבצד-הדרך. המכונית נסחבה

והוצאה מתוך המלכודת והפלוגה המשיכה בדרכה. היא הגיעה אל בור-מים, והנה באה ידיעה שהאיטלקים מנסים להתקיף מעורף, בזחלם סביב סביב לאגף השמאלי. שתי מכוניות משורינות חשו לאחר, דרך מחסום-אש חזק, ואחת המכוניות משכה אליה את עיקר אש האויב בהתפתלה בין הסבך. היא הגיעה לדרך והיתה למגן לפלוגה כולה בשוטטה הנה והנה, בתנועה לפנים ולאחור, בעוד שאנשיה שלחו אש בלתי פוסקת ממכונית-יריה. אז פתח האויב בהתקפת רימונים, ואם כי אנשינו היו במיעוט ניכר, נלחמו להפליא.

בכלל השלל שלקחנו היו מכונית-יריה וכמות תחמושת, רובים ותעודות. אבידות האויב היו, לפי אומדנה, קצין אחד ויותר מעשרים איש הרוגים וכן כצועים רבים. אבדותינו היו: הרוג אחד ועשרה פצועים, שאף אחד מהם לא היה אנוש.

סרג'נט-מיג'ור זוסר

בחזית מגה-מוילה

הקטע הבא לקוח מרשימתו של סרג'נט-מיג'ור זוסר, שנתפרסמה בעתונם של ציוני דרום-אפריקה «Zionist Record». מחבר הרשימה הוא מפעילי תנועת הנוער הציונית בדרום-אפריקה, ושרת עוד לפני המלחמה ב"כוח ההגנה האזרחי" (הבנוי כדוגמת "הצבא הטריטוריאלי" באנגליה); בפרוץ המלחמה התנדב לצבא-המשלוח הדרום-אפריקני ונתמנה לסרג'נט-מיג'ור ברגימנט ע"ש לואי בוסה. יחד עם אחרים פעל זוסר בתנועת ההתנדבות העברית בדרום-אפריקה, וכפי שנראה מהקטע המובא בזה לא היתה עבודתו לשוא: בתפילת-אזכרה שנערכה ביחידתו נוכחו למעלה משלוש-מאות חיילים עברים. העתון שממנו הועתקה הרשימה מוסר, כי בתקופת הקרבות בחבש הספיק זוסר למכור מספר ניכר של שקלים לחבריו בצבא.

המארב האיטלקי המתואר בזה נערך בראשית התקדמות חילות דרום-אפריקה בקטע המרכזי של חזית דרום-חבש, כחודש ינואר 1941. — המ'.

ב-22 בינואר עזבנו את נקודת-הביצור הקדמיות של מרספיט ושברנו לבסיס אשר ביער מרסביט ליד אגם «גן-העדן» (Lake Paradise). שהינו שם רק עד למחרת בבוקר, שאז קיבלה הפלוגה שלי פקודה לפנות לגבעות סרפי (בקירוב שלושים מילין מגבול חבש במעוף הצפור), לקבוע לנו עמדה שם ולשלוח משמרות אל גבעות סולולו, שעל יד הגבול ממש, למטרות סיור.

הגענו למקום ב-24 בינואר ושלחנו לפנינו את משמר-הסיור הראשון ומכונית משורינת בראשו. הכל התנהל כשורה עד למרחק של 15 מילין מסרבי; כאן הומטרה אש על המכונית המשורינת אשר בראש והיא השיבה אש, בהניסה את האויב מעמדתו. אחת המחלקות שלי יצאה לפנים לחקירה, אבל לא מצאה איש, ואנו המשכנו בדרכנו.

עברנו עוד עשרה מילין, והנה נפלה המכונית המשורינת אשר לפנינו לתוך מלכודת של טנקים, ואז פתח האויב אש עלינו בכל הכלים אשר היו בידו. אי-אפשר לי לתאר ברור את אשר ארע. נתקלנו בצבא-ילידים, ובמובן ידוע לא היינו מוכנים לאשר התרחש, כי לא ניתנו לנו כל ידיעות בדבר פעולות האויב באיזור זה. הם שמו לנו מארב—בתכלית הפשטות. השיחים במקום זה הם עבים מאוד ובמרחק חמש אמות אי-אפשר היה לראות דבר. והרי זו התנסות קשה, כשאין אתה יכול לראות מי ממטיר אש עליך. הבחורים שלנו התנהגו להפליא. הם מצאו להם מחסה ככל אשר יכלו, והשהו את אשם עד אשר יכלו לראות מטרה להחזרת האש, ואז כיבדו את האויב בכל המהירות. היה זה מרגיז מאוד לתפוס מחסה מאחורי שיח, ואחר כך לראות את השיח מותז ביריות מכונית-יריה מעל לראשך, עד אשר לא נותר שריד ממנו. האויב היה קרוב כל כך שיכולנו לשמוע את נקישת בריחי רוביהם.

נגרמו לנו אחת-עשרה אבירות, מהם קצין אחד (הלויטננט קליינבר) הרוג ועשרה אנשים אחרים פצועים. כל אלה החלימו אחרי כן. מתוך תעודות שנפלו לידינו נודע לנו, כי אויבנו היה חלק מבטליון מאומן של ילידים מחיל-הרגלים הקולוניאלי, ולא איזו «פנדה» בלתי מאומנת של צבא בלתי-סדיר. נתכבדנו ב«טבילת-אש» ממש.

אחרי הפרשה הזאת לא הוסיף האויב להראות פניו והפלוגה שלי חזרה אל אזור הביצורים הקדמיים בקרבת מרסביט, למנוחה. בזמן שגמצאנו בטרבי (9 ימים) קבלנו מים במשורה: שלושה בקבוקים ליום לכל הצרכים; כי המים הובאו אלינו ממרסביט-מרחק של שמונים מיל. כן משוללים היינו כל אותם הימים מזונות טריים – בשר, לחם, ירקות וכדומה. במחנה של מרסביט שהינו עד ה-23 בפברואר. אז חזרנו שוב לטרבי כדי לערוך התקפה על מזילה, הרחוקה מטרבי שמונים מיל, בשיתוף עם הצבא הבא מן הצפון, שכבר כבש חמשה ימים לפני כן את מגה. הגענו לטרבי ב-10.30 בערב, ומיד הייתי צריך להיות נוכח בחלוקת מנות המזון והמים שהעסקתני עד 2.30 אחרי חצות, ואילו ב-3.30 צריכים היינו לצאת לדרך. שעתים לפני צאתנו הגיעתנו הידיעה שצבא אחר כבר נכנס למזילה שפונתה.

בכל אופן המשכנו בדרכנו ועברנו על פני מקום המארב שלנו, שעד אז נחשב לפרק הקשה ביותר של המערכה. רבים מחברינו הוזכרו בדו"חים ועלולים לקבל אותות-הצטינות. בעברנו את המקום הרגשנו ריח של צחנה נוראה העולה מחללי האויב. סבורני כי הרגנו מהם כמאה. שעה קלה לפני כניסתנו למזילה (מזילה הבריטית) נתקל אחד מכלי-הרכבנו במוקש, והגלגל הקדמי שלו והכנף הועפו למעלה. איש לא נפגע, רק הנהג והקצין היו המומים משך זמן מה. אחרי המקרה הזה היו המהנדסים הולכים לפנינו לבדוק את הדרך, ו-125 מוקשים סולקו בטרם הוספנו ללכת בדרכנו.

אותו לילה לנו במזילה האיטלקית. בתחומי חבש, וביום המחרת הוספנו להתקדם אל מגה, 70 מילין בתחומי חבש. במגה חייבים היינו לנהוג זהירות בלכתנו, באשר כמעט בכל השטח זרעו האיטלקים מוקשים. היו להם שם עמדות מגן נפלאות, ואולם לא היה בכוחם להחזיק בהן מפני חוסר אנשים או ציוד מספיק. בין השבויים שלנו היו גם שני קצינים גרמנים.

ב-28 בפברואר, ביום הששי, נוכחנו באזכרה שנערכה על ידי הרב, הקפטן מנחמסון, במצודה האיטלקית התפוטה, לזכרו של הנפטר אהרון יודס, מן הרגימנט «אירי». 300 אנשים משלנו נוכחו באזכרה זו, והיא עשתה עלינו רושם חזק. גא אני על הסידור שזכיתי בו, שבאה עליו חתימת ידו של מנחמסון בחבש!

אחרי כן יצאנו אל נקודת-הביצור הקדמיות אשר ליד מגה ושהינו שם עד יום ה-7 במרס. כל אותו הזמן ירדו גשמים כבדים, שהפכו את כל הארץ למי-מדמנה, ואנו חסרים היינו כל מחסה שהוא. המחסה האחרון שזכינו לו היה במחנה הבסיס הראשון שלנו, בדצמבר שעבר! כאן קיבלנו מזמן לזמן בשר טרי ולחם, אבל מים ניתנו לנו רק בשיעור גלון אחד ליום. ב-7 במרס יצאנו לנגיר שעל יד גבול סומלי האיטלקית והגענו לשם ב-10 בו.

וגיר היה המקום הגרוע ביותר מכל המקומות שנקלענו אליהם עד עכשו. זהו מדבר ממש. ממש תחנה של לגיון-הזרים! הטמפרטורה ביום הגיעה באופן ממוצע ל-125 מעלות ומימינו היו הגרועים מכל המים שנוסינו בהם וכמעט שאי-אפשר היה לשתותם. סבורני כי זהו המקום שלפי האגדה כרו שם שלמה המלך ומלכת שבא אלף בארות וסיתמו אותן. גם כאן לא השגנו מזון טרי. ב-16 בו עזבנו את המקום והגענו ב-17 בו לנג'יוקי, במרחק 200 מילין מצפון לנאירובי. שוב ישוב תרבותי! המקום שוכן בקר-המשוה, אולם בגובה של 7000 רגל. על כן חם ביום וקר מאוד בלילה. כאן אנו משיגים הכל: מזונות טריים מכל המינים, ואפילו חלב-פרה. שוב זכינו לאוהלים.

בשערי ארץ סומלי

הזכרונות הניתנים בזה מוסבים על הפעולות הראשונות של צבאות דרום-אפריקה בחדרם למושבה האיטלקית סומלי, ועל הקרבות שנערכו אז לאורך הנהר ג'ובה. המעבר על פני הנהר היה חגורם המכריע בכל מסע-המלחמה בדרום סומלי. הקורפורל מיכאל בן-אריה נולד בארץ-ישראל במושבה ראש-פינה; בילדותו הגר לדרום-אפריקה וישב שם כעשרים שנה עד שנתגייס עכשו לצבאה.

בין שיחי המדבר מפלסת לה שדרתנו הארוכה את נתיבה. הבריגדה זזה אל ארץ האויב, אל סומלי. לפני יומים השתתפה מחלקתנו* בקרב אפמְדו. היינו חלק של פלוגת סיור ואתנו מרגמה בת 3 אינצ'ים ותותח אנטי-טנקי. תפקידנו היה למשוך אלינו את תשומת לב האויב כדי לגלות את מקום הארטילריה שלו. הצלחנו בשליחותנו זו ואף שבינו נהג איטלקי עם מכונית-המשא שלו. בעת ההיא היינו מקבלים עדיין את השבויים האיטלקים בסקרנות.

בחשכת הלילה עוברים אנו על פני אפמְדו הכבושה והשרופה וממשיכים בדרכנו הלאה אל החזית. החום הלוהט מיבש כל טיפת אנרגיה. קשה עד מאד עבודת החפירות וקשה ממנה הצמאון. המים ניתנים במשורה ומובאים ממרחק של למעלה מ-300 מילין (במכוניות-משא נושאות דודים, ההולכות בלי הפסק הלוך וחזור). מחר-ההתקפה, והיום-גלון מים לשתייה, לרחיצה וכו'. ומקמצים אנו בשימושם, כי הלא כן הוזהרנו שהמים הם הגורם החשוב ביותר במלחמה במדבר. זאת הפעם הראשונה נתקפת ארץ זאת מצד המדבר, ממרחק עצום כל כך-וזה בזכות הספקת המים המאורגנת. נצטוינו לנוח היום לפני «שעת האפס». אולם השרב והחום אינם נותנים מרגוע. לפני שקיעת החמה מבארים לנו שוב, את תכנית ההתקפה, וכל נקודה בשטח האויב אשר אנו עומדים להתקיפו. ובלילה-שוב לדרך. בכל רגע מחכים אנו להתקפות ההפתעה של האויב. עלינו להזהר מפני ה«בנדה»**, שתפקידה לבוא במגע ראשון עם התוקף. מן המארב משליכים הם את רמוני-היד המכונים בפיהם «תיבות-דואר», שאחרי כן למדנו לדעת כי הם מקימים רעש רב וגורמים נזק מועט.

מתקרבים אנו אל שטח המטרה. פתאום - מטריירות. כולנו קופצים מעל מכוניות המשא ומשתטחים על הארץ. הפקודה ניתנת: «מרגמות הֶרֶבֶב! ואחיי: - «הֶפֶז!» פלוגה אחת שלנו נמצאת לפנינו, ועד שלא נדע בדיוק את מקומה אין אנו יכולים לפתוח באש. ומאיזה מקום יורה האויב? הלילה ליל ירח חור ושריקות הכדורים פולחות את דממתו. מתחבאים אנו מתחת לשיח, לא הרחק מהמרגמה; אבל שיח זה מושך אליו את אש האויב. אנו מתפזרים ברדיוס של 50 מטרים בערך, לכל הרוחות, ומשתדלים שלא לשכב קרוב למכוניות המשא מפני סכנת הֶקְוֹשִׁים. לבסוף אנו עונים באש ומוסרים אחד לשני את התביעה לנושא האלונקות: נפצע אחד ואחד נהרג-זה נתפש באש מכונית-היריה וכל קדקדו נחתך. הפקודה ניתנה «לעלות למכוניות!» שוב אני מזהיר את אנשי שלא יצטופפו במקרה שנהיה נתונים באש. אבל אין זאת כי קשה לאדם להתגבר על הרגשת-העדר הטבועה בו, ושוב נוכחתי לדעת מה גדולה אחריותו של הסמל; אותה שעה שהאדם נתון כולו ליצר העדר, הרי הוא מתפלל לפקודה שתבוא, כי יציית לה.

אנו מתקדמים עוד במכוניות מהלך 200 ירדים, בערך. פקודה: «מהמכוניות רד!» ואנו קופצים שוב בצידו המלא, וממשיכים את דרכנו ברגל. עוברים על יד קן מכונית-היריה שירתה עלינו ושותקה. לאור הכהה של הירח יכולים אנו להבחין בחפצי החיילים האיטלקים, שהשאירם כאן בברחם בחפזון, ובפרדות-המשא האיטלקיות התועות ללא בעלים.

אני מעיר את אוזן הקצין על העובדה, שפלגתנו, פלגת המרגמה, שעליה לשאת את המרגמה

* במחלקה 3 כיתות בנות 14 איש, טרג'נט וקצין; יחד 44 איש.

** «בנדה» הוא השם שניתן ליחידות-הילידים הבלתי-סדירות שהוקמו ע"י הצבא האיטלקי בחבש. - המ'.

ו-30 הפגזים, מפגרת וכי הובטחה לה עזרת הרובאים. ואכן, הרובאים באים לעזרתנו מיד. עברו הימים שבהם התיחסו אלינו בזלזול; עכשו למדו לדעת מה רב ערכה של המרגמה. פלגת המרגמה מתקדמת לאט לאט, כי עמוסה היא מלבד ציוד הרובאים הרגיל של כמה מאנשיה וארגוני התחמושת, גם בשלושת חלקי המרגמה: הקנה והבסיס, הנישאים כל אחד ע"י איש אחד ודו-הרגל המגושם הנישא בשנים. ולאחר שפיגרה במקצת קרה דבר קשה: אבדה המחלקה! אדם שנעלם בין השיחים, אף מרחק של 5 ירדים ממך אין אתה רואה אותו עוד. אבל נדמה לי ששומע אנוכי קול צעדים. אני מאיץ באנשי ומריצם בכיוון זה. ואכן, התחברנו שוב. כך התקדמנו כל הלילה, החל משעה אחת אחר חצות עד 6 בבוקר. לפי התכנית תכבוש פלוגה א' את הכפר ופלוגה ב' את האוירודרום. אנו משמשים עכשו מעין רורבה. אולם לאחר שהן תכבושנה את עמדותיהן, יהיה עלינו ל"טהר" את השטח הנכבש, להתקדם לפנים על פני קודמינו, לחצות את הנהר ולתפוש ראש-גשר מעברו השני. מה נעשה בצד השני – אין אנו יודעים. בנקודה זו היו ההוראות סתומות.

התקרבו אל הדיונה הגבוהה ביותר. בשעה 6 פתחו תותחנו באש. זוהי התחלת עצם ההתקפה. האיטלקים עונים באש עזה ואנו נמצאים בתחומה. אך הנה אנחנו כבר בראש הדיונה. לאחר שהופעל ה"ויקס" (מכונת-היריה הכבדה) גרשנו כוח מועט של איטלקים מחפירות ההגנה שלהם במדרון המשופע, בכיוון אל עבר הכפר. אולם כאן קרנו שוב אותו מקרה בלתי נעים: המחלקה נעלמה. רק ששה אנשים נמצאים אתי; שלושה הנוותרים הם עם המחלקה כולה אשר נעלמה מעינינו. אנה אפנה? – אבל יודע אני שתפקידה של פלוגה א' לכבוש את הכפר, ושל ב' – את שדה התעופה. ובכן אני מסתכל בכיוון לכפר ורואה שפלוגה א' גולשת מתקרבת אליו. מיד זרזתי את אנשי ובררתי להם שיצטרפו עכשו אל פלוגה א'. שוב נוכחתי לדעת עד כמה צריך כל איש בצבא לדעת את תכנית ההתקפה לכל פרטיה.

אנו מתקרבים אפוא אל הכפר ורואים את בחורינו מפלוגה א' כשהם מתפזרים על פני רחובותיו. שריקות הפגזים הולכות ומתגברות. עוד מעט ואנו נמצאים כבר על יד הבתים הראשונים בכפר. פתאום פתחו האיטלקים באש מכל כלי המשחית אשר ברשותם (תותחים, מרגמות, מכונות יריה, רובים וכו'). אנו – המומחים למרגמות – מבינים היטב, מה פירושה של "אש מכוונת", המבטלת כל אפשרות של פעולה בשטח הנפגע. שמענו שפגזיהם אינם טובים ביותר ואינם מתפוצצים, אולם כאן אין אנו רואים זאת...

בקתות הכפר עולות באש. העשן, נוסף לשרב, מתפשט ומחניק. פלוגה א' מתחמקת לצד הדיונות, ואף פלוגה ב' עוזבת את שדה התעופה שנכבש קודם על ידה ומצטרפת בחפזון אל פלוגה א'. אני עומד המום ושואל את עצמי: מה קרה? הבאמת נחלנו כאן מפלה? אנחנו מחוסרי אונים. יש לנו תקוה מועטה להנצל מאש זו. לולא המרגמה ופגזיה יכולים היינו לסגת על נקלה אל החפירות האיטלקיות שעוד בבוקר כבשנו אותן. אך הן לא נשאיר כאן את המרגמה! אני מרים את התיבה על ששת פגזיה ואומר: בואו! כל אחד מרים את משאו וכולם רצים אחרי. עברנו במרוצה כ-50 ירדים והשתטחנו על הארץ.

שנים מאנשי צבאנו מופיעים לפני, ובפיהם השאלה: «הראית את המחלקה שלנו?» – «לא!» – «לאן אתם הולכים?» – «גיתקנו ממחלקתנו». – הצטרפו אלי.

אני מוסר לאנשי: אנו גיסוג לאחר אל החפירות. יש לנו מרגמה עם 9 פגזים. 8 אנשים אנחנו. ברשותנו 800 כדורים. ביד אחד מהשנים שהצטרפו אלינו יש רובה אנטי-טנקי. אחרי אש עזה זאת, שממטירים האיטלקים עלינו, יפתחו בודאי בהתקפה נגדית. נתבצר בחפירות ההגנה ונלחם עד האחרון. דרך אחרת אין.

אנו זוחלים במעלה הגבעה, בו נמצא בית-קברות מוסלמי של אנשי הכפר. אחד הטנקים שלנו מתקרב אלינו. אנו מסתתרים מאחורי גל אבנים של קבר שנכרה לא מכבר. רואים אנו שהטנק מושך אליו-אלינו אש של תותח איטלקי. אחד מהקבוצה שלי פותח באוור מליו הגדוש וממטיר

על הסנק את כל הקללות והגידופים שעולים על דעתו. הוא גם צועק בקול רם: לך מכאן! ופתאום מכונת יריה פותחת עלינו באש. כדורים מנתרים מעל לראשינו בגובה של $\frac{1}{2}$ מטר בערך. אין לנו כאן מחסה טוב, כי שוכבים אנו במדרון ההר. אני מצוה על אנשי ל"קבור» את ראשיהם באדמה. נדמה, שמי שהוא מפלוגה ב' טעה ופתח באש עלינו. אני מתרומם וצועק בכל כוח גרוני: «למען ה' הפסק!»? אולם – ללא הועיל. לפתע פתאום מתקדם הסנק במהירות רבה אל הכפר. תודה לאל, נפטרנו ממנו! – רק לעת ערב נודע לי, שהסנק מעך את קן מכונת-היריה שירתה עלינו... אנחנו זוחלים הלאה. האש עוד הולכת ומתגברת. פצצות מיללות המתפוצצות באויר הופכות את השטח למקום זועה. מי שהוא מהחיילים מציע לי שנתקדם אל התותחים האיטלקים, נרכיב את המרגמה ונפתח באש-כנגד... אינני מזכה אותו אף בתשובה. כשעה תמימה ארכה הזחילה עד לחפירות ההגנה.

תנחתינו פותחים באש איומה ובלתי פוסקת. העוברת מעל לראשינו. אש התותחים נמשכת משני הצדדים עד שעה 11 לפה"צ, ואז היא נפסקת פתאום. אנו יוצאים מהחסירה. עתה נודע לנו שמאחורנו, במרחק של 100 ירדים, נמצאת המחלקה. לאחר שגודדנו עזב את הכפר התחפר לאורך הדיונות המובילות עד הנהר, וגם כבש את הדיונות שלאורך שפת הנהר. אנו מצטרפים ליחידתנו והחברים מחליפים רשמים. חייל זקן מעיר, שגם במלחמה הקודמת בצרפת באיפר לא ראה אש עזה כל כך. אולי, מוסיף האיש, היתה האש עזה גם שם, אבל הן שם היינו בתוך החפירות וכאן נתפסנו במגולה. בשעת האש העזה נתקלתי ברב הצבאי האפריקאי. קראתי אליו: «אדוני, מה אתה עושה כאן? מקומך במרחק 20 מילין מאחורי החזית, עם הכמרים!» – «מה? – הוא אומר – הבחורים יהיו באש, ואני במקום בטוח? – שתו נא», והוא מוציא מימיה ומכריח אותנו ללגום.

אנו נחים. ניכר כי חל שינוי בכל המערכה כאן. אבל שום דבר אינו ברור עוד. ודאי יודיעו לנו. ס., מומחה למצוא מציאות, מופיע כשפניו מאירים. «מצאתי!» – «ומה מצאת?» – «מים» – «מה» – אני אומר – חזור על המלה» והוא אומר: «מ-י-ם. אולם, לא שתיתי שמא הם מורעלים; גם לא נגעתי בשום דבר, כי פעמים רבות הוזהרנו על מוקשים מוסוים». אנו נלחמים זה 11 שעות בחום של 130° פרנהייט בצל, ואת המים, שניתנו לנו מתוך אזהרה כי באלה עלינו להסתפק במשך 24 שעות, שתינו עוד בשעות הראשונות של ההתקפה. אני צועד אחרי ס. לאחת החפירות המוסוות, במרחק של מאה ירדים, והוא מראה על חבית: הנה מעין החיים לפנינו. אני מתקרב אל החבית, ומי שהוא צוח: רעל! – אבל אני משקיע-טובל את פני בתוך המים ושותה. מוטב למות מרעל מאשר בצמא. אני מצליל גם את מימיתי. כעבור זמן קצר מתרוקנת החבית והולכת.

עם חשכה הגענו לחפירות שבוצרו ע"י הגדוד השני שלנו. גדוד זה יחד עם גדוד אחר שהיה ברורבה נסע במכוניות במעלה הנהר, ושם גם נטה גשר. מלבד זה הוטל עליו לעבור את הנהר ולתקוף את ג'זמבו מהעורף. בלילה העמקנו את החפירות, ומתוך ליאות נרדמנו, איש-איש בתורו.

*

למחרת בבוקר קיבלתי הודעה שעלי להצטרף תיכף ומיד למחלקה ב' הנמצאת באגף הימני הקיצוני, כ- $1\frac{1}{2}$ מילין משפך הנהר. תושבי הכפר התרכזו מסביב לנקודה ההיא, ומחלקה ב', שאי אפשר היה להעלות אליה מים, דרשה ממני לבוא לארגן ככל האפשר את הספקת המים בעזרת התושבים. משהגעתי למקום התחלתי לחקור מיד את האפשרויות שבמקום ומצאתי שהתושבים דולים מים מבור, במרחק מטרים אחדים מהנהר, וכי מקום זה נמצא תחת אש האיטלקים. אולם האיטלקים היו נותנים לתושבים לשאוב מים שם. ובכן נדברתי עם ערבי אחד כי ירד הוא וחמוריו, פעמיים ביום (השכם בבוקר ולפני שקיעת השמש) להביא לנו מים, תמורת תשלום פעוט. לא חפצתי להעסיק עוד אנשים בהובלת המים, שמא יחשדו בהם האיטלקים כי למעננו הם עושים.

תפקידי השני היה לבקר את התושבים בסביבה לשם קליטת אינפורמציה וכן בשביל להוכיח שמא יש ביניהם אנשים המוסרים אינפורמציות לאויב, ומצאתי, כי כולם לויאליים, מלבד שלושה

שנראו לי חשודים. אף-על-פי-כן עזבתים לנפשם; חשבתי שאין ביכלתם להזיק לנו. אמנם אפשר ששרתו קודם בצבא האיטלקי, אלא שטבעי הדבר שבהזדמנות כזאת יברחו מהצבא ויחזרו אל משפחותיהם.

תפקיד מחלקה ב' היה לשמור על שסך הנהר אל הים, שלא יעברו איטלקים לתקוף אותנו מהעורף. ביקשתי מאת התושבים לשלוח את בהמותיהם למרעה בין השיחים על רכס הגבעות שממולנו, כשביל להוליך את האויב שולל, כי יחשוב שרק תושבים נמצאים במקום. השעה המכרעת הולכת ומתקרבת. מחר תתחיל ההתקפה הסופית. הערב הגיעה אלינו תגבורת, וההוראות האחרונות ניתנות לכל איש ואיש. מעירים את תשומת לב כל החיילים למקומן של נקודות העזרה הראשונה. קשה יהיה תפקידנו: גם לעצור בעד האויב שלא ימלט מצד זה, וגם להתקפו. כל הזמן נמצאנו במרחק 600 ירדים במעוף הצפור ממנו.

מתוך הידיעות שאספתי יודע אני שעל חוף הים נמצאת סירה גדולה אשר תכיל 30 איש. המפקד מבקשני לראות אם אפשר יהיה להביאה בשעת הצורך, כדי לעבור בה את הנהר בזמן התקפה. 'אני הולך בלויית מחלקה ומתקרב בזהירות רבה אל הים. הגענו לסירה ומצאנו שאי אפשר יהיה לשאת אותה, וכן אי אפשר יהיה גם לחתור בה אל מעלה הנהר. אנו חוזרים, ואותה שעה פותחים תותחינו באש גורפת. אחרי קליעת חמשת הפגזים הראשונים מפסיקים התותחים את פעולתם ומישהו צועק אלינו: הם הרימו דגלים לבנים! – המפקד קורא לי ומצוה עלי לעלות על אחת הגבעות הרמות ביותר ולבוא בקשר עם האויב, לדעת מה פשר הדגלים הלבנים הללו.

כיותם בן ירובעל, שעמד בראש הר גריזים וקרא אל בעלי שכם, כן עומד גם אני על ראש ההר וקורא בערבית במלוא קולי: «אתם אנשי הצבא הסומליים, אמרו למפקדכם שרצוננו לדעת מה פשר הדגלים הלבנים הללו שהרימותם?» – אני רואה ראשים אחדים מתרוממים, וכנראה יכולים הם לשמוע את קולי. אני פונה לשפת הנהר ורואה קבוצה בת 5 אנשים מתקרבת מעברו השני של הנהר. אני דורש מהם לעבור אלינו באחת מסירותיהם. אולם הם אומרים כי שרפו את הגשרים וחיבלו בסירות שהשאירו מאחוריהם. נזכרתי שלעבדי, ידידי מבין הילידים, יש סירה דיג קטנה. אני שולח אחד החיילים לקרוא לו, ומבקש משאר בני לויתי לחפש על שפת הנהר איזה סירה אחרת. מישהו מכריז שמצא דוגית פרימיטיבית. בינתיים רואה אני שהחמשה מהצד-שכנגד מסתלקים להם. המפקד מצוני להזהירם כי ישארו במקומם, ולא – יפתח באש. הם אינם מציייתים. אני מזהירם שוב והפקודה ניתנת: הֶבְרֵן – אש! מכוונים אל מרחק של 50 מטר מהם. והנה, לפתע פתאום, נעלמו האנשים, כאילו פצתה האדמה פיה ובלעתם. אני מקבל פקודה לעבור את הנהר בדוגית. אחד מאנשינו יושב אמי, כדי להחזיר אחר כך את הדוגית חזרה לכאן, למען נוכל להעביר עוד כמה אנשים, בזה אחר זה, עד אשר יביא עבדי, ידידי, את סירתו. מפקד הפלוגה מבטיחני שהוא יחפה עלי באש, וכי במקרה שהסומלים יירו בי ויהרגוני יקום את נקמתי מהם ולא יחוס על איש.

אנו תוצים את הנהר, שרחבו מגיע במקום זה עד כדי 200 ירדים. אני מגיע ליבשה, נאחו בגומא ועולה על החוף. לפני מופיע חייל מהילידים והכרת פניו עונה בו שעצביו מזועזעים. הוא מדבר ערבית ומיעץ לי להזהר: לא לדרוך כאן, ולא לצעוד שם, מפני סכנת המוקשים הפזורים במקום. נזכר אני בגורלם של חיים שטורמן ודוד מוסיגזון... אני מצוה עליו להראות לי את הדרך. הוא ממאן. קת הרובה מריצה אותו לפני, ואני מתקדם אל המקומות הבצורים. בדרך פוגש אני בסמל מן הילידים הממהר אל שפת הנהר; כנראה רוצה הוא להתחמק, שלא ליפול בשבי. בידו רימון-יד ואני מצוה עליו לעמוד. הוא מניח את הרימון מידו וכך הוא ניצל ממות בטוח, כי במקרה כזה נהוג לירות מבלי לחכות לתשובה, מפני הסכנה שבשהיה. הוא מתקרב אלי ואני מוריד מעליו את המשקפת. הסמל מטיב לדבר ערבית ואומר לי שהוא גם מדבר איטלקית צחה. חפצו האחד להפטר מתאיטלקים הארורים. שנאה זו נובעת כנראה מעניינים אישיים ולא לאומיים. אני מצוה עליו לבוא אתי. «אתה תהיה המתורגמן שלי» – «התשחררני אחר-כך?» – שואל הוא – «אין אני מבטיח כלום, בוא!»

מנגד יורד לויטננט איטלקי בלוית שני סמלים. אני שואל: «האחתה הוא המפקד כאן?» – «לא, ישנו מיור, הקולונל חולה ונמצא בערך במרחק של 2 ק"מ מכאן, בתוך הביצורים הפנימיים». – הוא שולח את אחד הסמלים לקרוא למיור, ואני מוריד את הלויטננט ואת הסמל השני קרוב לשפת הנהר. המיור מתקרב ובא בלוית 13 קצינים. אני פונה אליו: «באתי לכאן, כדי לדעת מה פשר הרמת הדגלים הללו». – הוא שואל אותי: «מי נמצא מהעבר השני של הנהר?» – אני משיב: «מפקדי». – «מי הוא: גנרל, קולונל?» אני אומר: «לא, מפקדי הוא, וזה מספיק בשבילי». – «אני רוצה לדבר עם הגנרל או הקולונל» – אומר הוא. – אני קורא אל מעבר לנהר, אל מפקדי, בקול רם: «הוא רוצה לדבר עם הגנרל». מפקדי מצוני: «דרוש ממנו כניעה!» אני ממלא אחר הפקודה. המיור פונה לצדי, פותח את תיק אקדחו ומראה לי שהתיק ריק. – «מה פשר הדבר הזה» – שואל אנכי. – «זאת אומרת: כניעה». – עונה הוא לעומתי. בכלל עשה האיש רושם טוב, כאדם שקול בדעתו. לויטננט אלפני אחד אשר בקבוצת האופיצרים מתהלך בלי הרף הנה והנה ואינו פוסק לרטון. אני מוציא אחדות מסיגריותינו המשובחות ומכבדם. הם נראים כמאושרים. אולם בהגיעי לאלפני דוחה הוא בשאט נפש את הסיגריה המושטת לו.

המיור פונה אלי: «ומה ביחס לחפצינו? מתירא אני שמא יבזזו אותם החיילים» – «סליחה, אדוני, אין חיילינו בזוזים» – «הו, סליחה, אדוני, משיבני המיור, לא לאנשי הצבא שלכם התכונתי, כי אם לאנשי-צבאי, הילידים...» הרגעתי אותם. בינתיים הספיקו לרדת אחדים מאנשינו אל חוף הנהר, ואני רואה את עבדי ידידי עובד עבודה קשה, בהעבירו 3 אנשים בבת אחת בכל הפלגה והפלגה. אני שולח אחד מהם להשגיח על חפצי האופיצרים השבויים ומחכה לבואו של מפקד מחלקתנו.

בינתיים פונה אלי המיור האיטלקי ושואל אותי: «ערבי אתה?» – «לא». – «ובכן אולי אתה איטלקי?» – «לא». – «אתה צרפתי?» – «לא». אני נגש מקרוב ואומר: «יהודי אני, מארץ ישראל מהגליל אנכי. הזוכרים אתם את מעשה טייסיכם, כשהפציצו את תל-אביב הפרווה והרגו נשים וטף? באתי הנה לנקום את דמם ולמגר את הפשיזם!... כולם עמדו קפואים, הסתכלו בי ולא הוציאו הגה. אכן היה זה אחד הימים הגדולים בחיי.

מפקדי הופיע והמיור הצדיע בפניו. אני מוסר בקצרה את כל אשר התרחש כאן ומבקש ממנו שירשני «להרגיע» את האופיצר האלפני. המפקד שלי מסתכל בו ואומר לי: «לא, הוא נראה החייל האמתי היחידי ביניהם...»

אנו עולים אל ראש הפסגה ומצוים על האופיצרים, 26 במספר, להתאסף באחד הבתים. שבינו גם למעלה מ-70 סמלים איטלקים, מלבד מאות אחדות של ילידים. מה רב ההבדל בין איש הצבא האיטלקי ובין מפקדו. כאילו משני עמים וגזעים שונים הם באים: הראשונים צנומים, שזופים, נמוכי קומה, לאים עד מות, אינם מפותחים ביותר בגופם; האחרונים – רובם לבנים יותר, גבוהים מהם ונראה שמעולם לא ידעו מחסור. מהם שנוהגים גם בהתגנדרות חיצונית. רבים מן השבויים מבין הצבא האיטלקי סובלים מ«זעזוע-הפגזים». עובדה זו, שאחר-כך נתקלתי בה פעמים רבות, עשתה עלי רושם.

מפקדי מוסר לי בסוד: אנו עוזבים את המקום תיכף ומיד, ומחר על גודדנו לכבוש את מרגריטה. זהו תפקיד לגדוד שלם, והפלוגה שלנו צריכה להיות בראש. «אפילו שעה אחת של מנוחה אין אנו מקבלים?» – העזתי להעיר. – «כך היא המלחמה» – עונה המפקד.

שמש-זהב שוקעת אי שם במערב. רעם תותחים עז נשמע בצפון. אני עולה על מכונית המשא. נרגש אני מכל מאורעות-היום ועיף עד מות. מכונית המשא זזה הלאה אל החזית. ומרחוק יכול אני עוד לראות את עבדי, ידידי, הקורא אלי ודמעות זולגות על פניו: «שלום לך, אבן-עלי! אני עוד אראך בחיים!»

אנו מתקדמים הלאה, אל חזית המחר.

קרבות עיר במלחמה המודרנית*

בשנים האחרונות מתבלט יותר ויותר ערכם של הקרבות בתוך ערים. בהשפעת הנשק החדש והמגוון חלו שינויים מהפכניים במושגים המקובלים של "קרב-רחובות", שנהפך לעתים קרובות, במציאות הטכניקה דו-חדישה, לקרב מבית אל בית, או גם מחדר אל חדר. תחנות בהתפתחותן זו היו: — מלחמת האזרחים בספרד, וביחוד הקרב המסוכלל והמסועף על בנייני הבטון של "עיר-האוניברסיטה" בצפון-מערבה של מדריד, קרב שנמשך יותר משנתיים, וכן גם ההגנה העקשנית על בנייני האבן המוצקים בטולדו ובטרוואל, ועוד; הפלישה לארצות השפלה ב-1940, עם "מלחמת הגריליה" של הצנחנים הגרמנים ברחבי העיר הצפונית רוטרדם, והקרבות העקשניים בערי החוף של צרפת — בולון וקלה; ובזמן האחרון — מלחמת האיתנים במזרח: נזכיר כאן רק את ההגנה העקשנית והנואשת על טלין.

שני המאמרים המובאים בזה מתארים יפה את בעיית הקרב בעיר. האחד של ת. גריי, ממסכת ההדרכה של "משמר-הארץ" הבריטי, — מבטא בצורה מובהקת את לקח קרבות ספרד ואת התגובות לטכסיסיהם הצבאיים והפטיכולוגיים של חילות הגרמנים בחדרם לתוך גושים עירוניים; הוא מדגיש ביחוד את ההאבקות בתוך הבניינים, את חשיבות הנשק האינדיבידואלי, וערך חמרי-הנפץ. המאמר השני עוסק בעיקר בפעולתן של יחידות צבאיות שלמות, במבנה המקובל שלהן, ועומד יותר על שיטת ההתקדמות בשטחים הפתוחים, בין שהם רחבים — כגון שווקים, ככרות — ובין שהם רחובות רגילים בלבד.

יש להעיר כי כמה וכמה דברים בשני המאמרים, וביחוד במאמרו של ת. גריי, נובעים מאופן הבניה בכמה ארצות באירופה, וביחוד באנגליה, אשר הרוב המכריע של הבתים שם בנויים לבנים, וחם מיוחדים לדירות-משפחה בנות שתיים או שלש קומות עם חדר-מדרגות פנימי. לעתים קרובות מחוברים הבתים גושים-גושים, מפנית רחוב אחת לשניה. מובן, שצורות הבניה וסוגי החמרים באיזור הים התיכון הם אחרים. — המערכת.

באחד הנאומים שהשמיע ראש הממשלה — אולי היה זה נאומו המפואר ביותר — אמר לנו כי אפשר שנצטרך להלחם בארץ זו בכל שדה, על כל גבעה, בכל רחוב, בכל בית ואפילו בכל חדר.

לעולם לא נמסור את לונדון מנימוקים קלושים או סנטימנטליים; ואמנם אך אiolת גדולה היתה זו מצדנו לו עשינו כזאת. מלחמת בית-בית מאפשרת, מפאת עצם טבעה, למשוך את מרבית הצבא הגרמני לבית קיבולה של עיר בת-מידות כזו ולטחון אותו בתוכה, כדרך שמעבירים בשר במכונה המיוחדת לכך.

זאת לא נשיג ע"י מלחמת-הרחוב הרגילה, המקובלת בצבא מדורות, הבנויה על ההתקפה ברחוב הפתוח בחיפוי אש הנשק הקל; כאן תדרש תשובת אנשים אמיצי-החלטה, תשובה גיונית, לשיטת המלחמה שפותחה ע"י מכונת-המלחמה הגרמנית בספרד ואשר, עד כמה שידוע, לא נשתכללה מאז.

[הביטוי "קרב-רחובות" איננו מתאר במידה מספקת את שיטת המלחמה הזאת כיום; בעצם, יש בשם זה משהו מטעה; כי המקום האחד שיש להמנע מעבור בו, ויהי מה, בהתחשב עם דיוק אש הנשק הקל למרחקים קצרים, — הלא הוא הרחוב.

ארטילריה וטנקים

התועלת שבארטילריה וטנקים תהיה ודאי קטנה ביותר בעיר תפוסה בידי מגינים ותוקפים גם יחד. יש להניח כי ישתמשו בארטילריה רק כלפי בניינים

* הרצאה בבית-הספר למדריכי "משמר-הארץ" בחרלינגהם. חובאה בירחון "משמר-הארץ" — "Defence".

גדולים ומבודדים אשר ישמשו נקודות-מעוז לצד השני. הערה זו אמורה גם ביחס להפצצה מן האויר; מלבד במקרה שהיא באה כהקדמה כללית להתקפה; אשר אז תורעש העיר גם במטוסים וגם בארטילריה – אם תהא אפשרות לכך – כדי להפוך את המקום לתל חרבות.

שיטת ההתגוננות הטובה ביותר במקרה זה היא הקמת מספר מצודות קטנות בנויות בתוך הבתים, אשר תוכלנה לעמוד בפני הרעשות כבדות ביותר. ואולם גם כנגד אלה אפשר להשתמש בהצלחה במרגמות, ובמידה פחותה יותר ברימוני-רובה. [אשר לטנקים, רבות מדי הסכנות האורבות להם ברחובות הצרים משהיו לתועלת בקרבות עיר; קרוב מאוד לשער כי תהיינה התנגשויות בינם לבין עצמם, וכן תושלכנה פצצות על גגותיהם, גם צר יהיה להם המקום לתמרון גאות. בתים משמשים מחסה מצוין מטנקים] כי ענין ממושך הוא להרוס בית בתוחה של 88 מ"מ; ואשר לפריצת בית ע"י מחץ ישר של הטנק – שיטת הריסה רגילה בטנקים, – הן קיימת תמיד הסכנה, שהטנק יפול לתוך מרתף.

ברכב-קרב משורין אפשר להשתמש בתוך עיר לזניקות בחסות החשכה או בפעולת-הפתעה; ואולם מעטים הסיכויים להצלחה, ובמקרה של כשלון קשה להצדיק את אבדן הציוד.

הנשק שיש להשתמש בו

[הנשק החשוב ביותר בקרבות-רחוב הוא רימון-העשן; בלעדיו תהא התנועה מבית לבית כהתאבדות-לדעת.

שני לו במעלה הוא רימון-היד (ח. נ. מ.); כוחו לפעול מסביב לקרן-זווית נותן לו יתרון על פני כל נשק אחר, ואין כמוהו לסלק את המגינים ממקום-המחסה שלהם. על אלה יש להוסיף כמה רימוני-הצתה או פצצות-מולוטוב.

רובים, מקלעים ומכונות-יריה דרושים לתפקידי צלפות וחיפוי. לעולם אין להרכיב כידון לרובה, כי בטווחים הקצרים המצויים בבתים אין הכידון אלא מכביד, ועם זה הוא מקטין את דיוק הקליעה בעת הצליפה.

בתוך הבתים טוב להשתמש באקדחים, סכינים ואלות. כלי-נשק אלה מועילים כאן ונוחים לשימוש. ה"תומפסון" כוחו יפה בשעה שאתה אורב למישהו מאחרי דלת; אם כי במרחב – בטווחים גדולים יותר – יש לראותו כנשק שקליעתו בלתי מדויקת עד להחריד.

ההתקדמות תבוצע במידה רבה, דרך הבנינים, ולכן יש לשאת כלי-פריצה, – קרדומות, או (אם אלה אינם בנמצא) מקושים; כמו כן מפיצים בעלי להב-חיתוך רחב, ככל האפשר; פטישים כבדים בני 14 ליטראות (6,3 קילו) להריסת מחיצות לבנים; גרזני מכבי-אש, אתים ושקי-חול ריקים; פטיש של 3 ליטרות (1,3 קילו) ומסמרים בני 15 ס"מ לחסימה מהירה של חלונות; סולמות, או סולמות ארעי, בני 8-10 רגלים (3 מ'); ולבסוף – משור-יד גדול.

שיטת ההתקפה

[בעבר היו מקיפים עיר, שמים עליה מצור ומרעיבים אותה; כיום אי אפשר להרעיב עיר גדולה, פחות או יותר, בלתי אם יש לצרים עליה שליטה מוחלטת באויר, וגם אז לא יהיה זה לפי רוח השיטות המודרניות של "מלחמת-בוק" מהירה. ההתקפה המודרנית מחייבת להבקיע לתוך העיר בכמה קווי-התקדמות, דרך הבתים ממש, לאורך כמה רחובות, עד למטרה הראשונה, או לקבוצת המטרות.

כדי 800-1000 מטר בתוך גבולות העיר. הדברים אמורים, כמובן, בשטחי העיר הבנויים בצפיפות; בפרברים הפתוחים, פחות או יותר, יש לנהוג כבנוף פתוח, שיש בו מקומות-מחסה רבים מאוד, ואין להתיחס לקרבות שם כאל קרבות-רחוב. לאחר כיבוש קויהתקפה לאורך כמה רחובות שנבחרו לכך מראש - רחובות השלוחים, אולי, אל קצוות העיר כחישור-אופן, וסופי הרחובות במרכז הם המטרות הראשונות - מכנסים דרך הקוים האלה חיילים במספר ראוי, להוות ריכוזי כוח במטרות הנ"ל. כמטרה יכולה לשמש כל נקודה שאפשר לרכז בה חיילות, כגון: ככרות-דשא, בתי-סוהר, אולמות צבוריים, תחנות כוח, בנינים גדולים, צבוריים או פרטיים, משרדים וכו'.

התקפה חישורית

משרוכזו הכוחות הדרושים במטרות הראשונות, מחברים את המטרות האלה יחד ומתקיפים את מגיני העיר מן הפנים כלפי חוץ, וכך מונעים מהם להביא תגבורת מקרב העיר. בעיר גדולה כובשים אחרי כן קבוצה שניה של מטרות ומפלסים באותו האופן קויהתקפה אליהן.

במקום השיטה המיגעת של הקמת קויהתקפה מוצקים בתוך הבתים עצמם, כפי שהוסבר לעיל, אפשר, לעתים, להשתער לתוך העיר בחסותה של חשכה או בדרך הפתעה. ואולם אם ההגנה היא אמיצה אין סיכויים רבים להצלחת השתערוכות כזאת; באשר ספק הדבר, אם הכוחות הפורצים בדרך זו יספיקו בשביל להחזיק במטרה בתוך העיר ולפלס את דרכם כלפי חוץ באופן המתואר לעיל.

ברור, שהקמת קויהקשר טובים בתוך הבתים עצמם יש לה חשיבות מכרעת בהשגת הנצחון; צריך להחזיק בקוים אלה ולהגן עליהם לכל ארכם, באשר דרכם תבוא כל תגבורת ובהם יעברו כל הנפגעים ונמסרות כל התשדורות.

הטקטיקה של השתערוכות על עמדות-ההגנה

כדי להשתלט על קצה גוש של בתים יש לעבור ברחוב פתוח. הדבר יעשה על ידי כוח-חלוץ מורכב ממספר חיילים קטן ככל האפשר, בחסות עשן; דעה מקובלת היא, שבכל קרבות-רחוב גדול מספר האבידות במידה לא רגילה ברגעי נסיונות ההתפרצות לתוך בנין.

ברם, אפשר לדאוג לכך, שהזלת תיפתח על נקלה עוד לפני שיגיעו אנשי החלוץ אליה; יש לשלוח את אש הנשק הקל אל מרכז הדלת, אשר שם ימצא ודאי המנעול, ואל חלקה התחתון והעליון, אשר שם קבועים, אולי, בריחים. פגז מכוון יפה, שנורה מתוך מרגמה, יקל מאד על פתיחת הדלת.

כל מי שיעשה מעשה שטות לפרוץ דלת כשהוא ניצב ממולה, סופו, ודאי, שיקבל כדור בחזהו מיד עם גמר מלאכתו. אם הוטל עליך לפתוח דלת ביחידות, הרי עליך לבעוט בה מן הצד, ומשנפתחה, תטיל מיד רימון לתוך החדר.

אין תועלת בזריקת רימוני-יד אל חלונות ממרחק רב; כמו כן לעולם לא יפרוץ רימון את הדלת אם יטילוה אליה ישר. רעה מזו: קפוץ יקפוץ הרימון חזרה ויתפוצץ בקרבת הזורק וחבריו להנתם.

רצוי, שהחדר הראשון שבוחרים בו לפרוץ לתוכו תהיינה בו רק שתי דלתות, חיצונית ופנימית, ואל יהיה זה פרודור-הכניסה של הבית. פרודורים וחדרי-מדרגות הם מקומות מסוכנים ביותר, כי רבות בהם הדלתות הנפתחות לתוכם, וברגע בלתי צפוי כלל עלולים להגיע מתגוננים מאחריהן.

✓ המטבח הוא, אולי, ברוב הבתים המטבח הראשונה הטובה ביותר; משם צריך לחדור לקומות העליונות ע"י פריצת חורים בתקרות וברצפות; באופן זה אפשר להקים דרך מוגנת אל הקומה העליונה, שיש לבכר אותה על פני הקומות התחתונות, באשר קשה יותר לירות אל חלונות גבוהים, וקל יותר להשליך פצצה דרך הרצפה אל היושבים למטה מאשר לדחוק אותה דרך התקרה כלפי מעלה. משמגיעים לקומות העליונות יש לסתום ולבצר את כל חלונות החדרים שדרכם עובר הקו; יש להתקין אשנבי-יורים במקומות הנראים פחות לעין; אחר כך מכינים התוקפים שורת פרצות בקירות לאורך כל בלוק הבתים. הפרצות תיעשינה, כמובן, לא בקו ישר אלא בדירוגים, וגדלן צריך להיות כדי יכולת איש לעבור בהן במהירות ובנוחיות.

ההאבקות מחדר לחדר

שיטת התנועה מחדר אל חדר דרך הקירות משחררת את התוקפים מהכרח השימוש במבואות-כניסה ובחדרי-מדרגות והיא מוצאת אל הפועל בדרך זו: במפץ המונף תנופת-חיתוך מורידים את הטיח מן הקיר, בגובה הראש, בערך, עד שמתגלות האורבות בין הלבנים. אח"כ מפוררים את הטיט מסביב ללבנה אחת, משלושה עברים, ומבקעים במכה חדה את הלבנה באמצעה. משנתערערה מחצית הלבנה דוחפים אותה במכה אחת אל החדר השני, וראש המפץ נשאר תקוע באלכסון לרוחב החור.

עתה טופח איש המפץ על שכם רמן העומד לצדו, ושניהם סופרים בלחש עד שנים-עשר. זה נמשך כ-3 עד 4 שניות. אז מוציאים את המפץ; הרמן, ששחרר את נצרת הרימון ומנופו ברגע שטפחו לו על שכמו, שולח עתה את הרימון בלי-שהיות בעד החור, - והמפץ מושב למקומו בפירצה.

אם הכל שקט לאחר התפוצצות הרימון, פורצים את הקיר בזריזות, מן החור הראשון למעלה עד כדי 60 ס"מ מן הרצפה. פעולה זו צריכה להמשך כ-5 דקות, בעוד שעקירת הלבנה הראשונה עלולה להמשך גם עשר דקות; הרמן והנפץ עוברים בעד הפירצה ושלושה זקיפים נשארים בחדר שנעזב על ידי השנים הראשונים.

כך קובעים שמירה בכל חדר שבקו ההתקדמות; מדי התקדם הקבוצה שבראש כדי חדר נוסף, זו כל הקו אחריה; ואולם בראש ההתקפה יהיה תמיד מספר אנשים מינימלי בלבד. רק כשמגיעים לסוף הבלוק עורכים חיפוש מדוקדק ומטהרים את הבתים. עתה יש לשוב לקומה הראשונה, כדי לפרוץ דרך הרחוב אל תחילת הבלוק הבא.

באפשרות הראשונה יש לבנות מנהרות, חפירות מוגנות, או מתרסים, בין בלוק בתים אחד למשנהו, ואולם עד שנבנו עוברים במעטה עשן ובחיפוי אש הנשק הקל. המקומות הפתוחים מהווים את נקודות התורפה בקו ההתקדמות ואסור לתת שיתערערו.

✓ בתים שנתפסו, מן ההכרח לסמנם באות הנראה למרחוק, וכמובן לא באות שיובן על ידי האויב; ואולם צורת האות צריכה להיות ברורה למדי, שלא תהיה נתקף ע"י אנשיך אתה במקרה שיתגלגלו לרחוב שכבר הותקף. סמרטוט מלוכלך תלוי בכל בית בפינה השמאלית העליונה של כל חלון ימני עליון, - יכול לשמש סימן מתאים.

קרבת-רחובות עולה בבלבולו על כל קרב בשדה הפתוח, ועבודת המטה ומשלוח ההודעות צריכים משום כך לעמוד על דרגה גבוהה ביותר.

חשוב מאוד לרכוש אימון ונסיון בפריצת קירות ודלתות, בהסרת דלתות מצריהן, בהתזת טיח מן התקרה, בחסימת חלונות ~~האחרונה בעצמה בעזרת~~ דלתות ששמים ביניהן מזרונים לשמש מחסה מאש הנשק הקל.

האסטרטגיה והטקטיקה של ההגנה

האסטרטגיה והטקטיקה של ההגנה על עיר תלויה הרבה במידת ההתכוננות האפשרית לפני כן.

מערכת מתרסי-רחוב מותקנת כהלכה חבלום כל נסיון התפרצות שייעשה ע"י רכב-קרב משורין; ואילו נקודות-מעוז מוצקות, הבנויות בשביל לעמוד בהרעשות-ההקדמה והשולטות מנקודות אסטרטגיות על קוי ההתקפה הפתוחים, – תכרחה את האויב לבקש לו מפלט ומחסה בבתים עצמם. התנועה תחת מחסה היא אטית בהכרח ונותנת, משום כך, חופש מסוים בבחירת הטקטיקה של ההגנה.

נקודות-מעוז צריכות להקבע בפרשות-רחובות רבות ככל האפשר, שלא יהיה לאויב כל קו בטוח אל לב העיר; חלילה למגינים לשכוח את פרשות-הרחובות: גם עמדה שאינה חזקה ביותר תבריא שם את האויב אל תוך הבתים מהרחובות המסועפים; ואולם האויב יעשה מאמצים עקשניים ויקריב מספר אנשים גדול, כדי לעבור את הרווחים שבין הבתים; באשר אם יכשלו מאמציו אלה לא תוכל ההתקדמות להמשך.

יש לשער שהאויב ישתמש במסך-עשן; כנגד זה יהיה, לעתים קרובות, ערך לאש שתבוא מהבתים מלמעלה. מגובה אפשר לעתים קרובות לראות דרך מסך-קרקע, בשעה שאש, אופקית תהיה וק, "עיוורת".

בנינים שיתבלטו בעוז הגנתם, "יתכבדו", אולי, באש-ארטילרית; אך יתכן שלא יותקפו מיד; יש לשער שטיהורם ידחה עד שינותקו מכל מקורות-תגבורת ואספקה. על בנינים חשובים, ובעצם על כל בנין גדול שעלול לשמש נקודת ריכוז מועילה לאויב, צריך להגן כראוי. בדרך כלל אנו מוצאים שבנינים כאלה מוקפים מגרש פתוח המאפשר הגנה נאותה מתוך נקודות חזקות בתוך הבנין עצמו, בעזרת מתרסי-תיל מסביב למגרש.

בנינים שאינם מוקפים מגרשים פתוחים, כגון בתי-חרושת רבים, יהיו זקוקים לנקודות-מעוז אשר תוקמנה בנקודות אסטרטגיות השולטות על דרכי-ההתקרבות, במרחק-מה מהבנין עצמו.

הדוף את האויב אל מחסה

שיטת הפעולה הכללית של המגינים תהיה לאלץ את האויב לבקש לו מחסה ולהשאיר בו, ואח"כ להציק לו במידה כזו עד שיאלץ סוף-סוף להסתלק. נקודות מעוז, צלפים מבנינים קרובים ומרגמות השולחות אש מן הרחוב הסמוך, – אלה ישיגו את המטרה הראשונה; על הפעולה השניה נעמוד ביתר פירוט.

יש לשער שהאויב פועל לפי מפות מדויקות, ואולם אלה לא תגלינה לו דבר על גזקים שנגרמו זה לא כבר – מהפצצות ואש פגזים.

פרצות שחלו בשורת הבתים בעקבות ההרעשות, או שנגרמו בכוונה תחילה ע"י פיצוץ או בערה, יהוו קשיים בלתי צפויים, ומשום כך גם רציניים.

האנשים שמוטלת עליהם ההגנה בקו ההתקפה בתוך הבתים, צריכים לשאוף להמצא מעל למתקנים, באשר משם יוכלו לשלשל רימונים דרך הריצפה; זאת

יעשו ע"י הרמת הלוחות בעזרת המפץ ודחיקת הרימון דרך טיח התקרה בעזרת הרגל. כמו כן אפשר להכין חורים בקירות ולכסותם בתמונות או ברהיטים, ובהגיע האויב נקל לכבדו ברימון הנדחף דרך החורים האלה. ולבסוף, מספר אנשים קטן, הקונה לו שביתה בתוך בלוק הבתים שבו מתקדם האויב, יכול לנקוט בטקטיקה של הטרדה; כמו כן אפשר לטמון "פחים" המכוונים לשבירת רוחו של האויב או להשמדתו.

פחים

בבתים אשר בקו ההתקפה צריך להרבות בטמינת "פחים" – כשלושים מכשולים בכל בית, וכמספר הזה מכשולים מדומים. גם המכשולים הפשוטים ביותר – כגון ספרים כבדים, או מגש כלי-זכוכית, אשר יפלו על ראש הנכנס בהפתח הדלת – יסייעו לערער את רוח האויב. מובן, שאמון מרוכז או חומצה, כשיש להשיגם, טובים מזה.

אם הספקת החשמל והגז עדיין פועלת אפשר לחבר זרם חשמלי אל ידית הדלת או אל חוטי-ברזל נגררים; את הגז אפשר לשלח לתוך חדרים סגורים. רימוני-יד רגילים אפשר לחבר אל הדלת באופן שניצרותיהם תחלצנה עם פתיחת הדלת; כמו כן אפשר להפעיל רימונים או מוקשים בעזרת כל חפץ מיטלטל או מושך-לב – כגון רהיטים, חלונות, מגירות, קופות-כסף, שרשרות-בתי-כסא, כובעי-קצינים או תיבות של תיקי המטה, כלי-זין מיושנים וצרכי מזון; ההפעלה תהיה באופן חשמלי בעזרת נפצים (דטונטורים) של מתח נמוך (מס' 72), או באופן מכני בעזרת נפצים המופעלים בחבל.

חוטי-ברזל מכשילים יש למתוח בחדרי-מדרגות ובמקומות מעבר; מהם שיפעלו את פעולתם על-ידי משיכה, מהם ע"י ניתוק – בעזרת משקולת או קפיץ אשר בהשתחררם ימשכו בחבל הנפץ. פעמים מותחים חוטי-ברזל סתם, רק כדי להתעות את האויב ולהפחידו.

טמינת "פחים" מדומים אינה נמשכת פחות זמן מאשר טמינת מכשולים אמיתיים. ואולם החשש שמשוהו עלול להתרחש בכל רגע, יש שהוא שובר את רוח האויב יותר מאשר יגרום לכך הפח הממשי. ולבסוף, אפשר להשאיר בבנין מוקשים מופעלים על ידי חשמל, כדי לפוצצם בשעת הצורך מבית מרוחק אשר בקצה הרחוב או מחוצה לו.

מן ההכרח הוא שדו"ח מלא על כל אמצעי-הגנה מסוג זה ימסר למפקדה; יש לסלק את ה"פחים" או לבטל את כושר פעולתם בעבור סכנת ההתקפה.

היתרון למגינים

כללו של דבר, קרבות עיר רבי-סכנות הם תמיד – ויותר למתקיפים מאשר למגינים. יתרון זין למתקיפים אין ערכו מכריע כאן כאשר בקרבות בנוף-פתוח. תצפית וסיור הם מן הדברים הקשים ביותר, ולמעשה כמעט שאי-אפשר לדעת מה מתרחש, מלבד בסביבתך הבלתי-אמצעית. עבודת המטה ומסירת התשדורות צריכה להצטיין ברמתה הגבוהה ביותר, ומכסימום של חופש-יזמה צריך להנתן לאיש במקום, כי בשעת הדחק יש אשר ערך מכריע לחוש התחבולה שלו.

קרבנות - רחוב

מתוך ספר שימושי

התקפה מרושלת עולה בדמים יקרים בכל המקרים ואולם בשום צורת-מלחמה אינה עומדת בפני כשלון ודאי כל-כך ובפני עונש כזה באבדות כאשר בקרבות-רחוב. מעוות כיוון שנעשה אינו ניתן על הרוב לתיקון. רק על ידי שימוש בדרכים שיטתיות ובתכניות מחושבות היטב אפשר להגיע לידי הצלחה. ביחוד נכונים הדברים במקרה שהאויב מצטיין במדת-מה של ערמה, והיתה לו שהות להתכונן להגנה. בדרך כלל יכול המתקיף לשים לבו מראש, שצד-ימין של הרחוב אשר בו הוא מתכוון להתקדם יהיה תפוס יותר מאשר צד-שמאל. הטעם לכך גלוי לעין. הרי זה משום שרובאי האויב (היורים מכתף-ימין) יכולים לקלוע אש בעד החלונות. מבלי להבליט את גופם החוצה הרבה, רק אם יתפסו את צד הרחוב שהוא לשמאלם (או לימינו של התוקף).

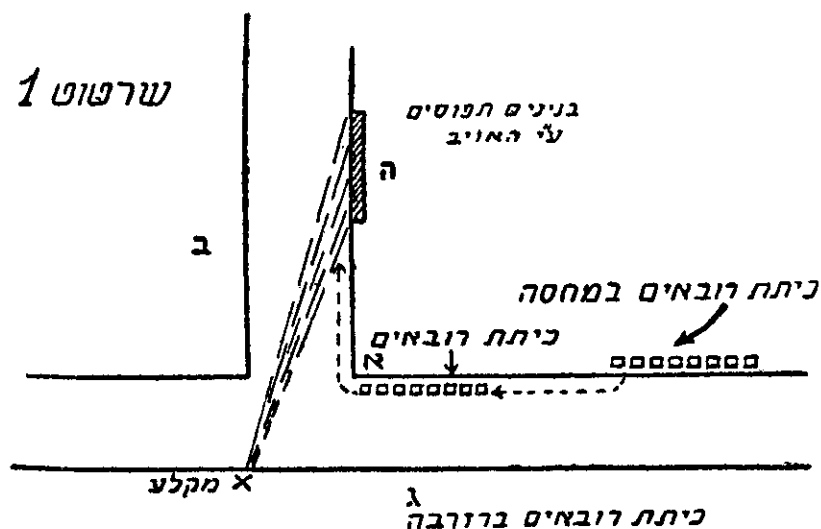
אמיתות ההנחה הזאת ניתנת על נקלה להוכחה לכל איש. לשם כך די לו לעמוד ליד חלון ולתפוס שם עמדת-אש מדומה. מיד יראה כמה מעט נאלץ הוא להבליט גופו החוצה כדי לתת אש לצד שמאל, מה שאין כן לצד ימין. הערכה מלאה של העובדה הזאת היא גורם חשוב ביותר להצלחה.

אם לאויב צבא מאורגן-יפה ונועז, יש תמיד סכנה של התקפה נגדית ושל הפתעה, ויש להזהר מפני אלה כל העת. נחוץ להשגיח היטב לא רק על פרשות-דרכים, על רחובות צדדיים ומעברים, כי אם לפקוח עין גם על אחורי הבתים הפונים בחזיתם לרחוב אשר לארכו נערכת ההתקפה.

המחלקה בהתקפה

על המחלקה וכיתותיה יפול תמיד הנטל המלא של הקרב במלחמת-רחוב, ועל כן אנו באים לדון כאן בקיצור, כיצד צריך מפקד המחלקה לערוך את כיתותיו במקרה כזה.

נניח כי האויב מחזיק בכמה רחובות מסוימים, ועל המחלקה הוטל לבער אותו מאחד הרחובות הללו. כל מפקד העומד לבצע תפקיד כזה חייב לזכור היטב כי אחד התנאים להתקפה מוצלחת, בכל צורת-מלחמה, הוא, שאין להרשות כל תנועה בלי אש-מחסה. על כן, אם האויב מחזיק (מטעמים המבוארים לעיל) ביתר כוח בצד ימין של הרחוב, תהיה חובתו הראשונה של המפקד לחשב, כיצד ומאיזו נקודה יוכל לשלוח אש אל פני החלונות וכו' של הבתים התפוסים, כדי לחפות באופן הטוב ביותר על התקדמותה של היחידה התוקפת. נניח שבמקרה הנדון תהא תבנית הרחוב פשוטה מאוד, של רחוב נכנס לתוך רחוב בזוית ישרה (כמתואר בשרטוט - 1). האויב מחזיק בבניינים בנקודה המסומנת באות ה'. מפקד המחלקה ישאף

"Street Fighting For Junior Officers" — Gale & Polden Limited, Aldershot, 1941

מיד להביא את שלושת המקלעים שלו לידי פעולה ממקום קרוב לנקודה המסומנת במלה „מקלע“, אשר ממנה טוב ביותר לשלוט על עמדת האויב. הרובאים של כיתה אחת (המיועדים להתקפה) יחכו בחסותה של קרן־הרחוב המסומנת באות א'. הרובאים של כיתה אחרת יהיו שמורים לתמיכה, חבויים במרתף או באיזה מקום בטוח אחר דומה לזה, בקרבת מקום, עד שהכיתה התוקפת תנוע קדימה, אז תתפוס השניה מיד את מקומה ותשאר בנקודה א' במצב הכן לתנועה. את הכיתה השלישית אפשר להחזיק ברזרבה, שתהא מוכנה לנוע, בשעת הצורך, קדימה, אל עמדה אשר ממנה יש לכסות על התקדמות נוספת (כגון, לנקודה ב'); או, במקרה אחר, אפשר לעצרה בנקודה ג', אשר משם תוכל לטפל באש בלתי צפויה העלולה לפרוץ מצד שמאל של הרחוב, וכן תוכל לעזור בדיכוי אש האויב הבאה מצד ימין.

מפקד המחלקה צריך לקבוע את מטהו בבנין אשר יהא בו מסתור ואשר יהיה נוח להשקיף ממנו על הפעולות, לכוון את כיתותיו ולפקח עליהן. בתנאים רגילים לא יהא זה מן הנכון שיצא בעצמו בראש כיתת השתערו, כי ברור שפעולה כזו תגרום כמעט תמיד לאיבוד פיקוחו על המחלקה בכללה*.

אל יגלו המקלעים את מציאותם עד שבאה השעה לפתוח באש; כלומר עד הרגע שהכיתה התוקפת נעה קדימה, שאז עליהן לפתוח מיד באש, ולעשות זאת, בגדר האפשרות, מאחורי וילאות או תריסים, כדי לשמור על סתרון זמן רב ככל האפשר. הכיתה התוקפת תתקדם בו בזמן בשורה אחת בריצה קצובה, כשהיא נדחקת אל מתחת לכרכובי הבתים. רובאי האויב יהיו נאלצים לשרבב את גופם לפנים בשביל לתת אש, ועל ידי כך ישמשו מטרה נוחה ביותר לאש המחפה של המקלעים. יש להבין כי שעת הסכנה החמורה ביותר בשביל התוקפים היא כשהכיתה התוקפת מגיעה לדלת או לכניסה של הבנין שנקבע כמטרה ראשונה. הנסיון הראה כי שבעים וחמשה אחוז מן האבידות הנגרמות בקרב־רחוב באים במקרה שהתוקפים נעצרים ליד הדלתות או ליד הפתחים שבחזית הבתים. יש אפוא לאחוז מראש בכל אמצעי־זהירות בשביל להבטיח שהיחידה התוקפת תוכל להשתלט מיד על הכניסה. לשם כך צריכים שני האנשים ההולכים בראש לשאת אתם פטישים כבדים או גרזנים, ודי באלה בשביל להרוס במהלומות אחדות את הדלת המודרנית. ואולם אם היתה שהות לאויב להכין את ביצוריו, ויש לשער כי מבוא־הדלת בוצר ע"י מיתרסים או ע"י שאר אמצעים מסוג זה, — תהא אולי נחיצות להשתמש בחמרי־נפץ כדי לפתוח דרך לכניסה. על כן, אם יש איזה חשש למצב כגון זה, נחוץ להכין מראש את חומר הנפץ הדרוש, עם פתילה מותקנת שתהא מוכנה לשימוש בן־רגע, והחבורה המשתערת תקח אותו עמה, תשים במקום ותדליק. אז תסוג לרגעים אחדים לאחור, כדי מרחק מינימלי המספיק לבטחונה, ותחזור לתקוף מיד לאחר ההתפוצצות.

משבוצעה ההתקפה הראשונה, אפשר להריץ קדימה את רובאי הכיתה הנמצאת בכיסוי, בשביל להשתער על המטרה השניה, כשהם מחופים כקודם באש המקלעים; אף אלה יתקדמו לפי דרישת השעה, בתפסם בכל פעם עמדות לפנים.

וכאן יש להוסיף הערה בנוגע לשיטת מתן האש בקרב־רחובות. יש לדעת בהחלט, שאש המכוונת על ידי חיילים ברחוב אל מול אויב הערוך בין ארובות הבתים או בחלונות גבוהים, לא תהא לה, בדרך כלל, השפעה רבה. הרובה שלנו אינו מכוון למתן אש בזווית גבוהה. יותר מדי לא נוח הוא וכבד משאפשר יהיה

* אחרת יש לנהוג, כמובן, במקרה אם המחלקה כגוף שלם תדרש לכבוש בהסתערות איזה בנין הנמצא, למשל, בנקודה מרכזית בשוק או בככר, אז יתיצב מפקד המחלקה בראש מחלקתו וינהג את אנשיו כמו בימים מקדם.

להשתמש בו בהצלחה ליריה בזוית-גבוהה מן הכתף, כמו ברובה-ציד, ואין אפשרות להגיע ברובה זה בתנאים כאלה ליריה בטוחה ומכוונת יפה. על כן חובת המפקד לדאוג, ששום קבוצה מאנשיו לא תמצא בעמדה בלתי-נוחה כזו שתהא נאלצת להשיב באופן כזה לאש האויב. בקרב-רחובות הרי זה מושכל ראשון, ששום יחידת-צבא המתקדמת לארכו של רחוב אי-אפשר להטיל עליה את האחריות להספקת אש מחפה לעצמה. את זו צריכות לספק יחידות אחרות, הנועדות לתפקיד מיוחד זה והקבועות בבנינים מתאימים. למטרה זו יש לבחור, בדרך כלל, את הבנין הגבוה ביותר הנמצא ברשות התוקפים, כדי שהאש הנשלחת ממנו תשלוט על הגגות והחלונות של הבתים הנמוכים יותר המקיפים אותו. אם השעה דורשת מתן אש „מקבילה“, אין צורך לעזוב את הבית, והיורים צריכים רק לרדת ולתפוס קומה נמוכה יותר. אש „מקבילה“ פירושה, שהיורה והמטרה נמצאים בגובה אחד, שעל ידי כך נעשה מסלול-האש מקביל, פחות או יותר, לפני הקרקע.

ברור, שיש מקרים מסוימים בקרב-רחובות, שבהם יצליח רק סוג-אש זה: כגון, למשל, במקום שהאויב יורה מתוך עמדה שבירכתי חדר מבפנים. במקרה זה אין הוא נראה לא מלמעלה ולא מלמטה, וכדי שהאש המכוונת אליו תהא לה ערך, יש לקלעה מתוך עמדה המצויה, פחות או יותר, באותו הגובה.

קוים כלליים בקרבות-רחוב

מלחמת-רחוב, שבדרך כלל הרי זו מלחמה סתם-טעם, יש לה לפחות תכונה אחת מפורטת:

כל הערים הגדולות יש להן תכונות ידועות משותפות, שיש אפוא לשערן מראש ולהתכונן לקראתן עד לגבול מסוים. כללו של דבר, מפקד הנגש ללמוד מראש את התקלות המצויות במלחמת-רחוב, רשאי בהחלט להניח כי בין הקשיים אשר יעמדו לפניו יהיו כמה חזיונות שכיחים-פגון (בתי-כניסה, או בנינים בולטים אחרים מסוג זה, פרברים, בתים מבודדים, שטחים גלויים כגון ככרות או שוקים, מעצורים כגון מיתרסים או חפירות) וכו' וכו'. על כן כדאי לדון על כמה מן החזיונות האלה, על מנת לעמוד על תכונותיהם המיוחדות ושייכותם הכללית לענין של מלחמת-הרחוב.

בתי-כניסה ובנינים בולטים

אם ההתקפה נערכת על בנין כבית-כניסה עם ראש-מגדל, או על בנין עם מגדל גבוה המתנשא מעל פני העיר, צריך מפקד חיל-הרגלים להשתדל לנהוג חסכון באנשים ולבקש תמיכת ארטילריה לעזרתו. השתערויות על בנינים כאלה עולות בהכרח במחיר רב ואין להתחיל בהן אלא אחרי הרעשה מוקדמת, מלבד במקרה שאין דרך אחרת. כל עת ההרעשה צריך חיל הרגלים להמצא תחת מחסה טוב, ובו ברגע שאש התותחים פוסקת-עליו לזנק בבת אחת קדימה, מחופה באש מכונות-היריה.

פרברים

בפרברי העיר יקרה לעתים קרובות שהבתים עומדים סמוכים לרחוב או לדרך-המלך בחזיתם, אולם יש להם גנים, שדות או שטח-בור פתוח מאחורייהם. תנאים כאלה אינם שייכים למלחמת-רחוב, במובן האמתי של המושג הזה, יען כי אי-האפשרות להפרש אינה קיימת כאן. במקרה כזה תעמוד ברירה בפני התוקף: לתקוף לאורך הרחוב בדרך של קרב-רחוב, או להפרש ולתקוף דרך השדה הפתוח או הגנים שבעורף. במקרה האחרון, תהא כאן אותה הבעיה של התקפה נורמלית

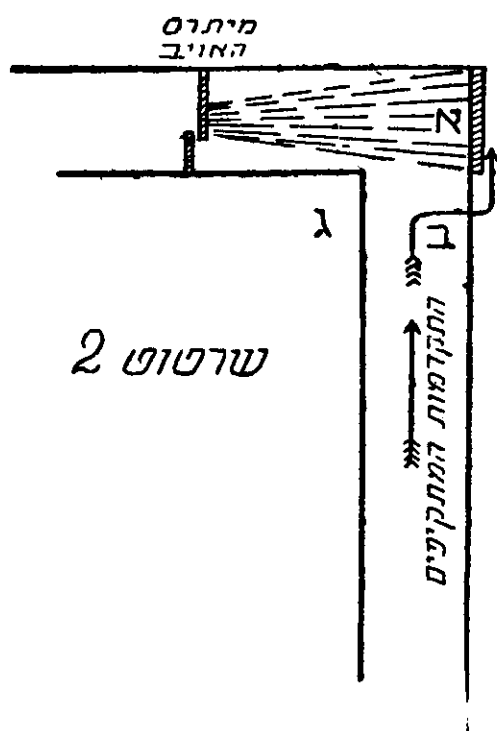
על נקודת חוקה, ואפשר יהיה להסתייע ברימוני-רובה ואולי גם בארטילריה. לעתים קרובות רצוי כאן צירוף של שתי השיטות, הינו, הרעשה במרגמות, ברימוני-רובים וכו' מן השדה הפתוח, ואחרי כן, ברגע הנכון, השתערות-פתאום (מחופה באש מכונות-יריה) הבאה מחזית הבנין.

מיתרסים או סוללות-עפר

מן הראוי להניח שבכל סוגי מלחמת-רחוב יתקל התוקף במיתרס או בסוללת-עפר הנערמת באמצע הרחוב, ואם אלה בנויים היטב ומסובכים בתייל, ודאי שיהיו מעצור חזק בפני התוקף. התקפה פזיזה ובלתי-מחושבת כל צרכה על מיתרס לא תצליח ברוב המקרים וסופה, ודאי, אבידות כבדות.

המפקד המוצא לפניו מיתרס יכול לבחור באחת מן השלוש: (א) להתקיף אותו מפנים; (ב) להניח לו ולהשתדל לבוא בערפו על ידי תנועת-עקיפין בדרך אחרת; (ג) לאחוז בצירוף של שתי השיטות הקודמות — לתקוף את המיתרס מפנים (כלומר, על ידי המטרת-אש), ובו בזמן להשתדל לאגוף אותו על ידי תנועת-עקיפין מסביב. המפקד צריך להחליט בעצמו, איזוהי השיטה הטובה ביותר שיבור לו לפי תכונות כל מקרה ומקרה. על המפקד לזכור בהחליטו, שנוסף למיתרס עצמו יחזיק אולי האויב בבתיים הסמוכים למיתרס משני הצדדים, שבזה הוא מחזק מאוד את עמדו, כי כל התקפה חזיתית תהא נאלצה לעבור דרך אש צולבת משני האגפים, בטרם תשיג את מטרתה. על כן אין הצדקה, בדרך כלל, להתקפה חזיתית, בלתי אם ישנם אילו אמצעים להרוס תחילה או לחבל קשה את המיתרס עצמו. במקום שישנה כברת-רחוב הגונה עד למיתרס אפשר לבצע את הדבר בעזרת תותח-שדה המובא ע"י חיילים לעמדה מתאימה, למשל לאחורי-קיר, והוא קולע ישר, אל המיתרס.

כן אפשר לבצע את הדבר בעזרת מרגמות, ובמידה פחותה מזו בעזרת רימוני-רובה. אולם המצב קשה יותר במקום שהמיתרס נמצא במרחק לא רב (נאמר מחמשים עד מאה צעדים) מפינת-רחוב, כגון למשל, כשהתוקף, שהגיע למפנה רגיל של זווית-ישרה ברחוב (כמו בשרטוט-2), מוצא עצמו פתאום נתון לאש ממיתרס בטווח קרוב. במקרה זה על הצבא התוקף לקבוע לו עמדה בבתיים (המסומנים באות א' בשרטוט-2) הנמצאים באותו חלק של פינת-הרחוב אשר ממול המיתרס. המצב מחייב שהבתיים האלה נעשים פתאום למטרה ראשונה של ההתקפה, כי רק מהם אפשר לספק אש מחפה בשביל לקדם את ההתקפה משם אל המטרה השניה, כלומר אל המיתרס גופו. חזית הבתיים בנקודת א' (כנראה מן השרטוט) נתונים לגמרי לאש הבאה מן המיתרס; על כן, משקבעו התוקפים את מקום המיתרס, ישאפו להכנס לבתיים מן הצד או מאחור.

משהגיעו לבתיים, יש לפתוח באש מן הקומה העליונה, כדי שהכדורים הנשלחים אל המיתרסים יעברו במסלול-אש תלול ביותר, למעט על ידי כך, ככל האפשר, את מידת הכיסוי למגינים. אם הרחוב שבו עובר המיתרס הוא רחב למדי, והבנינים מצד שמאל של הרחוב אינם גבוהים למדי, אפשר לסייע במידה רבה לפעולה ע"י

אש בלתי־ישירה של רימוני־רובה. רִמְנֵי־הרובה יַעֲמְדוּ על הגגות או בקומות העליונות של הבתים (סמוך לנקודה ב' שבשרטוט-2) לקלוע את רימוניהם בצורה תלולה למדי לחלל האויר, כדי שיעברו, כדוגמת פגזי "הוביצר", מעל לבניני הפינה (המסומנים באות ג' בשרטוט-2) ויפלו לחלק הרחוב אשר ביד האויב, על המתרס או מאחוריו. אותה שעה יהיו יורי־הרימונים מוסתרים לגמרי מעין האויב ויוכלו להמשיך במתן אשם ללא מפריע. אין לקוות שאש בלתי־ישירה זו תגיע למידה גדולה של דיוק, אולם התפוצצות רימוני־הרובה בקרבת המיתרס, או אפילו הרחק בערפו, תבלבל את האויב ותשפיע לרעה על רוחו. וכך תתן תמיכה ממשית להתקפה בכללה.

הפירות

לאמיתו של דבר הרי כל מה שנאמר לעיל בנוגע למיתרסים או סוללות־עפר מתאים גם לחפירות. כאלה כן אלה משמשים מעצור גדול לתוקף, באם הם ערוכים לרחבו של הרחוב. ההבדל העיקרי בין אלה הוא במידת הקלות להרסם. סוללת־עפר או מיתרס הנכנים מפני הקרקע של הרחוב ולמעלה, והמתגוננים מאחוריהם עומדים על רגליהם או על ברכיהם, משמשים מטרה מצוינת, ואפשר על נקלה להרסם על ידי אש ישירה של תותח, כמתואר לעיל. לא כן החפירות. בהיותן חפורות למטה מפני הרחוב אין הן מתבלטות אלא מעט, וקשה יותר להרסן. אך אם כי החפירות הן פחות קלות להריסה מאשר המיתרס או הסוללה, נוח יותר להכביד על האויב את ה"שיבה" בהן; כי בהיותן נמוכות, הן נתונות יפה לאש הרובים המכוונת אליהן מן הקומות העליונות של הבתים.

בתים מבודדים

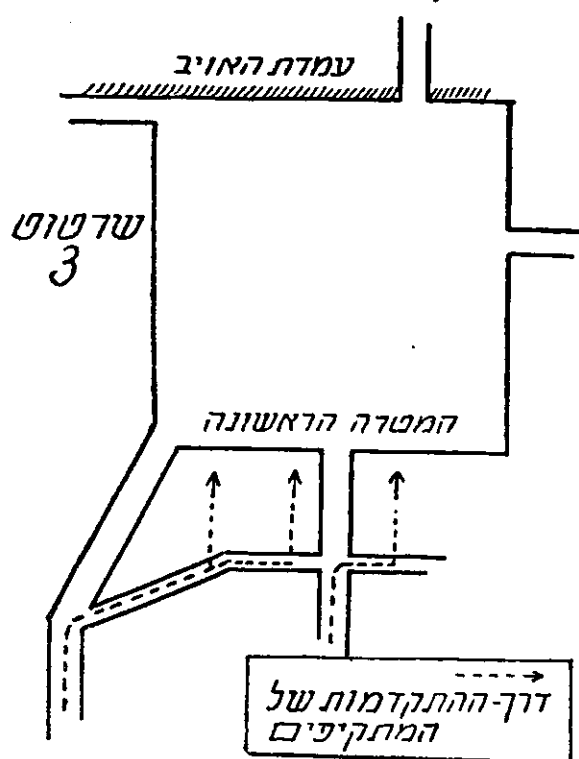
יקרה לפעמים – ביחוד בקרבות של פרבר – שהאויב מחזיק בבית גדול מבודד, העומד לחוד. במסיבות כאלה תהא הטקטיקה של הפעולות דומה לזו של התקפה רגילה על נקודה חזקה, ולא כאן המקום לדבר על כך. אולם יש לקבוע, בתורת כלל, כי חוץ מבמקרים שיש טעמים מבוססים לפעול אחרת, יש לערוך את ההשתערויות, בכוא השעה, כלפי אותו צד של הבית, אשר מספר חלונותיו, השולטים על מבואיו, הוא מועט ביותר. בלשון אחרת, יש לערוך את ההשתערויות על אותו צד של הבית הנותן למגינים אפשרות מינימלית למתן אש.

שטחים פתוחים, שוקים, ככרות וכו'

כל פעם שמודמנים שטחים פתוחים במלחמת רחוב, ידרוש המצב עיון רב מצד המפקד. מבחינה טקטית נחלקים השטחים הפתוחים לשני סוגים. האחד – אותו טפוס ישן של ככר־השוק בצורת מלבן, מרוצף כולו, או מכוסה אספלט ומחוסר בהחלט כל אפשרות של מחסה. הסוג השני – טיפוס הככר המודרנית יותר, אשר מסילה רחבה עוברת בה לתנועת עגלות, אך יש לה גני־נוי במרכזה. בככר מסוג זה התנועה החפשית ככולה, בדרך כלל, כי הגנים מוקפים בשלמות או בחלקם בגדר־ברזל עבה וקשה לטיפוס, והרי זו בשביל חיל־הרגלים מחיצה שאין לעבור אותה. גם לא על נקלה אפשר להרסה, אפילו בעזרת אש תותחנים.

הקושי הראשון, מנקודת מבטו של התוקף, הוא להגיע לדריסת־רגל ראשונה בככר או בשטח פתוח אחר; במקום שהאויב מחזיק בצד הקיצוני של הככר (כך הם פני הדברים, על הרוב, כשהתוקף מתקדם לארכו של רחוב המוליך לככר). יהא מצבו של התוקף דומה מבחינה טקטית למצבו של כוח צבאי המתקדם דרך ואדי תלול המוליך אל השדה הפתוח אשר בקצהו. קצה הרחוב, או ראש הואדי נעשה

לנקודת-היציאה, ובהיותו נתון לאש המגינים יהא גורלם של התוקפים קשה. על כן חשוב הדבר, כצעד ראשון, להשתלט על כמה מן הבנינים בצד הקרוב של

הככר (עיין שרטוט-3), ומכאן להשיב על אש האויב ולכסות בדרך זו על נקודת-היציאה. במצב כזה נעשים הבנינים בצד הקרוב של הככר למטרה הראשונה של ההתקפה. עד שילכדו הבנינים האלה ואש האויב תוכרע על ידי כך, יש לדאוג שנקודת-היציאה העיקריות אל הככר תהיינה פנויות מחיילים, שאם לא כן תהיינה האבידות מרובות. הבנינים המהוים את המטרה הראשונה — יש ללכדם מן העורף על ידי חיילים, המתקדמים ברחובות צדדים, או עוברים דרך בתים וכו' (כנראה בשרטוט). משהשתלטו האנשים על הבנינים האלה, רשאי המפקד לבחור, לפי ראות עיניו, אם להשתער בהתקפה חזיתית, בכסותו באש מכונות-יריה ורובים את ההתקדמות דרך הככר; או, שמוטב

לו לקיים תגרת-אש עם האויב בחזית, ובו בזמן תשתדל ההתקפה העיקרית לאגוף את האויב בדרך עקיפין. אם יבחר בהתקפה חזיתית יש להשתמש במרגמות וברימוני רובה, כשישנם, כדי להרעיש את האויב לפני ההשתערו. אם האויב מחזיק בגנים אשר במרכז הככר, והם מוקפים גדר כבדה שאין לטפס בה, כמתואר לעיל, אין לנסות בהשתערו בלתי אם במקרים יוצאים מהכלל ואחרי הכנה יסודית. בדרך כלל, אפשר למנוע את תאויב מהחזיק בגנים לאחר שהבנינים הגבוהים אשר מסביב להם הם בידי התוקפים; המרגמות אשר בידי אלה, הרימונים, אש הרובים ומכונות היריה הנשלחת בזוית תלולה, כל אלה יפעלו פעולת השמד על צבא האויב אשר מלמטה על פני הקרקע.

ד. ק.

ק פ ר י ס י ן

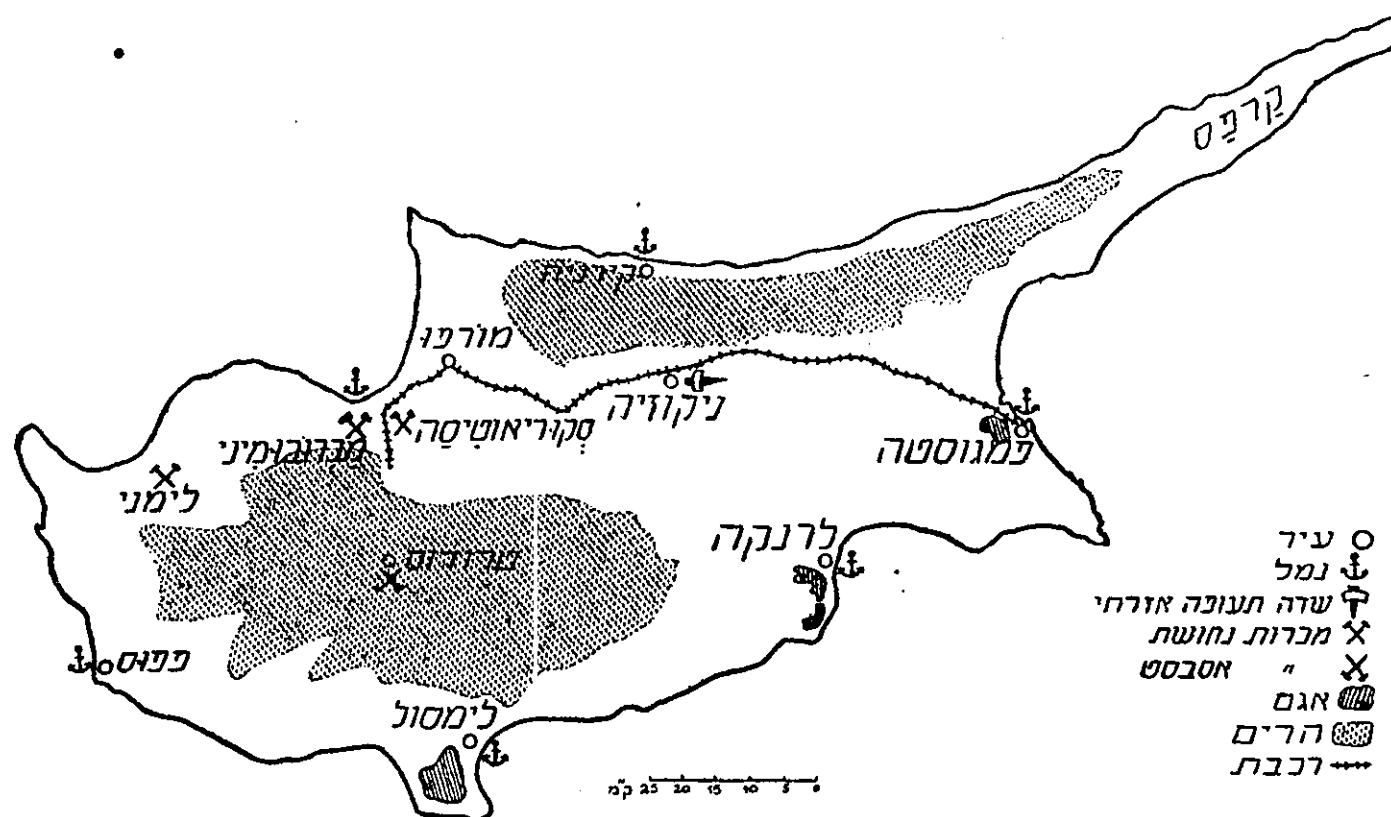
קפריסין הוא האי השלישי בגודלו בים התיכון. שטחו הוא 9.300 ק"מ², * הרי הוא קטן, אפוא, מנפת באר-שבע ושוה בערך לשטחם של מחוז ירושלים והנפות שכם, ג'נין, חיפה עכו וצפת יחד. האורך הגדול ביותר של האי הוא 225 ק"מ, והרוחב הגדול ביותר — קרוב למאה ק"מ. האי שוכן באמצע האגן המזרחי של הים התיכון, במרחק של 200 ק"מ מבירות, של יותר מ-400 ק"מ מפורט-סעיד ושל 550 ק"מ מאלכסנדריה. מקפריסין עד החוף הדרומי של תורכיה פחות ממאה ק"מ, עד האי רודוס 300 ק"מ. ועד כרתים 575 ק"מ. המספרים האלה קובעים את חשיבותו האסטרטגית של האי כבסיס ונקודת-הגנה קדמית של העמדות הבריטיות במזרח הים התיכון, וז. א. גם כנקודה חיצונית ביותר העלולה לסבול ראשונה מהתקפת אויב.

ימים רבים נחשב האי על האימפריה העות'מנית. משנת 1878 נמסרה הנהלת השלטון באי לידי האנגלים, על סמך חוזה עם הסולמן התורכי. עם כניסת תורכיה למלחמת העולם הקודמת בנובמבר 1914,

* סיציליה 25.500 קמ"מ, סרדיניה 23.520 קמ"מ.

סיפחה אנגליה את קפריסין אליה באורח רשמי, ובשנת 1925 ניתן לאי סמטום של מושבה בריטית. בראש האדמיניסטרציה עומד מושל בריטי.

מצבו של האי במזרח הים התיכון, ברוחב גיאוגרפי של 35 מעלות, גורם, שאקלימו דומה בהרבה לאקלים ארצנו. גם שם אנו מוצאים שתי עונות עיקריות. עונת הגשמים של קפריסין חלה כמו בארצנו, באותם התדשים. וכמו אצלנו משתנה גם שם כמות הגשמים באופן ניכר משנה לשנה. הכמות השנתית הממוצעת היא 400—600 מ"מ, שעולה, לפי מפתו של אשבל, ליותר מאלף מ"מ בהרים הדרומיים. החלק היבש ביותר הוא המישור המרכזי, ששם הכמות הממוצעת היא למטה מ-400 מ"מ. מפני כמות מוגבלת זאת של גשמים, היורדים בעונה מסוימת בהחלט, אין בקפריסין נהרות זורמים, כי אם רק ואדיות המתמלאים מים זורמים בעונת הגשמים, ורק לתקופות קצרות אחרי ימי-גשם.

האי מצטיין בנוף רב-גוני. החלק הדרומי הוא גוש הרים כולו, והגבוה שבהם הוא הר פרוזוס, 1953 מטר גבהו. הרים אחרים מגיעים לגובה של 1615, ו-1560 מטר. הפסגות הגבוהות ביותר מכוסות שלג עד לאביב. על הר פרוזוס מונח השלג, בדרך כלל, עד לחודש מאי. עקירת היערות נתנה אותותיה גם בהרי קפריסין במשך מאות בשנים. מיעוט היערות ניכר בנוף. אולם מימי השלטון האנגלי באי מפלים גם בשמירת השרידים הקיימים מדורות וגם ביעור נוסף. אחת הבעיות הרציניות ביותר של היעור שם—בעית העצים*—ידועה לנו יפה גם כאן, בארץ ישראל. העצים הנפוצים ביותר בהרים הם האורן, האלון והברוש. בחלק הצפוני של האי משתרעת שרשרת הרים שניה, צרה מזו של הגוש הדרומי. השרשרת הצפונית נמוכה מהדרומית, ופסגתה הגבוהה ביותר, האקרוטיריה, אינה אלא בת 1046 מטר, ואולם הריה הם, בדרך כלל, תלולים יותר. השרשרת הצפונית בנויה אבני-גיר, דולומיט וחול, — אבנים הידועות לנו היטב בארץ. בהרים הדרומיים בונות האבנים מסוג זה רק את החלקים החיצוניים שלהם, ואילו בחלקם העיקרי בנויים הם מאבני-החום, כמו נפרו, סרפנטיין (אבן הנחושת), דיאבס וכו'. השרשרת הצפונית עוברת את האי לכל אורכו. בחלקו המזרחי של האי נעשים הרים אלה נמוכים יותר ומהווים רק שורת גבעות בתצי האי פפוס הצר והבולט.

בין שני גושי ההרים הנ"ל משתרע מישור המסאוריה, שרחבו 30—15 ק"מ. הוא עובר את האי לכל אורכו ומהווה רצועה נוחה שעוברות בה גם דרכים וגם מסילת-הברזל היחידה של קפריסין—

* מספר העצים באי בשנת 1934 היה 224.000.

מפגנוסקה, דרך ניקוזיה, למזרפ. מישור הפסאוריה הוא אחד החלקים הפורים של האי, ביחוד בזכות מי התהום הנמצאים כאן בעומק מועט, שעל כן קל לנצלם לצרכי הקלאות. * ובכל זאת מעטים העצים במישור זה. במרכזו נמצאת ניקוזיה, עיר הבירה של קפריסין. העיר בנויה בצורה עגולה. עד היום נשמרו בה החומות שנועדו להגן על העיר מפני התקפת התורכים ב-1570. האקלים חם כאן בקיץ והממשלה נוהגת לעבור לחדשי הקיץ למרודוס בהרים. **

ניקוזיה היא העיר החשובה היחידה הנמצאת בפנים האי. יתר הערים הגדולות שוכנות לחוף הים. על מידותיהן ושיעור גידולן אפשר ללמוד מתוך המבלה הניתנת בזה:

1931	1921	1881	
23 677	18 579	11 536	ניקוזיה
15 349	13 302	6 006	לימסול
11 872	9 765	7 833	לרנקה
9 979	6 980	2 564	פפנוסקה את נרוסקלה
4 517	4 117	2 204	פפוס את קסטה
2 137	1 910		קירניה

פפנוסקה הוא הנמל הטוב היחידי של האי. הוא מצויד במעגן בגוי, 7.5 מטר עומקו, התופס שטח של 275 על 180 מטר. בלרנקה ולימסול עוננות האניות ממול לחוף, או (הספינות הקטנות יותר) על יד מזח פתוח, שארכו 275 מטר בלרנקה ו-60 מטר בלימסול; עומק המים ע"י המזח של לימסול הוא 4.7 מטר. הנמלים של פפוס וקירניה הם קטנים ושמותם, — עומקם 2,5 מטר בלבד, — ולכן יכולים הם לשמש רק לסירות. בימים כתקונם עגנו בנמלי האי אניות של חברות אימלקיות, צרפתיות, יוניות ומצריות בדרך לבירות, חיפה, פורט סעיד, אתונה, מריאס, גואה ומרסיל. כמו כן היה קיים קו אוירי סדיר של חברת „מיצר“ המצרית: ממצרים, ארץ ישראל לניקוזיה, ומשם לעדנה בתורכיה. מספר הכפרים בקפריסין הוא למעלה מ-600. המספר הכללי של האוכלוסין היה:

בשנת 1881	186,173
1901 „	237,022
1921 „	310,715
1931 „	347,959

החלק הגדול של האוכלוסיה הם נוצרים המשתייכים לכנסייה האורתודוכסית ומדברים יונית; ב-1931 הניעו ל-81,5 למאה מכל האוכלוסים. המוסלמים, דוברי תורכית, בחלקם צאצאיהם של הכובשים התורכים, היוו ב-1931 18,5 למאה ***. האוכלוסיה בחלק מהכפרים היא מעורבת, אבל ישנם כפרים נוצרים ומוסלמים מהורים. היחסים בין שתי העדות העיקריות האלה — היונים והתורכים — והניגודים שביניהן קבעו במשך עשרות שנים את תוכן החיים הציבוריים-הפוליטיים של האי, במידה שחיים כאלה היו במציאות. שאיפת היונים האורתודוכסים לצרף את האי אל ממלכת יון גרמה בשעתה לתסיסה ולמהומות, ובגללן בוסלה ב-1931 החוקה שהנחילה לאי אוטונומיה מקומית בסייגים מסוימים. בשנים האחרונות, וביחוד בהשפעת המצב הפוליטי החדש, נימששו גורמי-תסיסה אלה, ועמדת תושבי האי כלפי השלטון הבריטי היתה, בדרך כלל, לויאלית. רושמה של מלחמת יון וכן גם עמדתה של תורכיה פעלו בנידון זה פעולה מובנת.

מספר היהודים באי הוא מועט — בשנת 1931 היו שם 160 נפש; רובם יושבים בערים. נעשו גם כמה נסיונות להתישבות חקלאית. הראשון שנעשה ב-1883 בקסטה ע"י פפוס נכשל בהחלט. השני, במרגו, בקצה ההרים, מדרום לניקוזיה, התפתח יפה במשך שנים רבות. אך בשנים האחרונות הגרו רוב

* עד 1929 נקדחו 34 קידוחים המפיקים למעלה מ-15.000 טון מים ליום, שבהם משקים 8000 אקר אדמה.

** הסמפרטורה בניקוזיה: מכסימום ממוצע 25.3 מכסימום מוחלט 43.3 (11.7.72)

מינימום -3.3 מינימום 12.5 (9.2.20)

*** השפות הרשמיות הן אנגלית, יונית ותורכית.

המתישבים מקפריסין ועלו ארצה. חלק מהכפרים סוכל עוד מקדחת, שחוסלה לחלוטין בערים. מצב הבריאות הוא טוב, בדרך כלל. 6 בתי חולים משמשים את הציבור; הגדול ביניהם הוא בית החולים הממשלתי בניקוזיה, ובו 64 מפות.

את המקום הראשון בכלכלת האי תופסת התקלאות. בין הגידולים התשובים ביותר: חיטה (1.126.000 קילו ב"1934), שעורה (2.206.700 קילו), זיתים (6.658.000 אוקיות), כותנה, ענבים, חרובים, תפוחי-אדמה וכו'. את המקום השני ביצוא תופסת תוצרת המכרות. קפריסין ידועה עוד מזמנים קדומים כארץ עשירה במכרות*. ביחוד היה רב מספר מכרות הנתושת, שאת שרידיהם רואים בהרבה מקומות בהרים. התעשייה הזאת התחדשה, בערך, ב"1880. ב"1886 התחילו בניצול מכרות הנתושת של לימני. ב"1922 הוחל בניצול המכרות של סקוריאיטיקה שיצרו ב"1929 — 288.110 מון עפרות נתושת. התומר הזה מובא ע"י מסילה למוח בקסרו ונשלח משם. על יד המוח קיים מפעל לפירור העפרות. בכוחו של מפעל זה לעבד 1200 מון עפרות לשנה. במכרות אלו עובדים כ"2000 איש. חשוב גם ייצור האסבסט שמוצאים בסביבת הר מרודוס. בניצול המכרות האלו עובדים כ"6000 פועלים בקיץ וכ"1200 בחורף. התומר נשלח ע"י מסילה של קרונות תלויים, באורך של 30 ק"מ, ללימסול. ב"1929 הגיע היצוא ל"13.800 מון, שהופקו מתוך שני מיליון מון אבנים, בקירוב. בקיצור נזכיר גם את תפוקת המלח מאגמים מבעיים גדולים על יד לרנקה ולימסול. מפיקים כ"2.500.000 אוקיות לשנה, בתדשים האחרונים של החורף. תעשייה זו היתה לפניו יותר חשובה, אבל מימי השלטון הבריטי בקפריסין נסגר לפניה השוק החשוב ביותר שלה, הוא התורכי. האגמים הנ"ל, הנבדלים מהים רק על ידי רצועות-חול לא-רחבות, מהיים גם מבחינות אחרות נקודות חשובות במפוגרפיה הכללית של האי. הסעיפים העיקריים במחר-החץ היו:

יצוא 1934		יבוא 1934	
עפרות נתושת	142 460 לירות	מכונות, רובן למכרות	79 979 לירות
חרובים	117 500 "	אריגי כותנה	73 500 "
תוצרת מכרות אחרים	93 700 "	בגדי צמר	61 700 "
תפוחי זהב	58 830 "	מכונות	50 000 "
תפוחי אדמה	58 630 "	בגדי כותנה	41 300 "

לקפריסין רשת מפותחת של דרכים. מהם 114 ק"מ סוג א', ו"341 ק"מ סוג ב'. ובהם קשר סדיר באוטובוסים בין כל הנקודות החשובות באי. מסילת-ברזל צרה (76 ס"מ) נבנתה ב"1904 במישור המסאוריה, מפמנוסמה דרך ניקוזיה (60 ק"מ) למורפו (100 ק"מ), והוארכה ב"1915 עד לאקריו (122 ק"מ).

כוחות הבטחון באי לא היו מרובים בזמנים כתיקונם. המשמרה מורכבת מ"810 איש, ונוסף לזה נקבעה מאז 1930 פלוגה של חיל-רגלים בריטי בת 180 איש, הכפופה למפקדה בקהיר. בשנים שקדמו למלחמה הנוכחית נשמעו בבריטניה קולות שדרשו לפתח את קפריסין כבסיס ימי-אווירי חשוב, אשר ישרים את משולש-הבסיסים האסטרטגי אלכסנדריה—חיפה—קפריסין, לעיצוב השליטה הבריטית על מזרח הים התיכון ולשמירת המבואות לתעלת-סואץ. בין מצדדי הדעה הזאת בלש סיר רונלד סמורס, הידוע לצבור בארץ-ישראל, שהיה מושלה של קפריסין עד למהומות היוניות (1931). הוא דרש לפתח באי בסיס לאניות-משחתות ולצוללות, ולהכשיר את התנאים להקמת מרכז אווירוני-יבשה ואוירוניים (בשים לב למישור ולאגמים המצויים באי). אין, כמובן, כל ידיעה, באיזו מידה בוצעו תכניות מסוג זה במהלך המלחמה. ואולם ידיעות-העתונות מדברות על פיתוח שדות-תעופה מרובים, על ביצורים וריכוז כוח מזוין ניכר, סמובן בחלקו, הכולל יחידות מחלקי הקיסרות השונים. בני האי שותפו אף הם במידה מסוימת במאמץ-המלחמה, — ביחידה מיוחדת של נהגי פרדות שהגיעה גם לצרפת, ביחידת הובלה מיכנית שפעלה בקיריניקה, ביחידת הפרים וביחידות חיל-האוויר המלכותי שבמזרח התיכון.

* יש שקובעים שהשם קיפרוס מוצאו מהמלה cuprum — נחושת.

התפתחות התעשיה בהודו בזמן המלחמה

מאת פֶּתָב הֶ"סיימס» בהודו*

הודו, שהיא בעיקר ארץ חקלאית, עשירה בחמרי גלם, נכנסת עכשו, בהשפעת המלחמה, לתקופה חדשה של פעילות בשדה התעשיה. אם כי הכוונה הבלתי אמצעית היא להגדיל את מאמץ-המלחמה של הארץ, יש בהתפשטות היוזמה התעשייתית למטרה זו משום הנחת יסודות למבנה כלכלי חדש של הודו בעתיד.

כבר כיום מייצרת הארץ הרבה יותר מן הדרוש לה בשעה זו בכמה וכמה סוגים של בליי-משחית ותחמושת ובצרכי ציוד והלבשה צבאיים, והיא מפתחת בהצלחה ובמהירות סוגי-אספקה חדשים. צרכי המלחמה של הממשלה הבריטית לא רק איפשרו עבודה מלאה לבתי-החרושת ההודיים לכלי-ארטילריה, אלא שגם עודדו את התעשיה האזרחית לפתוח בתכניות נרחבות לייצור מורחב. בתי-החרושת לכלי-ארטילריה שהיו קיימים בפרוץ המלחמה הוגדלו בשיעורם ונתרבו בכמותם, והתעשיה האזרחית נקראה לתת תוצרת נוספת הן לצרכי הצבא והן לצרכי האוכלוסים האזרחיים, גם בארץ וגם מחוצה לה.

ממשלת הודו נתנה הבטחות של תמיכה לתעשיות חדשות העסוקות בייצור לצרכי מלחמה, וכן גם לשאר תעשיות הראויות לעידוד, אם גם המוצרים שהן מייצרות אינם, בעצמם, צרכי-מלחמה בעיקרם. העתונות ההודית דורשת, פה אחד, שאוצרות התעשיה של הארץ ינוצלו עד קצה גבול האפשרות, לא רק על ידי הגדלת התפוקה של הדברים המיוצרים כיום, כי אם גם על ידי פתיחת מפעלי-תעשיה חדשים, ובכלל זה הקמת תעשיה כבדה ותעשיה למצרכים מיוחדים, לרבות גם ייצור מטוסים ומכוניות. יש סבורים, שהמיניסטריין לייצור אוירונים לא העריך למדי את כל מה שאפשר להשיג בהודו בשדה ייצור המטוסים, אם כי משקיפים נבונים מניחים כי הכשלון להקים חרושת-אוירונים בהודו בא לא מחמת אירצון כי אם מחמת הקושי להקצות לכך מכונות, מכשירים ותכנאים הדרושים באופן דחוף במקום אחר.

בעיה זו תפתר במידת-מה על ידי התכנית הנערכת ביזמת מיניסטריין העבודה — לאמן הודים בבתי-החרושת הבריטיים. תכנית זו קיבלה חינוק בהודו על ידי הצעה השואפת להבטיח, שהפועלים המאומנים המצויים כיום בארץ ינוצלו במידה המכסימלית. הממשלה ערכה תכנית לאימון תכנאים, המכוונת להגדיל את מספר הפועלים המקצועיים בשיעור של 15,000 איש לשנה. תכנאים מבריטניה הגדולה יסייעו לפיתוח זה, ואחרי-כן יתוספו עליהם ההודים המאומנים אשר יחזרו מבריטניה הגדולה. הקשיים, המונעים עדיין מהודו את האפשרות לרכוש לה כמה סוגי מכונות לציוד התעשיה, מוקרים עכשיו. האפשרות לייצור אוירונים אינה נראית עוד רחוקה כל כך, אם כי עדיין יש מניעות, כל עוד לא סופקו כליל הצרכים הדחופים של בריטניה הגדולה ושאר חזיתות-מלחמה אקטיביות.

במידה שיש בידה של הודו לספק את צרכי המלחמה שלה, נעשה המאמץ במלוא התנופה, לוחות שריון, שלא נעשו כאן עד כה מעולם, מיוצרים עכשיו בהצלחה, וייצורם יניע בקרוב לשיעור של אלפי טונות בחודש. נבחר טיפוס מתאים של שלדי-מכוניות (chassis) והם מובאים כיום לארץ, וישנן תכניות לבנות במשך השנה הבאה (1942) קרוב לשלושת אלפים

* „סיימס", 18 במרץ 1941.

מכוניות-קרב משורינות לצרכי-המלחמה של הודו עצמה: בית-מלאכה של הרכבות הותאם לעשיית טנקים ומכוניות משורינות, וכבר התגברו על רוב הקשיים בייצור מרכבת-מלחמה משורינת מתאימה. נעשו סידורים לייצור תחמושת-אימונים בשביל רובים אנטי-טנקיים, וכן נחקרת השאלה בדבר ייצור שלם של מצנחים. רובים, מכוניות יריה, תחמושת לנשק קל ותותחים, עד להוביצרים בני 6 אינששים, זורמים מתוך בתי-החרושת. מאז פרוץ המלחמה נשלחו חוצה-לארץ יותר מ-120,000,000 כדורים של תחמושת נשק קל וכן 400,000 פגזים של תחמושת תותחים מסוגים שונים, כן נשלחו כמויות גדולות של חמרי-נפץ.

תעשיית הפלדה עובדת ער קצה נבול יכלתה, והיא עמוסה הזמנות לכמה חרשים מראש. היא מסוגלת כיום לספק כמעט את כל הצרכים של הארץ, פרט לסוגי פלדה מיוחדים, ויש לה גם עודף הנון ליצוא למען הענין המשותף. שלדי פלדה לבנינים, אספקה הנדרסית וכמה סוגי-נשק ותחמושת מיוצרים על ידי התעשייה האזרחית. תפוקת הברזל עלתה ב-300,000 טונות ותפוקת הפלדה ב-100,000 טונות יותר מן השיעור שהופק לפני המלחמה. רק חברה אחת בלבד מייצרת מדי חודש בחדשו 50,000 מכשירים מסוגים שונים בשביל כוחות-ההגנה, וזה מלבד פסי-ברזל לבנין, ריקועים מנולוונים וכמות גדולה של מטילי-ברזל, טונות רבות, לייצור פגזים. ניכרת התקדמות גדולה בייצור ריקועים של נגף מיוחד בשביל קובעי-פלדה לצבא ההודי, בשביל כדורים ופגזים נוקבי-שריון ובשביל פלדת-קפיצים למכוניות-יריה, וכן בייצור פלדה מתאימה למביעה עמוקה בשביל מחסניות של רובים ומקלעים.* הצבא בהודו ובמזרח התיכון מקבל עכשיו מהודו אספקה, שהיה מקבל אותה קודם מארצות הברית ומיבשת אירופה. בסוף השנה הראשונה של המלחמה מסרה מחלקת-האספקה הזמנות להודו בערך של 39,750,000 לירות; בכלל זה היו הזמנות על 280,000 טונות עצים, 12,000,000 מלבושים ששויים היה 5,500,000 לירות, בערך. אריני-כותן ואריני יוטי-מקורב בסך 2,000,000 לירות ואוהלים בסך 3,900,000. מספר האנשים העובדים בתפירת מלבושים עלה מ-750 לפני המלחמה ל-18,000 כיום. בנאום שנשא זה לא כבר המשנה-למלך בקלקוטה אמר כי הודו מייצרת עכשיו ספינות בשביל צי-המלחמה בסך של 555,000 לירות, בערך, וזה לא כבר קיבלה הארץ הזמנות לכלי-שיט בשביל צי-המלחמה בסך 292,000 לירות. ספינות חזקות ומוזיינות יפה כבר נבנות במספנות הודיות שכל טפח וטפח תפוס בהן. כן מייצרים ככל חשמלי לשם הננת ספינות-סוחר ממוקשים מגניטיים.

ממשלת הודו החליטה כי בתקופת המלחמה צריך „המשרד לחקר התעשייה” שלה לרכז את תשומת-הלב בחקר עניני התעשייה ופיתוחה למטרות המלחמה. הענקה כספית מיוחדת הוקצבה לכך, בעיקר בשביל לצייד מעבדות ובתי-חרושת קטנים ולשאת בשכר עובדי המחקר. נעשתה חקירה בנוגע להחלפת שמנים מינרליים על ידי שמני-צמחים, כתמרי-סיכה מעולים הנדרשים למנועי-הנפץ, והחקירה נילתה כי שמני צמחים מהווים מקור-אספקה פוטנציאלי** כן הוכנסו ונחקרו תחליפים אחרים. אריני-כותנה משמש לכמה מטרות במקום פשתן. למעלה מ-3,000,000 ירד של ארגנטינה עשוי כותנה ויוט מעורב סופקו לבריטניה הגדולה, וזה מוצר חדש לגמרי שהודו יכולה להתפאר כי היתה הראשונה ליצור ולפתח אותו, על פי בקשת „מחלקת ההגנה” ובתמיכת „מחלקת האספקה”. מפעלים לגידול פשתן מפתחים בבנגל וביהאר. כדי שהצבא בהודו לא יהיה תלוי בהספקה מעבר-לים הוכנה תכנית בנוגע לתעשית-השימורים. התכנית הצטמצמה בנכולות של שימורי חלב, גבינה ודגים. הערים מיסור

* לפי ידיעות שנתפרסמו בזמן האחרון הקימה חברה הודית חשובה לייצור פלדה כבשן חדש, שהוא

אחד הגדולים והחדשים ביותר בעולם וכושר הייצור היומי הוא 1700 טונות. — המ'.

** על אפשרויות כאלו בארץ-ישראל נשאלו שאלות בבית-הגבתיים הבריטי. — חמ'.

וּמְרַנְנָקוֹר מִיִּיצְרוֹת קְלִיפָה שְׂרֹפָה שֶׁל אֲנוּי־קוֹקוֹס לְשִׁמוּשׁ בְּשִׁבִּיל מַסְכּוֹת נִגְד־נֻיִם. בָּאֶרֶץ מִצְרַיִם חֹמֶר גִּלְמֵי שֶׁל תְּמָרָן (אֲלוֹמִינִיּוֹם), וְהַמִּמְשָׁלָה דּוֹאֶנֶת לֹאֲפֶשֶׁר אֶת יִיצוֹרוֹ בְּהִקְדָּם. נַעֲשׂוּ צַעֲדִים לְהַגְדִּיל אֶת מִלְאֵי הַכּוֹהֵל הַדְּרוֹשׁ לְתַעֲוֶפָה וּלְהַחֲלֵל בִּיִּיצוֹר שְׁמֶן־סִיכָה לְמִטּוֹסִים. מִעוֹרִים אֶת הַיִּיצָרִים לְנִסּוֹת בִּיִּיצוֹר צִבְעֵי קֶאֱקִי מִחֲמָרִים הַנִּמְצָאִים בַּמָּקוֹם. נִתְרַחֵב יִיצוֹר חֲמִיר־רְפּוּאָה בָּאֶרֶץ, וּבִזְכוּת זֶה נִתְמַעֲטָה רְשִׁימַת הַמִּצְרָכִים הָאֵלֶּה הַמּוֹבָאִים מִחוּץ־לָאֶרֶץ, גַּם נִבְנִים בְּתִיחְרוּשֶׁת נֹסְפִים לְהַגְבִּיר הַיִּיצוֹר. מִיּוֹצֵרִים עֲבָשׁוּ כִּמָּה וְכִמָּה חֲמָרִים חִימִיקָלִים וְתִרְוּפוֹת, בְּכֻלָּל זֶה כְּלוּרֹפּוֹרִם, לְקַטֵּט סִידָן (קִלְצִיּוֹם) וְחֹמֶצֶת־קָרְבּוֹל.

הַדְּרִישׁוֹת־לְסַחֲרוֹת, הַבָּאוֹת מִעֲבָר־לִים, מִתְמַלְאוֹת כְּסִדְרָן. אֲרִיצוֹת הָאִימְפֵּרִיָּה קִינּוֹת אֲרִינִי־קֶאֱקִי, פְּסִיבְרוֹל וְלוֹחוֹת־דִּיתוֹק (לְחִיבּוּר־הַפְּסִים), מְקַלְמִי־פִלְדָּה, אוֹהֵלִים, חֲמִיר־אִינְסִטְלָצִיָּה לְבִתֵּי־חֹלִים צִבְאִיִם, אֲרִינִים וְצִרְכֵּי־הַנְּדָם. מִצְרִים הִיָּתָה לְקוֹחַ גָּדוֹל שֶׁל סַחֲרוֹת הוֹדִיּוֹת, בְּכֻלָּל זֶה מְנִיפּוֹת חֲשַׁמְלִיּוֹת, צִיּוֹר וְאִבְיוֹרִים שֶׁל קוֹי־טִלְפּוֹן, צִרְיִפִּי־פִלְדָּה, מַסְמָרִים, חוּמִי־תִיל, קוֹרוֹת־פִלְדָּה עֲנּוּלוֹת, דּוּדִים וּפִינּוּמִים שֶׁל פִּלְדָּה, וְצִיּוֹר לְסִלִּילַת דְּרָכִים. אַחֵר הַחֲזִיוֹנוֹת שֶׁל הַמַּסְחָר כִּיּוֹם הוּא יִצְאָה שֶׁל צִרְכֵי רְפּוּאָה חוּצָה־לָאֶרֶץ. שָׂאֵר הַדְּרִישׁוֹת הַבָּאוֹת מִחוּץ־לָאֶרֶץ כּוֹלְלוֹת חֲמָרִים חִימִיקָלִים כְּבָדִים, סִבּוֹן, פַּחַם, פַּחַם אֲבָן, מֶלֶט, לוֹחוֹת שֶׁל מֶלֶט־אֶסְבֶּסֶט, סִינֵרִיּוֹת, צִרְכֵי מוֹזֶן, טֶה, סוּכָר וְאֲרִינִי כּוֹתֵן וְצִמְרֵי. תַּעֲשִׂית הַצִּמְרֵי עֲסוּקָה כּוֹלָה בִּיִּיצוֹר מִדִּים, שְׁמִיכוֹת וְשָׂאֵר צִרְכֵי־מִלְחָמָה; גַּם אֶת תַּעֲשִׂית מְטוֹהֵי־הַבֵּית מִפִּתְחִים לְשֵׁם אוֹתָהּ הַמַּטְרָה.

ר ש י מ ו ת ק צ ר ו ת

הַצָּבָא הַבְּרִיטִי הַחֲדָשׁ בְּאִימוֹנוֹ*

בְּשִׁטַּח תַּסּוּס עַל יְדֵי הָאוֹיֵב וְהַבְּקִיעַ לוֹ דֶּרֶךְ לְפָנִים־הָאֶרֶץ, מִרְחָק כִּמָּה מִלִּין. לְאַחֵר שְׁחֻזָּה הַתְּנַגְדוֹתוֹ שֶׁל הָאוֹיֵב, הוֹחֵלֶט, שְׂבָאִין יַחֲדָה מְשׁוּרִינָת שֶׁהִיָּתָה יְכוּלָה לְפַעוֹל בְּאוֹר הַיּוֹם, יֵשׁ לְשַׁלּוֹת בְּלִילָה דִּיבִיזִיּוֹת חִיל־רַגְלִים דֶּרֶךְ פִּרְצָה בְּת־עֶרֶךְ שֶׁנִּפְרָצָה עַל יְדֵי כּוֹחוֹת אַחֵרִים בְּקוֹר־הַקְּדָמִי שֶׁל הָאוֹיֵב.

הַתְּקִפָּה עַל גִּשְׂרִים

הַהִפְתָּעָה וְשִׁמִּירַת־הַסּוּד הָיוּ חֲשׁוּבִים בְּיֹתֵר. הָאוֹת נִיתָן בְּיוֹם מַסּוּים בְּמִרְחָק הַגּוֹן מֵאֲחוּרֵי הַחֲזִית. אוֹתוֹ יוֹם אַחֲרֵי הַצְהָרִים וּבְלִילָה יִצְאוּ הַחֲיִילוֹת לְמָקוֹם רִיכוּזִם שְׁבִמִּרְחָק 15 מִלִּין מִן הַחֲזִית. הַהִתְקַדְמוֹת צִרְכָּה הִיָּתָה לְהִיעָשׂוֹת בּוֹנִיקָה אַחַת וּבַחֲסוֹת הַחֲשֵׁכָה. בְּקוֹר־הַחֲזִית שֶׁל הָאוֹיֵב נִמְצָא נֶהַר גָּדוֹל, שְׂגָאָה וְעֵלָה עַל גְּדוּתָיו מִחֲמַת הַגִּשְׁמִים הָאֲחֵרוֹנִים. יוֹמִים לְפָנֵי כֵן הַצִּלִּיחַ «חִיל הַמִּשְׁלּוֹחַ הַבְּרִיטִי» לְעַבּוֹר אֶת הַנְּהַר בְּצִפּוֹנָה שֶׁל הַפִּירְצָה, וּמֵאֵז נִסּוּג «הָאוֹיֵב» אֶל

דִּיבִיזִיּוֹת־רַגְלִים בְּרִיטִית, שֶׁעֲסָקָה בְּתִמְרוֹת גִּים «אִי־שֵׁם בְּאַנְגְּלִיָּה», בִּיצָעָה מַעֲשֵׂה רַב שֶׁנִּחְשַׁב כְּבִלְתִּי־אֲפֹשְׁרֵי הֵן בְּתִמְרוֹנִים וְהֵן בְּפַעוֹלַת־מִלְחָמָה מִמֶּשׁ. הִיא עֲבָרָה בְּלִילָה דֶּרֶךְ פִּירְצָה שֶׁנִּפְרָצָה בְּחִזִּית «הָאוֹיֵב» עַל יְדֵי יַחֲדוֹת אַחֲרוֹרֶת – תַּפְקִיד הַמִּיּוּעַד בְּאוֹרֶחַ נּוֹרְמָלִי לְדִיבִיזִיָּה מְשׁוּרִינָת וּמוֹצָא לְפּוֹעֵל, בְּדֶרֶךְ כָּלֵל, לְאוֹר הַיּוֹם.

אוֹתָהּ דִּיבִיזִיָּה הוֹבָאָה בְּסִתֵּר לְמָקוֹם, מִמִּרְחָק הַגּוֹן מֵאֲחוּרֵי הַחֲזִית, וּבַחֲסוֹתוֹ שֶׁל לִילָה אֲפֵל בְּיֹתֵר פִּלְשָׁה מֵהָר וּבִשְׁקֵט דֶּרֶךְ הַפִּירְצָה, שֶׁהָאוֹיֵב הוֹסִיף לְהִגֵּן עֲלֶיהָ בְּעוֹרֶרֶת יַחֲדוֹת מְמוֹנְעוֹת מִפּוֹזְרוֹת. הַגִּנְרָל הַמִּפְקָד סִיפֵר אַחֲרֵי הַתְּמָרוֹנִים לִיד אוֹלְסְטֵר, כִּמָּה הוּא מְרוּצָה בְּאוֹפְרָצִיָּה זוֹ, שֶׁהוּא לְבָדוֹ חֲשָׁבָה עַד אֵז לֹא־פִּי־שִׁרִירָתוֹ. «אֵין לָךְ דְּבַר בְּלִתִּי־אֲפֹשְׁרִי», אָמַר, «וְאוֹלָם עֲלֶיךָ לְדַעַת אֵיךְ לְבַצְעוֹ».

הַהִנָּחָה הִיָּתָה, שֶׁ«חִיל־מִשְׁלּוֹחַ בְּרִיטִי» עָלָה

* מוֹבָא מִן הַ«טִיִּימֶס».

עמדות-ההגנה הראשיות שלו, בהשאירו מאחור בריגדה אחת, שהחזיקה בעמדה בחוף המזרחי של הנהר עד מוצאי יום השני אחרי יום הריכוז של חיל-המשלוח. בחוף המערבי של הנהר ניסו פלגות ממונעות של הבריגדה למנוע בעד חיל-המשלוח מהגיע אל שגי הגשרים העיקריים לפני הנץ היום שלאחר ריכוז חיל המשלוח. כיבוש הגשרים בלילה נעשה חשוב ביותר, כי המעבר ביום היה מן הנמנע מול אש האויב. להגשמת המעשה נבחרה פלוגה «ד» של בטליון אחד מ-הקלעים המלכותיים של אולסטר. ביחידה נמצאו עדיין כארבעים איש מן הפלוגה המקורית – שהצטיינה בפעולות ליד לובין (בלגיה) במאי 1940. הפלוגה צריכה היתה להטיל על הגשר הצפוני אחת משתי שיני המזלג שנועדו להשלח משני צדי ההתקפה העיקרית, כדי להפתיע את הצבא המחזיק בגשר ולהשמיד את הציוד המוכן לפיצוץ הגשר. במשך שמונה שעות עשו הנהגים דרכם בקור ובערפל, מתנסיים ומעמידים בנסיון קשה את הצבא המובל על ידם. היחידה נחה בכפר קטן, ושם קבלו האנשים מזון. אחרי חצות הלילה יצאו שוב, תחילה ברכב אחרי כן ברגל, בחשכה גמורה ובשקט ככל האפשר. הקבוצה העיקרית התקדמה לאורך הדרך, בדכאה את ההתנגדות המבודדת של האויב באשר נתקלה בה. «פלוגת-החתאבדות» (שם הפלוגה) הבקיעה לה דרך לאורך ששה מילין, מנוהלת רק לאור הפוספור של מצפנים.

ה ש ת ע ר ו ת מ ה י ר ה

ב-57.5 לפנות בוקר – שלוש דקות לפני דהמועד שנקבע – היתה הפלוגה ליד הגשר מוכנה ובלתי נראית. על ידי השתערוט מהירה מתוך החשכה כבשו אותו, וחומר-ההריסה לפיצוץ הגשר הושמד בטרם הספיק אחד המגינים להגיע אל החומר (בנידון זה הושמעו אחרי כן קצת דברים קשים; השופטים יחסו את הריסת הגשר לפעולת אנשי «הטור החמשי»¹). על-ידי התקפה נגדית כבש האויב את הגשר שנית

אולם סמוך לתשע שעות עבר שוב לידי אנשי «חיל המשלוח» באופן מוחלט. הגשר הדרומי אף הוא נלכד ונלקח חזרה, עד שנכבש בהחלט בשעה אחת אחר הצהריים. והיה בזה משום האטת התקדמות, באשר לפי התכנית צריכים היינו להשתלט על הגשרים עם שחר. בינתיים הטילו המהנדסים המלכותיים גשר-סירות על פני הנהר שגאה – מעשה קשה ומסוכן. אנשי «אולסטר» עסוקים היו בצפון, ואנשי בטליון «דרום» לנקשיר» בדרום. בקרוב נכנס בטליון ה«גורדיה המלכותית» לפעולה בינות ליחידות-אולסטר המתגעות, כדי להמריץ את הלחץ על האויב. כל אותו היום וכל הלילה נמשך הביעור לפני ראשי-הגשרים ולאורך החוף המזרחי של הנהר. עם שחר, אחרי שהובטח המעבר, יצאה הדיביזיה בהתקפה לעבר קו-ההגנה העיקרי של האויב, על פני הרמה מזרחה. קרוב לארבע שעות אחר הצהריים נכבשו כל העמדות והקרוב נסתים. מזג האויר סייע להרחיק את מטוסי האויב; אכן גם אוירוני חיל-המשלוח הופלו. הארטילריה לא הועילה הרבה, אולם מזג האויר סייע לפעולת חיל-רגלים מאומן יפה.

אנשי «גדוד הקלעים המלכותי של אולסטר» וגדוד «דרום לנקשיר» היו מאומנים ומוכשרים כל-כך, שהיו שרויים בפעולה מבוקר יום ההתקפה ועד למחרתים אחרי הצהריים, ללא שינה, והתקיימו ביום שלאחר זה כמעט הצידה שבילקוטיהם. זוהי, לדברי מפקד הקורפוס, הדרך היחידה לאמן אנשים בימינו – כי יוכלו להתקיים משך 48 שעות בלי שינה ומנוחה, מלבד מה שהם יכולים לחסוף ברגעי-הודמנות. החייל צריך להיות מוכשר מבחינה גופנית, רוחנית וצבאית להוציא לפועל את תפקידיו. שיטת המפקד לחסן את אנשיו קובעת, שכל איש הנתון לפיקודו – למן הגנרל ועד הטוראי – יכשיר עצמו על ידי ריצת שבעה מילין בשדה מדי שבוע בשבוע.

כ-25000 איש ו-3500 כלי-רכב השתתפו בתמרונים אלה.

¹ראה את תולדי פקגיה, ותם ילכו אתריה פאש ופמים. (סון פצו)

ב. שינה-ראו

פ ק י ס ט ז

תכניתה של הליגה המוסלמית הכלל-הודית לחלוקת הודו. *

המוסלמים מונים בהודו 90 מיליון, בערך, בתוך אוכלוסיה קרובה לארבע מאות מיליון. ההגיון מחייב שמיעוט, אף בשיעור כזה, לא תמיד יוכל לעכב את התקדמותו של הרוב לעצמאות, ועליו להסתפק בערובות להגנתו בתוך המבנה הכללי של הודו. המוצא היחיד מן המצב הזה הוא, איפוא, בחלוקת הארץ לשני איזורים; באיזור האחד יהיו ההודים השליטים, והאיזור השני יהיה נתון לשלטון מוסלמי.

אבל בעוד שמר ג'ינה מחפש נוסחה אשר תאפשר למלט את המוסלמים מן התוצאות ההגיוניות של עמדת מיעוט, עורר על ידי כך איבה חריפה בקרב ההינדוסים והסיקחים (נזע לוחם בעל כיוון פרודי הודי בולט). מתוך נימוקים סנטימנטליים ופוליטיים נינו ההינדוסים את ההצעה "לבתר לבתרים את הודו". הרעיון על קריעת הארץ לשני איזורים נרם, בדרך הטבע, להודעויות עמוקה בקרב התנועה הלאומית. אולם הרגש אינו המניע היחיד כאן. הולך וגדל החשש, שמא תסכן יצירת פקיסטן את בטחונה של הודו הנוחרת. במשך כל הדורות, לפני עלייתן של מעצמות אירופה, חדרו כובשים זרים להודו דרך המעברים אשר בצפון-מערב. מסירת אותם האיזורים בידי מדינה שעין השלטון בדלהי לא תהא פקוחה עליה תגדיל בהרבה את חולשתם של מישורי-הנגם. כשפרש מר ג'ינה, בערך

לאט, לאט נצטרפו המוסלמים בחלקים שונים של הודו לתנועת פקיסטן. בראשונה לא אָצלו שאר היסודות בארץ חשיבות רבה לדבר, ואולם התעמולה הנבונה והנמרצת בהנהגתו של מר ג'ינה ** הבליטה עכשו את התנועה ונתנה לה סיסמא, שיש בה למשוך את לב המוסלמים וביחוד את המוני-הכפר.

וזהו תכניתה של תנועת פקיסטן, בקיצור: היא שואפת ליצור מדינה בשלטונם של המוסלמים, אשר תקיף את חבלי סינד, את פנדג'ב והגבול הצפוני-מערבי של הודו, את המדינה ההודית קשמיר ואת אפניסטן (אם כי זו לא נזכרה עד כה בפירוש). מדינה כזו היתה מחזיקה ברשותה את נמל הים קרצ'י ושולטת על כל אנן נהר הינדוס (ובכלל זה נקודות אסטרטגיות חיוניות ביותר על גבול הודו-אפגן, כמו מעבר-תיקר). יצירת מדינה כזאת אין בה משום חידוש בדבריימיה המנוונים של הודו. לא פעם אחת בלבד היו האיזורים האמורים נתונים לשלטון אחד—כגון לשלטון הקיסרות הבור-היסטית, שנשאה את בשורת נוסמה בודהא הרחק למערבה של הודו ולצפון-מערבה ואחר-כך בראשית ימי ממסלת המונולים.*** כונתו העיקרית של מר ג'ינה, בהאחוז בתכנית זו, היתה לסתור את הטענה האומרת שאין בידו כל פתרון חיובי לבעיה ההינדו-מוסלמית. גישתו הפסיכולוגית היא פשוטה.

* פרק ממאמרו של ב. שינה-ראו "מעגל הקסמים בהודו", שנדפס ברבעון האמריקני «Foreign Affairs», בחוברת יולי 1941. המחבר הוא אחד ממנהיגי התנועה המקצועית בהודו ומשמש עכשו סגן-נשיא לברית האגודות המקצועיות הכלל-הודית.

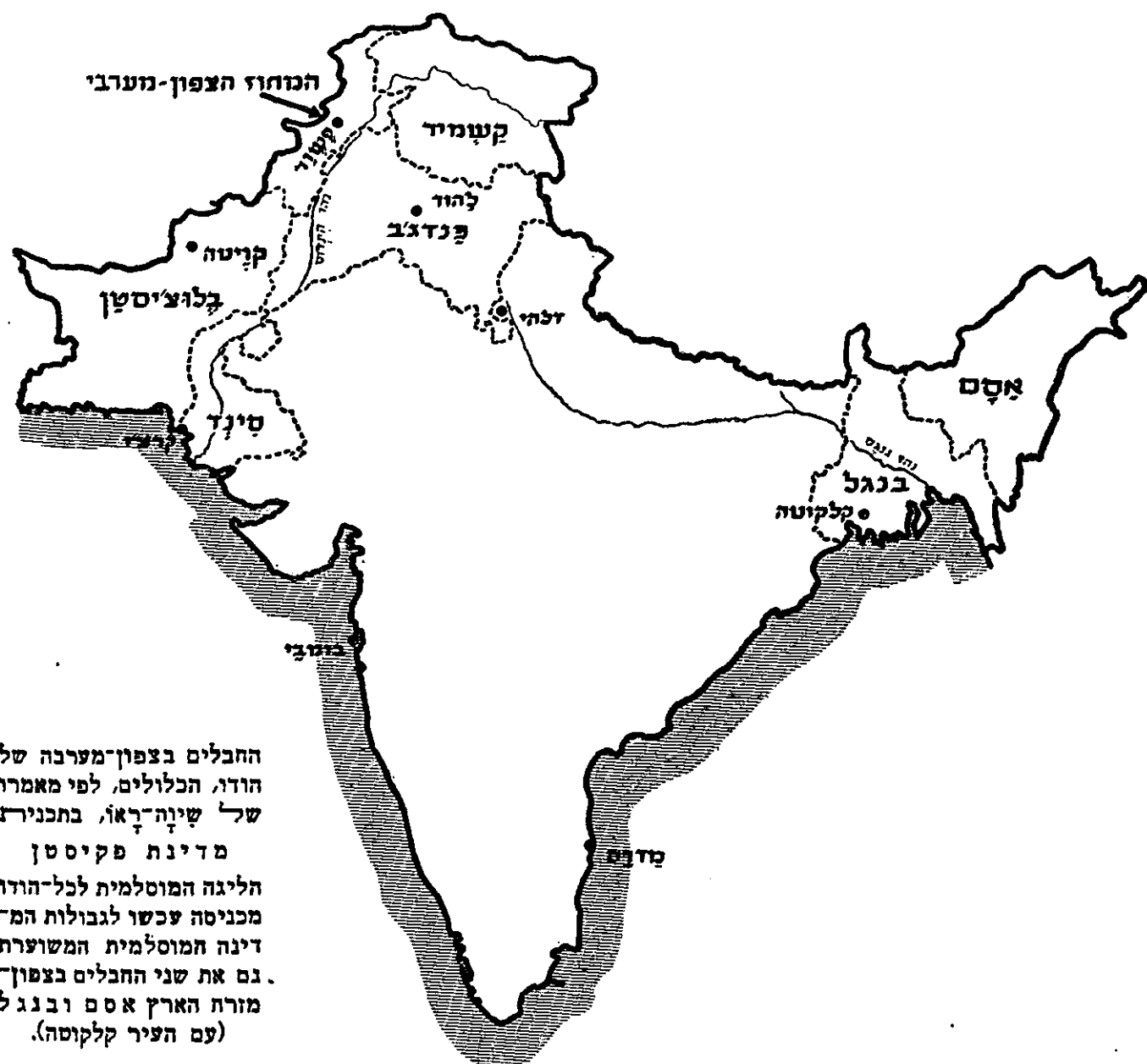
** ג'ינה הוא נשיא הליגה המוסלמית של כלל-הודו. — המ'.

*** המונגולים—כובשים מוסלמים ממוצא מונגולי—משלו בחלקים רבים של הודו למן המאה הי"ד ועד

המאה הי"ת. — המ'.

אליו. תנועת תליסמן' - חלסה' היא סמל השלטון הסיקחי, - מיוסדת על הרעיון, שבבוא יום וחבל פננד'ב יצא מתחת יד הבריטים, שוב ישובו הסיקחים לשלוט שם. תנועה זו כבר התפשטה בשיעור עצום. הפחד מפני התנגשות נדולה בין המוסלמים, הסיקחים וההינדוסים השפיעה באופן מפתח על המנהיגים המוסלמים המעשיים יותר שבאותו חבל, כגון סר סקנדר ח'ט חן, נשיא-המיניסטרים כיום. הוא הבין כי חלוקת הודו על בסיס של פקיסטן עתידה לעורר בפננד'ב מלחמת-אזרחים, אשר תסכן את שלום כל הארץ. ואין הוא יחיד בהתנגדותו לתנועת מר ג'ינה. כת השיעים, המהוה מיעוט בר השפעה בין המוסלמים ומונה מ-25 עד 30 מיליון איש, אינה נוטה לרעיון על שתי האומות והיתה מבכרת על זה הסכם ידידותי עם ההינדוסים.

לפני שלוש שנים, את תכניתו לפני קהל מוסלמי, הסתמך על פעולת הגרמנים הסודיים שבקשו את עזרת הרייך מפני פגיעותיהם של הציבים. אולם הקבלה זו נושאת בתוכה רמז ענום להודו. עם אבדן מעבר-חייבר, חבל פננד'ב והחבל אשר כגבול הצפוני-מערבי, היה כל שאר-הודו נתון לחסרו של תוקף, ובצורה מוחלטת יותר משגם אבדן הסודים למסירת צ'כיה בידי הנאצים. שונה מזו השקפתם של הסיקחים. הם מהווים מיעוט בפננד'ב, פחות מחלק חמישי מן האוכלוסים. שרם כבשו הבריטים את פננד'ב, לפני פחות ממאה שנה, משלו הסיקחים בחלק הגדול ביותר של השטח הכלול עכשו במדינת פקיסטן המשווערת. הם ידעו את החכמה לכופ את שלטונם כגבול ובין השבטים אשר מעבר לגבול בתוקף רב, שיורשיהם הבריטים לא הניעו

החבלים בצפון-מערבה של הודו, הכלולים, לפי מאמרו של ש'וה-ראו, בתכנית מדינת פקיסטן הליגה המוסלמית לכל-הודו מכניסה עכשו לגבולות המדינה המוסלמית המשווערת גם את שני החבלים בצפון-מזרח הארץ אסם ובנגל (עם העיר קלקטה).

סוריה והלבנון

כתב «אל-אהרם» (המצרי) בבירות מודיע, כי דעת הציבור בלבנון אומרת שבזמן הקרוב יוכרו הלבנון הגדול – דוגמת סוריה – למדינה עצמאית.

«אל-אהרם» מוסר, כי מנהל האספקה של הצבא הבריטי הצהיר בפני משלחת לבנונית, כי ממשלת אנגליה מטפלת בקניית מאה אלף טון חיטה מן החוץ בשביל הלבנון. מדברי העתון משתמע, שקניה זו היא בבחינת תרומה בריטית ללבנון.

מאנקרה מודיעים ל«אל-דיפאע», כי ממשלת תורכיה החליטה להחזיר לסוריה מספר תושבים שבחרו בשעתם באזרחות תורכית. בחלב נוצרה ועדה שתעזור לתושבים אלה להסתדר בסוריה. «אל-סיראט» מספר, כי מספר המשפחות הערביות המועברות הוא מאתיים וחמשים, והשלטונות התורכיים קבעו מועד של עשרה ימים להעברתן.

«א-סיאסה» מודיע, כי שלטונות הלבנון החליטו להכניס שיפורים לבתי-הזיקוק בטריפולי, כדי להרבות בייצור המזוט.

«אל-אהרם» מודיע מבירות, כי הקונסוליה היפנית בבירות, ששימשה את הלבנון, את סוריה, ארץ ישראל ועבר-הירדן, תבוטל «בגלל המצב הנוכחי».

«פלשתין» מוסר, כי בפרוס ראש-השנה היהודי בקשו יותר מאלף איש מארץ-ישראל ויזות בשביל להכנס לסוריה וללבנון. שבע-מאות איש מהם הודיעו כי הם מבקשים לבלות את החג בלבנון.

«אל-דיפאע» מודיע מדמשק, כי בית-דין צבאי ידון מעתה בעניני הפקעת שערים.

מצרים

«אל-אהרם» מודיע, שממשלת מצרים החליטה לבקש מאת שלטונות צרפת החפשית, כי תאשר מצדה את הקונסול המצרי שנתמנה בשעתו בסוריה, בזמן שהארץ היתה בידי שלטונות וישי. החוגים המצרים הרשמיים מקוים כי משאומתן זה עם נציגי צרפת החפשית לא ישפיע לרעה על היחסים בין מצרים לבין ממשלת וישי.

«אל-מוקטם» המצרי מפרסם שיחה עם רופא מצרי חשוב, שביקר בחדשים האחרונים בארצות השכנות. בתשובה לשאלת כתבו של העתון בדבר צביונם הלאומי של נמלי אלכסנדריטה ומְרְסִינָה, ענה הנשאל: «צביונם הוא תורכי במלוא מובן המלה, כשם שהעיר חיפה הולכת ומקבלת צביון עברי».

«אל-אהרם» מודיע, כי משלחת צבאית מצרית, מורכבת משה-עשר קצינים חסע בקרוב במכוניות לקָרֶן שבאריתריאה לבקר במקומות הקרב וללמוד את התכניות הצבאיות שהוצאו שם לפועל. כידוע היה צפון אריתריאה שייך זמן-מה, באמצע המאה התשע-עשרה למצרים.

עירק

«אל-דיפאע» מודיע מבגדד, כי הממשלה האירנית מסרה לידי השלטונות הבריטיים את כל הקצינים העירקיים שנמלטו לאירן אחרי השתתפם במרידת רשיד עאלי. העתון אינו מזכיר שום שמות, ולא ברור, אם גם הקצינים הגבוהים, ממנהיגי המרד, נמסרו לשלטונות הבריטיים.

רדיו לונדון מ-24 בספטמבר מוסר, כי חיל-התעופה הבריטי החונה במוסול תרם עשרת אלפים לי"ש לעזרת הנפגעים בימי מרד רשיד עאלי.

כתב «אל-סיראט» (היפואי) בבגדד מודיע, כי בקרוב יתחיל סחר-חליפין בין עירק ובין ברית הסובייטים, בתיווכם של סוחרים אירניים, לאחר שתנאי התחבורה בין שתי הארצות הוכשרו לתפקיד זה.

מבגדד מודיעים ל«פלשתין», כי מיניסטריון העבודה העירקי עומד לסלול רשת-כבישים על חשבון השלטונות הבריטיים. אלפי פועלים יועסקו בעבודה זו. הכביש הראשון העומד על הפרק הוא מבגדד לבצרה. ממשלת בריטניה תרמה למטרה זו ששים אלף לירה.

סופרו של «פלשתין» בבגדד מציין את הצלחתה של תעשיית האריגים העירקית. במשך השנים האחרונות זרמו בלי הרף הזמנות מן הארצות השכנות, ומראשית המלחמה נתעוררה גם מצרים לקנות אריגים בעירק במקום תוצרת אירופה שהיו רגילים להביא עד כה. העתון אינו מפרט את סוגי האריגים.

«אל-סיראט» מודיע מבגדד, כי מ-1 באוגוסט עד 7 בספטמבר הועברו סחורות מבצרה לתורכיה. בשעור 6.200 טון.

«אל-סיראט» מודיע מבגדד, כי עם סיום שנת הלימודים פיסרה הממשלה העירקית את כל המורים בבתי-ספר הממשלתיים. עכשיו החזירה חלק מהם, מאלה שלא עסקו בשום פעולה פוליטית.

הודו

לפי «סטיטסמן», המופיע בבומביי, התגלעו חילוקי דעות רציניים בין ממשלת בורמה ובין הממשלה של ממשלת הודו, בשאלות ההגירה ההודית לבורמה. כשרם זכתה בורמה לאוטונומיה היו עשרות אלפי הודים מהגרים מדי שנה בשנה לערי בורמה ונמליה; אך משעה שהנהלת הארץ

עברה לידי ממשלה בורמנית נבחרת (לפי הקונסטיטוציה של 1935), החלו הממשלות של בורמה להתנגד לכל הגירה הודית נוספת. והן שמות מעצורים אף על דרכם של הודים אשר עזבו את בורמה באופן זמני ומבקשים לחזור. הממשלה ההודית נועצה בשאלה זו גם עם גנדי. אף שאלת ההגירה ההודית לצילון מעוררת בעיות קשות. דעת הציבור ההודית דורשת מהממשלה בדלהי שלא תנהג בפות יתרודה בענין זה.

החלטת הקבינט הבריטי להרחיב את הוועיה הממשלתי דה-מרכוזי בדלהי (ו. א. מועצת המיניסטרים הכלל-הודית). כדי ליצור רוב הודי בתוכה, — עוררה חילוקי-דעות רבים בין עמי הודו ומפלגותיהם. «מפלגת הקונגרס» (שבראשה עומד גנדי), נמנעת מלהשתתף בסידור זה ותובעת סטטוס של דומיניון בזמן קצוב; בליגה המושלמית התגלו השקפות מנוגדות: בעוד שנשיא הליגה, ג'ינה, דוחה את הצעת הקבינט הבריטי, תומכים הפקמירים המוסלמים של ממשלת בנגל (פזלול חוק) ושל ממשלת פנג'ב (סר סינג'ר חאן) באצעת ההרחבה.

מאידך גיסא, דורשים הסיקחים ואיגודי המעמדות «המנודים» — שלא זכו לביאת-כוח בממשלת כלל-הודו המורחבת, — מיניסטרים משלהם. הארגון הדתי-הפוליטי הגדול של ההינדוסים «הינדו מהסבהא» נוטה להשתתפות.

«גריט בריטן אנד איסט» מוסר, כי ראש המפלגה ההודית הליברלית סר בהדור ספרו הודיע בוועידת המפלגה בבומביי, כי לא הצליח במאמציו להביא ארץ מהטמה גנדי (מנהיג הקונגרס ההודי) וארץ ג'ינה (ראש הליגה המוסלמית) לידי פגישה ושיחה משותפת. בהדור ספרו הסביר, שאין הוא רואה כעת סכויים להבנה הדדית בין שני הגופים האלה.

תקליט הקטרוג בנזע לעבר היא להביא לידי פעולה מצלחת בנהו.

וינסטון צ'רצ'יל

ב י ו ש כ נ י ו

«פלשתין» מודיע מחיפה, כי אגודת הפועלים הערבית יסדה בעיר זו ארבע חברות לעזרה הדדית, ופתחה שתי חנויות צרכניות; כן יש לאגודה מחסן למכירת בשר.

הלגיון הערבי שלחה משלחת קצינים לקאהיר, להתמחות שם בתותחנות כבדה. המשלחת תהיה נוכחת בתמרוני הצבא המצרי.

«אל-סיראט» מודיע על עבודה מזוהזת לגמר סלילת כביש בגדד-חיספה. העבודה תגמר כולה. תוך חדשים מעטים. בכביש הגמור תמשך הנסיעה מחיפה לבגדד רק 14 שעות במקום 26 שעות כיום.

כתב «פלשתין» בירושלים מודיע, כי הועדה הירושלמית למען החייל הערבי אספה עד אמצע חודש ספטמבר תרומות בסך קרוב ל-300 לא"י.

«אל-סיראט» מודיע מרבתי-עמון כי מסקרת

«אל-סיראט» מודיע, כי בקרוב יתמנו אימאמים ומטיפים בשביל המגויסים הערבים שבצבא הבריטי.

ב ק ו ר ת ס פ ר י ם

מדריך ארץ-ישראל מאת ד"ר זאב וילנאי (הוצאת «תור», תש"א)

לפני שש שנים, בערך, הוציא זאב וילנאי מדריך לארץ ישראל כולה, ועכשיו פרסם שני מדריכים חלקיים, שהם ראשונים לשורה שלמה של ספרים העומדים לצאת לאור, — פרי עבודתו העיונית והמעשית של המחבר במקצוע של ידיעת המולדת.

בשני הספרים שיצאו עכשו ניכרת התקדמות לעומת הספר הקודם. והמחבר מוסיף ללמוד מן הנסיון. כבר הספר השני («תל-אביב, השרון והשפלה») משוכלל מן הראשון («חיפה, העמקים והגליל»). מובים הם, «לותות המשתקים» של «נסיעות» מהערים המרכזיות לכל חלקי הארץ ואף לארצות השכנות. לציוני הישובים העיקריים צורפו רשימות כרונולוגיות, המבליטות מאורעות חשובים במהלך התפתחותן של הנקודות. אם כי לא תמיד אפשר להסכים לשיקול דעתו של המחבר בבחירת המאורעות. כך, למשל, ברשימת «תאריכים מתולדות יפו» מופיע כתאריך היסמור, עם ציון השנה, דבר בריחתו של יונה הנביא מנמל יפו... מועיל הוא תיאור התפירות במקומות השונים וגם ההסבר ההיסטורי הארכיאולוגי הקצר שניתן בצדו.

מקום ניכר הוקדש להסברת חיי התושבים בימינו ובעבר הקרוב, לעליות ולתהליכי ההתיישבות — גם מחוץ לישוב היהודי, כגון של ערבים מתו"ל, של דרוזים, תורכמנים, צירקסים, וכן של הנרמנים. המחבר הכניס גם שירים, הקשורים במקומות מסוימים. אבל לא היה צורך לחזור פעמיים על שיר אחד גם אם הוא נוגע לשני מקומות; וכן חייב היה לדקדק יותר בשמות המחברים (לא כל שיר על כנרת של רחל הוא).

מקום נכבד ניתן במדריך לשאלות צבאיות: למלחמות, קרבות, ביצורים ומצורים, וכן לדרכי כיבוש ומעבר — למן התקופות הקדומות ועד למלחמת העולם שעברה. ניתנו גם ציורים בני-זמנם, החל ממראה כיבוש אשקלון ע"י רעמסס השני, לפני כ-3500 שנה, ותמונת המצור ששמו האשורים על גור לפני 2600 שנה, וגמור במפת כיבוש מעברות הירקון ע"י הצבא הבריטי בדצמבר 1917. הספרים כתובים בשפה פשוטה מאד. ואם כי מעלה היא לספר ממין זה כשהוא עממי בצורתו,

אף על-פי כן אסור שהפופולריות תתן מקום לאי-דיוק או לאי-הקפדה בתיאור עובדות, או במסירת תאריכים היסטוריים. בשני הספרים אנו נתקלים בכמה אי-דיוקים כרונולוגיים. נציין רק אותם המקרים, כששני התאריכים, האירופי והיהודי, ניתנו בהתאמה זה לזה, — כלומר כשאין חשש של מעוות בהגהה. כך מוטעים התאריכים של הקמת המרכז המסחרי בצפת, של בנין גדר-התיל בצפון ושל זמן הפסקת התנועה בקוי מסה"ב עפולה—ג'נין—מסעודיה—שכם—טול-כרם. כן מעה המחבר בהסברתו את סיבת הפסקת התנועה; גם התאריך של שיפור נמל יפו אינו נכון. לקוי הדיוק בלוחות המרחקים; אותו המרחק בין שתי נקודות ניתן בשני מקומות בספר בהפרשים של ק"מ אחד, (ראה המרחק בין חדרה לתחנת הרכבת בלוח המרחקים ע' 154, ובתוך המסמט ב"ע' 185; כן אין התאמה בציון המרחק בין לוד לבאר-יעקב בלוח המרחקים ע' 115 לכתוב ב"ע' 201). בהסברת השמות של נקודות-ישוב יש פירושים שאין להם סמוכין במציאות (שכונת כרתון, גבעת רמבם). קשה להסכים לנתונים מספריים אחרים: שכונת "מולדת", ע"י אנרובנק, רחוקה עדיין מהיות בת 100 משפחות, ושכ' מונטיפיורי אינה נמצאת 10 ספרים מתחת לפני הים.

פה ושם נתקלים אנו במדריך בפסקנות העלולה להביא את הקורא במבוכה. המחבר קורא בכל מקום לים חולה (ים סומכי) בשם מי מרום; לג'בל ג'רמק — בשם עצמון. רק במקום אחד בסוף הספר הוא מעיר שישנם חוקרים שאינם מזהים את מי-מרום עם ים חולה, או מוסיף, דרך אנב, שהעצמון האמיתי היה בקרבת צפורה. פעמים מפליאנו המחבר בפיסקה מרושלת מעין זו: "ביקור בנצרת. במרכז העיר נמצאת כנסיית-הבשורה, בנויה באותו המקום שהמלאך הביא את הבשורה למרים שיוולד לה בן — ישו". אין כל הסתייגות מצד המחבר, אין כל הסתמכות על מסורת שבאמונה, בלתי אם קביעת "עובדה", ללא כל הבחנה מדעית.

המפיל העברי צריך ללמוד מתוך ספרי הדרכה אלה לא רק את העבר, אלא גם את ההווה והמתהווה בישוב העברי. על כן יש לדרוש מאת המחבר שלא יקמץ בהסברת הסתתרותה. כך, למשל, מוצאים אנו כי לתאור הצורות והזרמים שבהתישבות ניתן פחות מקום מאשר לתיאור כת הבהאים. בין האנדה על השדים המחממים את מעינות חמי מבריה, ובין המעשיה על ברוריה אחות אשתו של ר' מאיר בעל הנס, הובאו גם שורות אחדות על סלילת כביש צמח-מבריה שבקבוצתיה קם ונוצר גרוד העבודה. האם באמת די בכך? אשר לאנדות, יש להעיר, שמובה האנדה כבת לוייה להלכה, אבל בתנאי שלא תעלה בכמותה על ההלכה. יפה עשה המחבר, שהכניס אנדות לספרו, אבל היה מימיב לעשות לו צמצם במספרן ובהרצאת תכנון; וודאי שאין מקום בספר כזה לאנדות שהן פרי יצירתו של המחבר עצמו.

ויש לעורר כאן בעיה אחת שאינה קשורה במדריך זה דוקא. רוב העוסקים אצלנו בידעת הארץ מצמצמים בתחומי טופוגרפיה היסטורית. יש שמרחיבים את המסכת ונוגעים גם בשאלות הקשורות בסבע הארץ או באתנוגרפיה. אבל מעטים מאד הם השמים לב לבעיות סוציאליות וכלכליות. שדה זה נשאר מעין "ארץ בלתי נודעת". חוקר המוצא לנכון לשקוד על הגיאולוגיה של א"י, המראה בקיאות בדוממיה, צמחיה ואקלימה, — וכל זה מלבד הידיעות בהיסטוריה ובארכיאולוגיה — חסר לפעמים התמצאות מינימלית בכלכלה, במשק וביחסים סוציאליים.

יחס זה מורגש לעתים גם בשני הספרים האלה, אם כי גם בשמח זה יש כאן התקדמות לעומת המדריך הקודם. הפרק על התישבות התורכמנים ב"בלד-א-כותר" וחירת פלחים בעקבותיהם עלה יפה, אבל לצערנו כמעט בודד הנהו. כן בולט העדר כל נתונים כלכליים, מספרים והשוואות סטטיסטיות, אף בשעה שהמדובר הוא על הגמלים יפו וחיהפה.

א ב י צ ו ר

זו רָעָה חוֹלָה, שָׁרַב הָאֲנָשִׁים בְּעוֹלָם הָיָה יוֹנָקִים אֶת מַחְשְׁבוֹתֵיהֶם לֹא מִתּוֹךְ שִׁכְלָם,
כִּי אִם מִתְקוֹתָם, מִפְתָּחָם אוֹ מִמְשָׁאֲלוֹת־לֵבָם.

וּלְפָרֵי רִי רָגִסִּי

כל 2 1/2 שעה!

תל-אביב - חיפה

האיכות היא הקובעת

סיגריות

נתיד

טיב ה"נתיד" - כמו תמיד

המשביר המרכזי בע"מ

חברה קואופרטיבית להספקה של העובדים העברים בארץ-ישראל

המשרד הראשי: תל-אביב, רחוב סלמה,
בנין „המשביר המרכזי“, ת.ד. 130, טל. 8-1336/8
סניף חיפה ת.ד. 259, טלפון 570

הספק הראשי של

המשק הקואופרטיבי בארץ

מכלת, אספקה, תבואות, זרעים, חמרי-דלק ושמינים, מכונות
חקלאיות, משאבות וכלי המטרה, מכונות קירור וחמרי בנין.

תקון סעות:

בע' 6 ליד השרטוט נדפס: במערכת קרניקום, צ"ל: גבניקום; נדפס: ה. קשתים, צ"ל: ה. קשתים ופרשים קלים
בע' 7 בשולי השרטוט נשמט: י. 40 פילים.

הסנה

חברה אי"ת לאחריות בע"מ
(נוסדה בשנת 1924)

חברת הביטוח הראשונה בארץ

סכום הביטוח (חיים) 1.040.000 לא"י
הון וקרנות 155.000 לא"י
הכנסה שנתית (1940) 80.000 לא"י

כל ענפי ביטוח

כיסוי סיכוני-מלחמה

Simon & Mest

הסניגוריה המצרית הידועה בעולם
מיוצרת בארץ ישראל על ידי אחים בז'רנו

סיגריה מצרית זו מטבק מובחר ועדין ביותר, מיוצרת בארץ-ישראל על-ידי אחים בז'רנו לפי זכיון מיוחד מאת הבעלים המצרים ובהשגחתם המעולה של מומחיהם.